

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND
Avaliku õiguse instituut

Maila Sass

**KRIMINAALHOOLDUSAMETNIKE ÕIGUSLIKUD VÕIMALUSED
KOHTUOTSUSE TÄITMISE ÜLE JÄRELEVALVE TEOSTAMISEL JA
SEELÄBI KORDUVKURITEGEVUSE ENNETAMISEL**

Magistritöö

Juhendaja: BA Anne Kruusement
Kaasjuhendaja: MA Anna Markina

Tallinn 2010

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
I KRIMINAALHOOLDUS	7
1.1. Karistusõiguse ja karistuse mõiste	7
1.2. Kriminaalhoolduse kujunemisest	7
1.3. Eesti kriminaalhooldussüsteem	8
1.4. Kriminaalhoolduse organisatsioon	11
1.5. Kriminaalhoolduse teostamine	12
1.6. Eesti kriminaalhooldussüsteemi õiguslik regulatsioon	14
1.7. Rahvusvaheline regulatsioon	15
1.7.1. Euroopa Nõukogu konventsioon	16
1.7.2. Euroopa Liidu regulatsioon	17
II KRIMINAALHOOLDUSE EDUKA TÄITMISE NÕUDED	19
2.1. KarS § 74 lg 1 alusel kriminaalhooldusele allutamine ja erakorralise ettekande esitamine	20
2.2. Uue kuriteo sooritamine katsejal	22
2.3. Kontrollnõuded	27
2.3.1. Kohustus elada kohtu määratud alalises elukohas	27
2.3.2. Kohustus ilmuda kriminaalhooldaja määratud ajavahemike järel kriminaalhooldusosakonda registreerimisele	29
2.3.3. Kohustus alluda kriminaalhooldaja kontrollile oma elukohas ning esitada talle andmeid oma kohustuste täitmise ja elatusvahendite kohta	30
2.3.4. Kohustus saada kriminaalhooldusametnikult eelnev luba elukohast lahkumiseks kauemaks kui viieteistkümneks päevaks	32
2.3.5. Kohustus saada kriminaalhooldusametnikult eelnev luba elu-, töö- või õppimiskoha vahetamiseks	33
2.4. Lisakohustused	37
2.4.1. Kohustus heastada kuriteoga tekitatud kahju kohtu määratud ajaks	37

2.4.2.	Kohustus mitte tarvitada alkoholi ja narkootikume.....	39
2.4.3.	Kohustus otsida endale töökoht, omandada üldharidus või eriala kohtu määratud tähtajaks	41
2.4.4.	Kohustus mitte viibida kohtu määratud paikades ega suhelda kohtu määratud isikutega.....	41
2.4.5.	Kohustus osaleda sotsiaalabiprogrammis.....	43
2.4.6.	Teised lisakohustused	44
III MÄÄRATUD KOHUSTE JA NENDE TÄITMISE ARVULISED NÄITAJAD		46
3.1.	Kriminaalhooldusalustele määratud lisakohustused.....	46
3.2.	Kriminaalhooldusaluste kohta esitatud erakorralised ettekanded.....	47
3.3.	Kriminaalhoolduse lõppemise põhjused.....	52
KOKKUVÕTE		54
THE LEGAL POSSIBILITIES OF PROBATION OFFICERS IN SUPERVISING IMPLEMENTATION OF COURT RULINGS AND AS A RESULT HELPING PREVENT RECIDIVISM.....		62
KASUTATUD MATERJALIDE LOETELU		67
LISAD		70
LISA 1.	Intervjuu kriminaalhooldusametnikuga.....	70
LISA 2.	Intervjuu prokuröriaga.....	76
LISA 3.	Intervjuu kohtunikuga.....	80
<i>De lege ferenda</i>		82

SISSEJUHATUS

Kriminaalhooldusele määratakse isik siis, kui kohus, arvestades kuriteo toimepanemise asjaolusid ja süüdlase isikut, leiab, et mõistetud tähtajalise vangistuse ärakandmine süüdimõistetu poolt ei ole otstarbekas. Kohus võib määrata, et tingimisi jäetakse karistusseadustiku § 74 lg 1 ja 2 alusel vangistus süüdimõistetu suhtes kohaldamata. Sellisel juhul ei pöörata mõistetud karistust täielikult või osaliselt täitmisele, kui süüdimõistetu ei pane kohtu määratud katseajal toime uut kuritegu, täidab talle katseajaks kooskõlas karistusseadustiku §-ga 75 pandud kontrollnõudeid ja kohustusi. See tähendab, et inimene allutatakse kriminaalhooldusele. Vastavalt kriminaalhooldusseaduse §-le 1 valvatakse kriminaalhoolduse käigus kriminaalhooldusaluse käitumise ja temale kohtu või prokuröri poolt pandud kohustuste täitmise järele ning soodustatakse kriminaalhooldusaluse sotsiaalset kohanemist eesmärgiga mõjutada teda hoiduma kuritegude toimepanemisest.

See tähendab, et kui isik vabastatakse reaalse vangistuse kandmisest, on ta kohustatud katseajal järgima kolme olulist tingimust:

1. hoiduma uute kuritegude toimepanemisest;
2. täitma kontrollnõudeid;
3. täitma lisakohustusi, kui kohus on need talle määranud.

Kriminaalhooldusametniku töö koosneb kahest aspektist, mille mõlema eesmärk on ennetada korduvkuritegevust:

1. valvata kriminaalhooldusaluse järgi, et ta täidaks nimetatud kolm tingimust;
2. soodustada hooldusaluse sotsiaalset kohanemist.

Keskmine kriminaalhooldusalune on põhiharidusega, 20-29 aasta vanune, töötav, vallaline eesti mees, kes on esimest korda süüdi mõistetud varavastases kuriteos. Kui arvestada seda, et nii öelda statistiliselt keskmine kriminaalhooldusalune on varem kriminaalkorras karistamata, on kriminaalhooldusametniku peamine ülesanne soodustada hooldusaluse seaduskuulekat käitumist. Ta on ühelt poolt sotsiaaltöötaja, kuid teiselt poolt siiski järelevalve teostaja, kes peab katseaja tingimuste rikkumise korral õigeaegselt ja korrektselt reageerima ning kohut rikkumisest informeerima.

01. juunil 2008. a muudeti seni maakohutute koosseisu kuulunud kriminaalhooldusosakonnad vanglate osakondadeks. Vanglaametnikel on vangide üle järelevalve teostamisel väga selged ja täpsed ettekirjutused ning õiguslikud alused erinevate toimingute teostamiseks ning teisiti ei oleks vanglasüsteemi edukaks toimimiseks võimalik asju korraldada. Kriminaalhooldusametnike võimalused kriminaalhooldusaluste üle järelevalve teostamiseks on aga piiratumad, sest ka karistuse liik ise on nii öelda pehmem. Kriminaalhooldussüsteem alustas toimimist 1998. a ning tänaseni pole analüüsitud, kas kehtiv õiguslik regulatsioon on piisav, et viia läbi ka katseajal kriminaalhooldusaluse üle edukat järelevalvet. See tähendab, et kas ametniku käsutuses on piisavalt õiguslikke aluseid, et kontrollida kriminaalhooldusalusele määratud kontrollnõuete ja kohustuste täitmist ning rikkumiste korral kohtu informeerimisel vahendeid, et kohtule rikkumist tõendada. Antud töö eesmärk on püüda seda analüüsi tühimikku täita.

Arvestades seda, et kümnest kriminaalhooldusalusest läbib katseaja edukalt seitse, võib tunnetuslikult järeldada, et kriminaalhooldus on tulemuslik ning olemasolevad vahendid on järelevalveks piisavad. Sellest tulenevalt seadis töö autor tööle järgmise hüpoteesi:

Kehtiv õiguslik regulatsioon on piisav, et viia läbi katseajal kriminaalhooldusaluste üle edukat järelevalvet.

Töö struktuur on üles ehitatud vastavalt uurimuse eesmärgile ja töö koosneb kolmest peatükist. Esimeses peatükis antakse sissejuhatav ja tutvustav ülevaade kriminaalhooldusest ning selle õiguslikust regulatsioonist. Teine peatükk moodustab töö põhiosa ja selles analüüsitakse kriminaalhoolduse eduka täitmise nõudeid. Peatükk jaguneb vastavalt kriminaalhoolduse eduka läbimise eeldustele kolmeks alapeatükiks - uue kuriteo sooritamine katseajal, kontrollnõuded ja lisakohustused. Käitumiskontrolli ja lisakohustuste osade all on analüüsitud igat kohustust eraldi. Kriminaalhoolduse eduka läbimise eelduste puhul on kirjeldatud nende järelevalve läbiviimist praktikas ning analüüsitud, kuidas õiguslikud võimalused toetavad ametnikku tema töös. Läbiviidud analüüsi pinnalt on antud hinnang, kas kehtiv õiguslik regulatsioon on piisav konkreetse kohustuse üle järelevalve teostamiseks või vajab see täiendamist. Kolmandas peatükis on välja toodud kriminaalhooldusalustele määratud kohustuste, erakorraliste ettekannete ning kriminaalhoolduse lõpetamise põhjuste arvulised näitajad ning analüüsitud neid lähtudes järelevalve teostamise aspektidest. Töö kokkuvõttes teeb töö autor ettepanekud, kuidas parandada kriminaalhooldusametnike

võimalusi teostada edukamalt kriminaalhooldusaluste üle järelevalvet, et ennetada korduvkuritegevust.

Kuna teemat ei ole Eestis analüüsitud, siis on selle teema kohta käivat eestikeelset kirjandust väga vähe. Samuti on piiratud teiste riikide allikate kasutamine, kuna kõigi riikide kriminaalhooldussüsteemid korralduslikes aspektides on niivõrd erinevad. Enamikus riikides ei ole sellist automaatset käitumiskontrolli ja lisakohustuste määramise süsteemi nagu Eestis. Riikide kriminaalhooldussüsteemidel on väga erinev kujunemislugu, kuigi kõigi süsteemide üleehituse aluseks on eesmärk hoida kriminaalhooldusele allutatud isikuid sooritamast uusi kuritegusid. Hoolimata ühisest eesmärgist, ei ole võimalik riigiti välja tuua selgeid sarnasusi – riigid on vastastikku üle võtnud üksteise kogemusi, arendanud oma süsteeme, ajaline vahe arenduste läbiviimisel on erinev ja samuti ei saa alahinnata riikide ajaloolisi mõjutusi süsteemi kujundamisele.

Kohtupraktikat on analüüsitavas küsimuses väga vähe. Üheks põhjuseks on see, et reeglina ei ole võimalik kriminaalhooldusega seotud küsimusi kassatsiooni korras vaidlustada. Teiseks aga see, et apellatsiooni korras ei ole väga palju asju vaidlustatud ning hästi argumenteeritud ja analüütilisi kohtuotsuseid on sellest tulenevalt samuti vähe.

Lähtuvalt eeltoodust põhineb käesolev töö peamiselt õigusaktide analüüsil.

Et saada täpsemat infot praktikast, viis töö autor läbi kolm kvalitatiivset intervjuud kriminaalhooldusele määramisega seotud erinevate osapooltega – kriminaalhooldusametniku, prokuröri ja kohtunikuga. Lisaks intervjuudele on töös kasutatud ka teemaga seotud statistiliste andmete analüüsi.

Töö autor tänab töö juhendajat ja kaasjuhendajat, intervjuueeritud kriminaalhooldusametnikku, prokuröri ning kohtunikku. Samuti kõiki kriminaalhooldusametnikke, kes igapäevaselt keerulist ja väljakutseid esitavat järelevalvet teostavad.

I KRIMINAALHOOLDUS

1.1. Karistusõiguse ja karistuse mõiste

Inimühiskonna eksisteerimiseks on vajalik vastastikune koostöö ja usaldus, mis avaldub rahulikus kooseksisteerimises. Seda aga ei looda läbi karistusõiguse, vaid karistusõiguse ülesanne on kaitsta ühiskondlikke põhiväärtusi nagu inimese elu, tervis, omand ja vabadus. Karistusõiguse ülesanne on tagada õiguskorra terviklikkus ning puutumatus repressiivselt ja preventiivselt.¹

Karistusõigus on formaalsete õigusnormide kogum, mis kehtestavad teo karistatavuse tingimused ja karistuse. Tegemist on sotsiaalsete normidega, mis on suunatud ühiskonna põhiväärtuste kaitsele ning süütegude ärahoidmisele ja tõkestamisele. Lähtudes asjaolust, et ainult riik saab karistusvõimu realiseerimiseks kohaldada kohustuslikke ettekirjutusi alluvussuhte läbi, on karistusõigus avalik õigus.²

Karistus on seaduses ette nähtud ja riigi erilist hukkamõistu väljendav stigmatiseeriv ja karm kohtlemine isiku suhtes, kes on toime pannud süüteo. Hukkamõist väljendub läbi rituaalsuse inimeste negatiivses hoiakus süüdimõistetava suhtes. Stigmatiseerimine väljendub kahes aspektis – isiku sotsiaalse identiteedi kahjustamises või süüdimõistetute ühiskonda tagasitoomise või tagasivõtmise žestis. Karm kohtlemine tähendab süüdimõistetutele kadude või kitsenduste põhjustamist ehk elu, tervise, vabaduse, au või vara äravõtmist. Ajalooliselt on karm kohtlemine muutuv ning liikumas pideva vähendamise suunas. Karm kohtlemine vastab ajastu arusaamisele ja väärtushinnangutele.³

1.2. Kriminaalhoolduse kujunemisest

19. sajandil valitsenud klassikalise koolkonna seisukohtade järgi lähtus karistus siis eelkõige tasumisideest – karistus sõltus kuriteo raskusest ja kurjategija süü suurusest ning selle alusel määratud karistus kuulus ärakandmisele. Ühiskonnas toimuvad arengud näitasid aga, et kehalisi karistusi asendanud vabadusekatus ei ole alati sobiv sanktsioon. Lisaks hakkasid

---

¹ Sootak, J. Karistusõiguse alused. Kirjastus Juura, Tallinn, 2003, lk 18 – 19.

² *Ibid*, lk 14 – 15.

³ *Ibid*, lk 181 - 182.

levima ideed kasvatavast ja parandavast karistusest. See aga tähendas, et sanktsioonisüsteemis puudus õigusrikkuja resotsialiseerimist soodustav karistusvahend, mille olulisemaks liigiks sai vangistuse mõistmine tingimisi. Riikides toimusid tingimisi karistuse kujunemisel erinevad protsessid, mida võib üldjoontes iseloomustada alljärgnevalt.⁴

- Mandri-Euroopa õigusruum

Mandri-Euroopas hakkas levima tingimisi vabadusekaotus ehk *suris*, mis pärines Belgia juristi R.Bergneri 1884. a projektist. *Suris* tähendab isiku süüdi tunnistamist ning talle karistuse mõistmist, kuid kohus otsustab teatud asjaolude esinemisel, et karistust ei pöörata teatud tingimustel täitmisele.⁵

- Angloameerika õigusruum

Angloameerika õigussüsteemis on tingimisi vabadusekaotus üles ehitatud aprobatsioonina - isik tunnistatakse küll süüdi, kuid karistus jäetakse mõistmata. See tähendab, et süüdi mõistmisega ei määrata isikule resotsialiseerumist takistavat karistust, kuid samas puudub süüdimõistetul ka selge arusaam, mis juhtub temaga siis, kui ta probatsiooni ei läbi.⁶

Eestis täna kehtiv karistusõigus kasutab tingimisi süüdimõistmise instituudis *suris* varianti, kus isik tunnistatakse süüdi ja talle mõistakse karistus, mida aga tingimisi ei pöörata täitmisele.⁷

1.3. Eesti kriminaalhooldussüsteem

Pärast Eesti Vabariigi taasiseseisvumist alustati justiitsministeeriumi eestvedamisel karistusõiguse reformi, mille raames planeeriti põhjalikult muuta kriminaalkodeksit, kriminaalmenetlust ja kriminaalkaristuse täideviimist puudutavaid õigusakte. 1993. a valmis justiitsministeeriumi tellimusel väliseestlasest kriminaalhoolduse eksperdi esialgne nägemus selle kohta, milline võiks olla Eesti kriminaalhooldussüsteem, milliste õigusaktidega see võiks olla reguleeritud ning millised oleksid esialgsed tegevused süsteemi rakendamiseks. 1996. a alustas justiitsministeerium kriminaalhooldusseaduse ja selle rakendusaktide koostamist.

---

⁴ Sootak, J. Sanktsiooniõigus. Karistusõiguslikud sanktsioonid ja nende kohaldamine. Kirjastus Juura, Tallinn, 2007, lk 159 – 160.

⁵ *Ibid*, lk 160.

⁶ *Ibid*, lk 160 – 161.

⁷ *Ibid*, lk 165.

Süsteemi väljatöötamisel kasutati eeskujudena teistes riikides kasutusel olevat kriminaalhooldussüsteemi. Peamised eeskujuriigid olid Saksamaa, Austria ja Prantsusmaa.⁸

Seaduse väljatöötamisega pandi paika kriminaalhoolduse põhimomendid:

- piisav valik kohustuslikke ja kriminaalhooldusaluse vajadustest lähtuvaid kohustusi;
- kriminaalhooldusametniku võimalikult individuaalselt töötamise võimalus;
- kohtuniku seotus karistuse täitmisega.⁹

Kriminaalhooldussüsteem tänases mõistes alustas tööd Eestis 1. mail 1998. a. Ka enne seda nägi kriminaalkoodeks alternatiivkaristusena ette vabadusekaotuse tingimusliku mittekohaldamise ja vabadusekaotusest tingimisi enne tähtaega vabastamise, kuid puudusid kontrollnõuded ja kohustused.¹⁰ Järelevalvet teostasid kohtu poolt karistatute üle politsei järelevalveinspektorid, kes jälgisid karistuste tingimuste täitmist. Sisulist tööd süüdimõistetutega põhimõtteliselt siiski ei tehtud, kuna politseiprefektuurides töötas kokku 26 järelevalveinspektorit, kellel igapähe oli umbes 500 järelevalvealust.¹¹

Kriminaalhooldusseaduse (edaspidi KrHS) § 1 järgi hõlmab kriminaalhooldus kui tegevus kahte aspekti:

- 1) valvatakse kriminaalhooldusaluse käitumise ja temale kohtu või prokuröri poolt pandud kohustuste täitmise järele;
- 2) soodustatakse kriminaalhooldusaluse sotsiaalset kohanemist.

Mõlema tegevuse eesmärgiks on mõjutada kriminaalhooldusalust hoiduma kuritegude toimepanemisest.¹²

Kui kriminaalhooldussüsteem 1. mail 1998. a tööd alustas, laienes see isikutele, kelle vabaduskaotuslik karistus oli kas täielikult või osaliselt kandmata – isikud, kelle suhtes mõistetud tähtajalist vabadusekaotust ei ole kohus tingimisi kohaldanud, ja isikud, kes on tingimisi enne tähtaega vabaduskaotuslikust karistusest vabastatud.¹³ Alates süsteemi käivitusest on kriminaalpoliitilistel eesmärkidel karistuse asendamise võimalusi laiendatud ning olulisemate muutustena on lisandunud üldkasuliku töö sooritamise vangistuse asendusena ning elektrooniline järelevalve.

⁸ Kriminaalhooldussüsteem Eestis. – Justiitsministeerium, 2001, lk 2.

⁹ *Ibid*

¹⁰ Pikamäe, P., Sootak, J. Kriminaaltäitevõigus. Kirjastus Ilo, 2001, lk 129.

¹¹ Kriminaalhooldussüsteem Eestis. – Justiitsministeerium, 2001, lk 1.

¹² Kriminaalhooldusseadus. 17. detsember 1997. – RT I 1998, 4, 62; 2008, 17, 118.

¹³ Miil, M. Kriminaalhooldussüsteemi rakendamine Eestis. – Juridica, 1998/2, lk 63.

Täna saavad kriminaalhoolduse alla kuuluda:

- 1) tingimisi karistatu, kes on karistusseadustiku (edaspidi KarS) § 74 lg 1 alusel kriminaalhooldusele määratud ja kelle suhtes kohaldatakse 18–36-kuulist katseaega;
- 2) tingimisi karistatu, kelle suhtes on KarS § 74 lg 2 alusel kohaldatud nn šokivangistust, mis tähendab, et osa vangistusest tuleb isikul ära kanda ning osa vangistusest ei pöörata tingimisi täitmisele ja isik allutatakse kriminaalhooldusele. Katseaeg võib olla 18 kuud kuni 3 aastat;
- 3) vanglast enne karistusaja lõppemist vabanenu, kes on KarS § 76 alusel kriminaalhooldusele määratud ning kelle suhtes kohaldatakse katseaega kandmata karistusaja ulatuses, kuid mitte lühemalt kui 1 aasta;
- 4) vanglast enne karistusaja lõppemist vabanenu, kes on KarS § 75¹ alusel kriminaalhooldusele määratud ning kelle suhtes kohaldatakse elektroonilist valvet ühest kuni kaheteistkümneme kuuni;
- 5) alaealine, kelle suhtes on mõjutusvahendina kohaldatud käitumiskontrolli KarS § 87 alusel ning kes on allutatud kuni üheks aastaks kriminaalhooldusametniku järelevalve alla. Vajaduse korral võib katseaega pikendada;
- 6) üldkasuliku töö tegija, kes on KarS § 69 alusel kriminaalhooldusele määratud ning kellele kohaldatud kuni kaheaastane vangistus on tema nõusolekul asendatud üldkasuliku tööga. Töö tegemiseks on aega kuni 24 kuud;¹⁴
- 7) üldkasuliku töö tegija, kes on kriminaalmenetlusseadustiku (edaspidi KrMS) § 202 lg 2 p 3 alusel kriminaalhooldusele määratud ning kelle kriminaalmenetluse lõpetamisel avaliku huvi puudumise korral on määratud tema nõusolekul lisakohustus teha 10-240 tundi üldkasulikku tööd.¹⁵

Lisaks eeltoodule on kriminaalhooldusametnike ülesanne koostada kohtu, prokuratuuri või vangla taotlusel kahtlustatava, süüdistatava või süüdimõistetud kohta kohtueelne ettekanne, mis sisaldab kokkuvõtet isiku isikuomadustest, sotsiaalsest olukorrast ning arvamust katseaja ja isiku suhtes kohaldatavate kohustuste valiku ja nende kohaldamise tähtaja kohta.¹⁶

Kehtivas õiguskorras käsitatakse mõistet kriminaalhooldus kahes erinevas tähenduses:

---

¹⁴ Karistusseadustik. 06. juuni 2001. - RT I 2001, 61, 364; 2010, 11, 54.

¹⁵ Kriminaalmenetluse seadustik. 12. veebruar 2003. – RT I 2003, 27, 166; 2010, 8, 35.

¹⁶ Kriminaalhooldusseadus. 17. detsember 1997. – RT I 1998, 4, 62; 2008, 17, 118.

- formaalses ehk kitsamas tähenduses seisneb kriminaalhooldus kohtu poolt süüdlasele mõistetud karistuse täitmisele pööramise edasilükkamises katseajaga ning süüdlase allutamises käitumiskontrollile. Kriminaalhooldusametniku peamine ülesanne on kontrollida, et isik täidab käitumiskontrolliga talle määratud kontrollnõudeid ja kohustusi ning hoidub uute kuritegude toimepanemisest. Kui kriminaalhooldusalune käitub rahuldavalt ega pane toime uut kuritegu, mis võib kaasa tuua karistuse täitmisele pööramise, vabaneb ta mõistetud karistusest lõplikult;
- materiaalses ehk laiemas tähenduses hõlmab kriminaalhooldus katseajal süüdlase käitumise üle teostatavat kontrolli ning talle osutatavat sotsiaalset abi. Kriminaalhooldusametniku ülesanne on läbi sotsiaaltöö meetodite tuvastada ja kõrvaldada kriminaalhooldusaluse riskid, mille mõjul ta asus kuritegusid toime panema, ja seeläbi suunata isik õiguskaualekäitumisele.¹⁷

KrHS § 26, mis sätestab kriminaalhoolduse teostamise sisu, hõlmab endas kriminaalhoolduse eelkõige laiemas mõttes - kriminaalhoolduse teostamise käigus valvab kriminaalhooldaja kohtuotsuses märgitud kohustuse täitmise järele, abistab ja nõustab kriminaalhooldusalust nimetatud kohustuste täitmisel ning osutab talle sotsiaalset kohanemist soodustavat abi. Kriminaalhooldusalusele osutatakse katseajal abi töö, õppimis- ja elukoha leidmisel, samuti teiste isiklike probleemide lahendamisel. Kriminaalhooldaja peab soodustama kriminaalhooldusaluse võimet igapäevases elus iseseisvalt toime tulla.¹⁸ Praktikas tähendab see, et kriminaalhooldusametnik ei ole pelgalt järelevalvaja, kes teostab ainult erinevaid kontrolltoiminguid õiguskaitseasutuste koostöös, vaid ta on ka isik, kes peab toetama sotsiaaltöömeetodite abil kriminaalhooldusalust katseaja tingimuste täitmisel. Selle üle, kumb töö pool on olulisem – järelevalve või sotsiaaltöö, on praktikas arutletud palju, kuid selge on see, et efektiivne järelevalve peab toimima sõltumata sotsiaaltöö suuruse osakaalust.

1.4. Kriminaalhoolduse organisatsioon

Kriminaalhoolduse käivitumisel kuulusid kriminaalhooldusosakonnad maa- ja linnakohtute koosseisu. Alates 1. juunist 2008. a kuuluvad kriminaalhooldusosakonnad vanglate koosseisu. Selle muutuse eesmärgiks oli tõhustada vangla- ja kriminaalhooldussüsteemi toimimist ühesuguste funktsioonide ja eesmärkidega organisatsioonide ühendamise teel. Karistuse

¹⁷ Pikamäe, P., Sootak, J. Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne. 3., täiendatud ja ümbertöötatud väljaanne. Kirjastus Juura, 2009, lk 281.

¹⁸ Kriminaalhooldusseadus. 17. detsember 1997. – RT I 1998, 4, 62; 2008, 17, 118.

täitmise seisukohalt on kriminaalhooldus vangistuse loogiline jätk ning kriminaalhooldusfaasi läbimine pärast teatud osa vangistuse kandmist on välisriikidegi (nt Rootsi, Soome, Norra, Suurbritannia jpt) praktikas tavapärane. Enne kahe süsteemi ühendamist käisid sekkumismeetmete arendamine ja elluviimine teineteisest eraldi, mida justiitsministeerium ei pidanud enam piiratud vahendite ja inimressursi tõttu mõistlikuks.¹⁹

Eestis on kolm kriminaalhoolduspiirkonda:

- 1) Tartu vangla kriminaalhooldusosakond teenindab Tartu linna ning Jõgeva-, Viljandi-, Tartu-, Valga-, Põlva- ja Võrumaad;
- 2) Viru vangla kriminaalhooldusosakond teenindab Ida- ja Lääne-Virumaad;
- 3) Tallinna vangla kriminaalhooldusosakond teenindab Tallinna ning Harju-, Järva-, Rapla-, Pärnu-, Lääne-, Saare- ja Hiiumaad.²⁰

Kriminaalhooldussüsteemis töötab täna 210 kriminaalhooldusametnikku, kelle järelevalve all on kokku ca 8500 kriminaalhooldusalust.

1.5. Kriminaalhoolduse teostamine

Kui isik määratakse kriminaalhoolduse alla, siis katseaja edukaks läbimiseks peab isik hoiduma uute kuritegude toimepanemisest, järgima KarS § 75 alusel määratud kontrollnõudeid ning kui talle on määratud, siis ka lisakohustusi. Käitumiskontrolli ajal on süüdimõistetud kohustatud järgima järgmisi kontrollnõudeid:

- 1) elama kohtu määratud alalises elukohas;
- 2) ilmuma kriminaalhooldaja määratud ajavahemike järel kriminaalhooldusosakonda registreerimisele;
- 3) alluma kriminaalhooldaja kontrollile oma elukohas ning esitama talle andmeid oma kohustuste täitmise ja elatusvahendite kohta;
- 4) saama kriminaalhooldusametnikult eelneva loa elukohast lahkumiseks kauemaks kui viieteistkümneks päevaks;
- 5) saama kriminaalhooldusametnikult eelneva loa elu-, töö- või õppimiskoha vahetamiseks.²¹

---

¹⁹ Kriminaalhooldusseaduse, vangistusseaduse ja kohtute seaduse muutmise seaduse eelnõu seletuskiri. – Arvutivõrgus kättesaadav:

http://www.riigikogu.ee/?page=en_vaade&op=ems&eid=197926&u=20100107214048, 07.01.2010.

²⁰ Kriminaalhooldajate kontaktandmed. – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.vangla.ee/43615>, 13.01.2010.

Arvestades kuriteo toimepanemise asjaolusid ning süüdimõistetud isikut, võib kohus määrata, et süüdimõistetud on käitumiskontrolli ajal kohustatud:

- 1) heastama kuriteoga tekitatud kahju kohtu määratud ajaks;
- 2) mitte tarvitama alkoholi ja narkootikume;
- 3) mitte omama, kandma ja kasutama relva;
- 4) otsima endale töökoha, omandama üldhariduse või eriala kohtu määratud tähtajaks;
- 5) alluma ettenähtud ravile, kui ta on selleks eelnevalt nõusoleku andnud;
- 6) täitma ülalpidamiskohustust;
- 7) mitte viibima kohtu määratud paikades ega suhtlema kohtu määratud isikutega;
- 8) osalema sotsiaalabiprogrammis;
- 9) KarS §-s 76 sätestatud juhul alluma elektroonilisele valvele, kui ta on selleks eelnevalt nõusoleku andnud.²²

Alljärgnevalt on antud ülevaade kriminaalhoolduse protsessist, üldistades erinevate asenduskaristuste liikide detailseid toiminguid. Kriminaalhooldusteenuse osutamine algab siis, kui kriminaalhooldusosakonda on jõudnud otsus konkreetse isiku kriminaalhooldusele määramise kohta. Igale kriminaalhooldusalusele määratakse konkreetne kriminaalhooldusametnik, kelle ülesanne on teostada isiku suhtes laiemas tähenduses kriminaalhooldust. Kriminaalhooldusametnik loob kliendiga kontakti ning kutsub ta osakonda esmakohtumisele, mille peamine eesmärk on selgitada kriminaalhoolduse toimimise põhimõtteid. Reeglina viib kriminaalhooldusametnik katseajal läbi ka kriminaalhooldusaluse kodukülastuse. Regulaarsed kohtumised ametniku ja hooldusaluse vahel toimuvad terve katseaja vältel. Kogu katseajal peab kriminaalhooldusametnik korraldama järelevalvet, mis hõlmab endas kriminaalhooldusaluse kohta õigusrikkumiste päringute tegemist, vajadusel ütluste ja selgituste võtmist, kliendi esitatud andmete kontrollimist ning muu asjakohase informatsiooni kogumist, töötlemist, analüüsimist ja hindamist.²³

Kriminaalhooldusaluse kuritegelike riskide määratlemiseks viiakse läbi riskihindamine ning koostatakse koostöös kliendi endaga kriminaalhoolduse läbiviimise kava ehk hoolduskava. Seejuures on ametniku ülesanne viia riskihindamine läbi vähemalt üks kord aastas ning vajadusel täiendada hoolduskava. Kriminaalhooldusaluse kohta, kelle suhtes ei ole viidud läbi

---

²¹ Karistusseadustik. 06. juuni 2001. - RT I 2001, 61, 364; 2010, 11, 54.

²² *Ibid.*

²³ Eesti Vabariigi kriminaalhoolduse standardid. – Justiitsministri 04.03.2003. a käskkiri nr 76.

kriminogeensete riskide hindamist, koostab kriminaalhooldusametnik korralisi ettekandeid vähemalt iga kuue kuu järel. Korralises ettekandes antakse hinnang senisele katseajale, ülevaade kohtuotsuse ja hoolduskava täitmise ning hoolduskava muutmise kohta. Kohus võib vajadusel sellised koostatud ettekanded välja nõuda.²⁴

Kui kriminaalhooldusalune rikub katseaja nõudeid, on kriminaalhooldusametnik kohustatud esitama kohtule hooldusaluse kohta erakorralise ettekande, mis sisaldab andmeid tuvastatud rikkumise asjaolude kohta, kokkuvõtet kriminaalhooldusaluse seletusest, ametniku hinnangut katseaja senisele kulgemisele ning tema põhjendatud ettepanekut täiendavate kohustuste määramise, käitumiskontrolli tähtaja pikendamise, alaealisele kriminaalhooldusalusele kohaldatavate mõjutusvahendite liigi muutmise või karistuse täitmisele pööramise kohta. Erakorralise ettekande võib esitada aga ka kohustuste kergendamiseks.²⁵

Kriminaalhoolduse lõppemisel teeb kriminaalhooldusametnik ettekande, kus võetakse katseaeg kokku ning antakse hinnang eesmärkide saavutamise kohta. Kogu katseajal toimuva peab ametnik kajastama klienditööpäevikus, mida peetakse elektrooniliselt kriminaalhoolduse infosüsteemis.²⁶

1.6. Eesti kriminaalhooldussüsteemi õiguslik regulatsioon

Kriminaalhoolduse peamised põhimõtted on pandud Eesti õiguses paika kriminaalhooldusseaduse ning karistusseadustikuga. KarS annab õigusliku aluse, millistel juhtudel on üldse võimalik isiku karistus pärast süüdi mõistmist asendada ning tema suhtes alternatiivkaristusi kohaldada. KarS-ga pannakse paika käitumiskontrolli tingimused ning lisakohustuste liigid, mida kohtul on võimalik siis konkreetse juhtumi korral vajadusel valikuliselt rakendada. Samuti on KarS-ga reguleeritud reeglid, mis juhtub siis, kui isik rikub katseaja tingimusi - paika on pandud, millal tuleb esitada hooldusaluse kohta erakorraline ettekanne, kuidas pööratakse isiku karistus täitmisele jmt.²⁷

Kriminaalhooldusseadus annab täpsustava regulatsiooni nii kriminaalhoolduse organisatsiooni kui kriminaalhoolduse teostamise kohta. Seaduses sõnastatakse täpselt

---

²⁴ Kriminaalhooldusseadus. 17. detsember 1997. – RT I 1998, 4, 62; 2008, 17, 118.

²⁵ *Ibid.*

²⁶ Eesti Vabariigi kriminaalhoolduse standardid. – Justiitsministri 04.03.2003. a käskkiri nr 76.

²⁷ Karistusseadustik. 06. juuni 2001. - RT I 2001, 61, 364; 2010, 11, 54.

kriminaalhoolduse sisu ja kriminaalhoolduse teostamise põhimõtted. Lisaks sätestatakse, mida peavad sisaldama kriminaalhooldusaluse kohta katseaja jooksul koostatud erinevad dokumendid nagu korraline ettekanne, hoolduskava, erakorraline ettekanne, kohtueelne ettekanne.²⁸

Kriminaalmenetlusseadustik paneb paika mõned menetluslikud reeglid nagu näiteks tingimisi vangistusest vabastamine, kriminaalhoolduse ja üldkasuliku töö käigus tekkinud küsimuste lahendamine, üldkasuliku töö määramine kriminaalmenetluse lõpetamise korral, kui avalik menetlushuvi puudub ja süü ei ole suur.²⁹

Kuna kriminaalhooldust kohaldatakse erinevate alternatiivkaristuse liikide osas, on iga liigi suhtes olemas ka seadusest madalama astme õigusaktiga paika pandud täpsem regulatsioon. Elektroonilist valvet reguleerib elektroonilise valve täitmise ja järelevalve kord³⁰, üldkasulikku tööd üldkasuliku töö ettevalmistamise, täitmise ja järelevalve kord.³¹

Kriminaalhooldustöö tegemiseks on kinnitatud ka kriminaalhoolduse standardid, mis annavad juhtnöörid tegevuste kohta, mida tuleb katseaja jooksul läbi viia, igale tegevusele on seatud ka tähtjad, millal midagi peab tehtud olema.³² Kogu kriminaalhooldustöö dokumentatsioon koostatakse justiitsministri määrusega asutatud kriminaalhooldusregisris.³³

1.7. Rahvusvaheline regulatsioon

Alternatiivkaristused on muutunud Euroopa riikide karistussüsteemides üha olulisemaks ja seepärast tegeletakse teemaga ka riikideüleltsel rahvusvahelisel tasandil, kuigi seni ei ole võetud vastu ühtegi õigusakti, mis püüdleks kriminaalhooldussüsteemide sisulise ühtlustamise suunas. Arvestades aga seda, et vaba liikumine on Euroopa üks põhialuseid, on vajadus tekkinud ka kriminaalhoolduse vastastikuseks tunnustamiseks ning selleks on Euroopa Nõukogu ja Euroopa Liit võtnud vastu vajalikke meetmeid.

---

²⁸ Kriminaalhooldusseadus. 17. detsember 1997. – RT I 1998, 4, 62; 2008, 17, 118.

²⁹ Kriminaalmenetluse seadustik. 12. veebruar 2003. – RT I 2003, 27, 166; 2010, 8, 35.

³⁰ Elektroonilise valve täitmise ja järelevalve kord. 22. veebruar 2007. – RTL 2007, 20, 334; 2009, 36, 473.

³¹ Üldkasuliku töö ettevalmistamise, täitmise ja järelevalve kord. 25. juuni 2004. – RTL 2004, 89, 1406; 2008, 90, 1262.

³² Eesti Vabariigi kriminaalhoolduse standardid. – Justiitsministri 04.03.2003. a käskkiri nr 76.

³³ Kriminaalhooldusregistri asutamine ja kriminaalhooldusregistri põhimäärus. 01. juuli 2004. – RTL 2004, 95, 1491; 2008, 43, 587.

1.7.1. Euroopa Nõukogu konventsioon

Euroopa Nõukogu ministrite komitee avas oma otsusega alates 30. novembrist 1964. a allkirjastamiseks tingimisi karistatud või tingimisi enne tähtaega vangistusest vabastatud isikule käitumiskontrolli kohaldamise Euroopa konventsiooni. Konventsiooni eesmärk on võimaldada pöörata karistus täitmisele ka teise konventsiooniosalise territooriumil ja see jõustus 22. augustil 1975. a. Konventsiooni ettevalmistustöö algas 1958. aastal ning juba siis leiti Euroopas, et tingimisi karistamine on osa riikide karistussüsteemist ning see aitab paremini ennetada kuritegusid, olles samal ajal võrreldes vanglasüsteemiga oluliselt odavam.³⁴ Konventsiooni alusel on võimalik tingimisi karistatud või tingimisi enne tähtaega vangistusest vabastatud isiku sotsiaalset rehabiliteerimist korraldada ja tingimuste mittetäitmisel karistuse täitmisele pööramist konventsiooniosalise kohtu otsuse alusel teise konventsiooniosalise territooriumil. Konventsiooniga pannaksegi paika reeglid, kuidas toimub kohtuotsuse täitmise üleandmine teisele riigile, ega käsitleta kriminaalhoolduse sisulisi nõudeid. Konventsiooni art 10 ütleb, et taotluse esitanud riik teeb taotluse saanud riigile teatavaks, milliseid käitumiskontrolli abinõusid tuleb süüdimõistetute suhtes katseajal rakendada.³⁵ Tegemist on üsna lahtise sõnastusega ja ilmselt annab sättele sisu praktika.

11. jaanuari 2010. a seisuga oli konventsiooni ratifitseerinud 19 Euroopa Nõukogu liikmesriiki.³⁶ Eesti allkirjastas konventsiooni 19. juulil 2001. a, ratifitseeris 28. aprillil 2005. a ning konventsioon jõustus Eesti suhtes 29. juulil 2005. a.³⁷ Konventsiooniga liitumisel seadis Eesti eesmärgiks hoida kokku vanglate kulusid ning samas toetada süüdimõistetute perekondi. Kui isik saadetakse pärast karistuse mõistmist oma kodumaale kandma talle mõistetud tingimisi karistust, on võimalused tema tagasipöördumiseks normaalsesse ellu suuremad, kui võõrsil olles. Oma lähedaste juures viibides on isik talle omases keskkonnas, mis peaks avaldama positiivset mõju ning vähendama isiku soovi uusi kuritegusid toime panna. Konventsiooniga liitumisel kinnitas Eesti võimekust kohaldada tingimuslikke abinõusid tingimisi karistatud või tingimisi enne tähtaega vangistusest vabastatud isikute üle.

---

³⁴ European Convention on the Supervision of Conditionally Sentenced or Conditionally Released Offenders. Explanatory Report. – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Reports/Html/051.htm>, 11.01.2010.

³⁵ Tingimisi karistatud või tingimisi enne tähtaega vangistusest vabastatud isikule käitumiskontrolli kohaldamise Euroopa konventsioon. Mitteametlik tõlge. 22. veebruar 2005 – RT II 2005, 10, 25.

³⁶ European Convention on the Supervision of Conditionally Sentenced or Conditionally Released Offenders. Chart of signatures and ratifications. – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=051&CM=8&DF=11/01/2010&CL=ENG>, 11.01.2010.

³⁷ Tingimisi karistatud või tingimisi enne tähtaega vangistusest vabastatud isikule käitumiskontrolli kohaldamise Euroopa konventsiooni ratifitseerimise seadus. 22. veebruar 2005. – RT II 2005, 10, 25.

Kuna Eesti õiguses olid ratifitseerimise ajal olemas kõik vahendid konventsiooni rakendamiseks, puudus vajadus õigusaktide muutmiseks.³⁸ Hoolimata sellest, et konventsioon ratifitseeriti 4 aastat tagasi, ei ole täna selle alusel Eestile üle antud ühtegi teises riigis tehtud otsuse täitmist, kuid vajaduse tõusetumisel on õiguslik regulatsioon selle teostamiseks olemas.

1.7.2. Euroopa Liidu regulatsioon

27.11.2008. a võttis Euroopa Liidu nõukogu vastu raamotsuse vastastikuse tunnustamise põhimõtte kohaldamise kohta kohtuotsuste ja vangistuse tingimisi kohaldamata jätmist käsitlevate otsuste suhtes, et teostada tingimuslike meetmete ja alternatiivsete mõjutusvahendite järelevalvet. Raamotsus võeti vastu Euroopa Liidu lepingu artikli 31 lõike 1 punkti a alusel eesmärgiga tõhustada liikmesriikide vahelist koostööd kriminaalasjades. Euroopa Liidus tehtava kohtualase koostöö üheks nurgakiviks on kohtuotsuste vastastikune tunnustamine ning antud raamotsus annabki liikmesriikidele aluse tunnustada vastastikku kohtuotsuseid, mille alusel on isik kriminaalhooldusele määratud. Selle raamotsuse eesmärk on tõhusamalt reguleerida vastastikune tunnustamine, kui seda on seni suutnud teha Euroopa Nõukogu konventsioon. Otsusega püütakse hõlbustada süüdimõistetud isikute sotsiaalset taasintegreerumist, parandada kannatanute ja avalikkuse kaitset ning hõlbustada sobivate tingimuslike meetmete ja alternatiivsete mõjutusvahendite kohaldamist õigusrikkujate puhul, kes ei ela süüdimõistva otsuse teinud riigis. Lisaks kohtuotsuse tunnustamise protsessi kirjeldusele sisaldab raamotsus ka sisulisemaid aspekte, andes näiteks artiklis 4 loetelu tingimuslikest meetmetest või alternatiivsetest mõjutuvahenditest, mille suhtes raamotsust kohaldatakse. Euroopa Nõukogu konventsioon selliseid sisulisemaid suuniseid aga üldse ei andnud. Liikmesriigid on kohustatud raamotsuse sätete järgmiseks vajalikud meetmed kasutusele võtma enne 6. novembrit 2011. a ning seejuures asendab antud raamotsus nende liikmesriikide suhtes, kes on liitunud Euroopa Nõukogu konventsiooniga, selle konventsiooni vastavaid sätteid.³⁹ Eesti ei ole veel raamotsuse rakendamiseks vajalikke meetmeid õigusaktide tasemel vastu võtnud.

---

³⁸ Tingimisi karistatud või tingimisi enne tähtaega vangistusest vabastatud isikule käitumiskontrolli kohaldamise Euroopa konventsiooni ratifitseerimise seadus. Eelnõu seletuskiri. – Arvutivõrgus kättesaadav: http://www.riigikogu.ee/?op=emsplain&content_type=text/html&page=mgetdoc&itemid=043490022, 11.01.2010.

³⁹ Nõukogu raamotsus 2008/947/JSK vastastikuse tunnustamise põhimõtte kohaldamise kohta kohtuotsuste ja vangistuse tingimisi kohaldamata jätmist käsitlevate otsuste suhtes, et teostada tingimuslike meetmete ja alternatiivsete mõjutusvahendite järelevalvet. 27.11.2008. – ELT 2008, L, 337.

1. detsembril 2009. a jõustus Lissaboni leping, millega muudeti paljusid seni kehtinud põhimõtteid – Euroopa Liidus ei ole enam eraldi sambaid, vaid on ühtne Euroopa Liit ning räägitakse Euroopa Liidu õigusest. Jõustumine muudab väga palju ka seni kolmandasse sambasse kuulunud justiits- ja siseküsimuste valdkonda, tuues kaasa näiteks uute õigusaktide puhul kaasotsustusmenetluse Euroopa Parlamendiga. Mis puudutab aga konkreetset nõukogu raamotsust nr 2008/947/JSK, siis antud õigusakti kehtivust Lissaboni leping ei mõjuta. Euroopa Komisjonil on õigus Euroopa Liidu toimimise lepingu art 258 alusel juhul, kui liikmesriik ei ole täitnud aluslepingust tulenevat kohustust, esitada põhjendatud arvamus. Seejuures tuleb asjassepuutuvalle riigile anda võimalus esitada arvamusele oma seisukoht. Kui riik aga komisjoni esitatud arvamust ettenähtud tähtaja jooksul ei järgi, võib komisjon anda asja Euroopa Liidu Kohtusse.⁴⁰ Lissaboni lepingu jõustumisega on komisjonil see õigus ka justiits- ja siseküsimuste valdkonnas. Antud säte aga hakkab kohalduma kohe nende õigusaktide suhtes, mis võetakse justiits- ja siseküsimuste valdkonnas vastu pärast Lissaboni lepingu jõustumist. Nende õigusaktide suhtes, mis on vastu võetud enne 1. detsembril 2009. a, kehtib üleminekuaeg 5 aastat ning näiteks kui Eesti ei ole raamotsuse nr 2008/947/JSK rakendamiseks meetmeid enne 1. detsembril 2014. a kasutusele võtnud, saab Euroopa Komisjon sekkuda. Kui tekib vajadus aga seda raamotsust või mõnda muud õigusakti muuta, siis tekib komisjonil õigus kohe peale muutuse vastuvõtmist.⁴¹

Kuna Euroopa Liidu pädevus kriminaalasjades on oluliselt laienenud, siis tähendab see seda, et tulevikus võib Liit asenduskaristuse temaatikas võtta vastu kindlasti sisulisemalt rohkem siduvaid õigusakte kriminaalhoolduse ühtlustamiseks Euroopa Liidu liikmesriikide vahel.

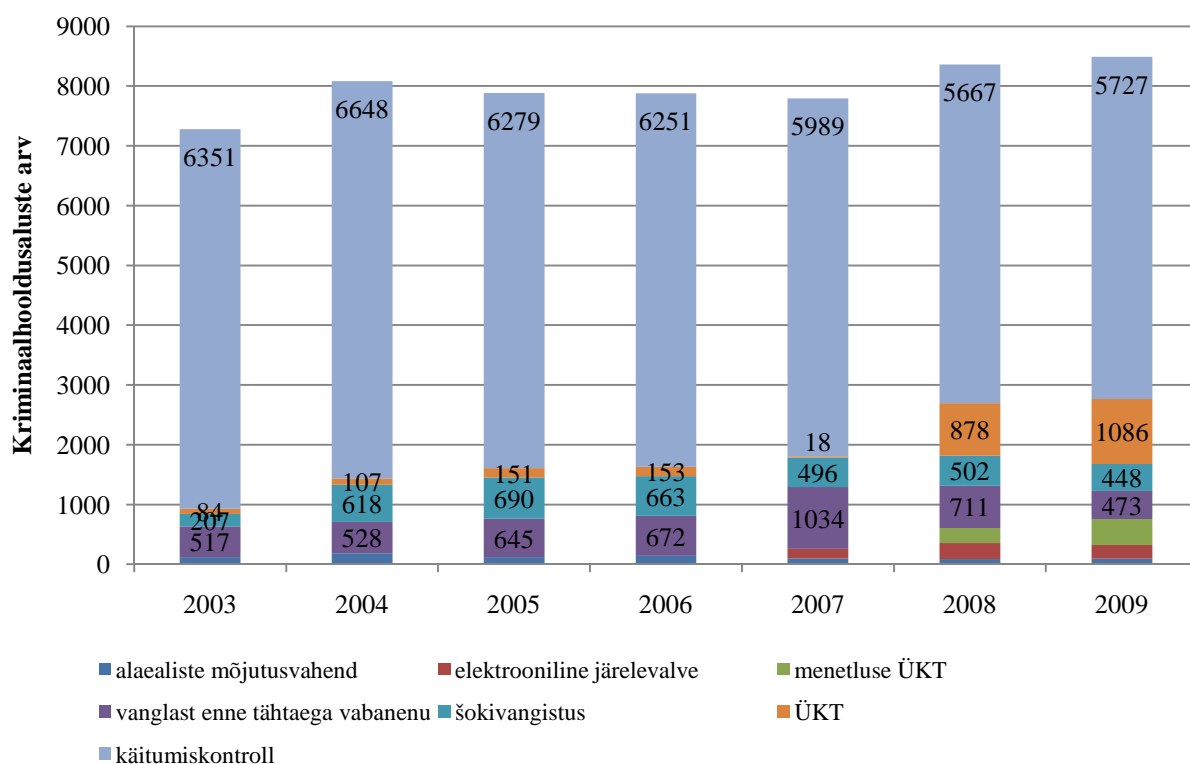
---

⁴⁰ Euroopa Liidu toimimise lepingu konsolideeritud versioonid. 09.05.2008. – ELT, 2008, C, 115.

⁴¹ Lissaboni leping. Protokollid. Protokoll üleminekusätete kohta. 17.12.2007. – ELT, 2007, C, 306.

II KRIMINAALHOOLDUSE EDUKA TÄITMISE NÕUDED

Nagu eelmises peatükis välja toodud, on võimalik vangistust asendada koos käitumiskontrolli nõuetele allutamiseiga seitsmel erineval moel. Vaadates kriminaalhooldusaluste statistilist kooslust, siis kõige rohkem on süüdimõistetuid allutatud kriminaalhooldusele KarS § 74 lg 1 alusel. 2008. a lõpu seisuga oli kriminaalhooldusele allutatud 8363 klienti, neist 5667 KarS § 74 lg 1 alusel, so 68 %. 2009. a olid need näitajad vastavalt 8490 ja 5727. Siiski on hakanud alternatiivsete karistusvõimaluste valiku suurenemise läbi nii öelda tavalise käitumiskontrolli kohaldamiste arv mõnevõrra vähenema. Järjest rohkem on hakatud kohaldama üldkasulikku tööd nii KarS kui KrMS alusel ning ka elektrooniline järelevalve on vanglast vabanenute hulgas üha kasvamas.⁴²

Joonis 1. Kriminaalhooldusaluste arv asenduskarituse liikide kaupa perioodil 2003 - 2009

KarS § 74 lg 1 alusel kriminaalhooldusele määramine on kõige enam kohaldatav asenduskaristus ning kuna töö maht seab piirangu kõigi asenduskarituse liikide

⁴² Kriminaalhooldusosakondade aasta statistika. Arvelolevad kliendid. – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.vangla.ee/12114>, 20.02.2009.

käsitlemiseks, analüüsitakse antud töös peamiselt lähtudes KarS § 74 lg 1 kriminaalhoolduse kohaldamisest.

2.1.KarS § 74 lg 1 alusel kriminaalhooldusele allutamine ja erakorralise ettekande esitamine

Asenduskaristus ei ole iseseisev karistuse liik, vaid asenduskaristusega asendatakse põhikaristus. Karistuse asendamise otsustab kohus teatud õiguslike ning faktiliste asjaolude kokkulangemisel. Kui karistatav rikub asendamise tingimusi, on kohtu otsustada ka see, kuidas sellele tuleb reageerida.

KarS § 74 lg 1 alusel on kohtul, arvestades kuriteo toimepanemise asjaolusid ja süüdlase isikut, õigus otsustada, et mõistetud tähtajalise vangistuse ärakandmine süüdimõistetu poolt ei ole otstarbekas, ning ta võib määrata, et tingimisi jäetakse vangistus süüdimõistetu suhtes kohaldamata. Mõistetud karistust ei pöörata täielikult täitmisele, kui süüdimõistetu ei pane kohtu määratud katseajal toime uut kuritegu, täidab talle katseajaks pandud kontrollnõudeid ja kohustusi. Isikut on selle sätte alusel võimalik vabastada ainult tähtajalisest vangistusest ja mitte rahalisest karistusest. Seejuures on tegemist sellise diskretsiooniotsusega, et kohtul puudub kohustus eraldi põhjendada seda, kui ta otsustab süüdlase suhtes karistusest tingimuslikku vabastamist mitte kohaldada.⁴³

Karistusest tingimisi vabastamise aluseks on kuriteo eest mõistetud põhikaristuse kohaldamise ebaotstarbekus, lisaks kuriteo toimepanemise asjaolud ja süüdlase isik. Kohtupraktika kohaselt tuleks karistusest vabastada üksnes väiksema raskusastmega kuritegude puhul. Asendamine ei ole välistatud ka raskemate kuritegude puhul, aga seda siis, kui selline vabastamine on põhjendatav samaaegselt nii kuriteo toimepanemise asjaolusid kui süüdlase isikut iseloomustavate erandlike asjaoludega. Kuriteo toimepanemise asjaolude seisukohalt on oluline kuriteo raskus. Seda hinnatakse konkreetse kuriteo eest eriosa sanktsioonis ettenähtud karistusmäära ning kohtu poolt konkreetse kuriteo eest mõistetud karistuse liigi ja määra alusel. Tingimuslikult vabastatud katseage peab olema seejuures kohtupraktika kohaselt vangistusest pikem, see tähendab, et kuna süüdlasele saab määrata 18 kuu kuni 3 aasta pikkuse katseaja, siis ei saa vabastada süüdimõistetut, kellele on karistuseks mõistetud vangistus üle kolme aasta. KarS § 74 lg 4 võimaldab katseagega kuni aasta võrra

---

⁴³ Pikamäe, P., Sootak, J. Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne. 3., täiendatud ja ümbertöötatud väljaanne. Kirjastus Juura, 2009, lk 274.

pikendada kriminaalhoolduse tingimuste rikkumisel, kuid seda mitte rohkem kui nelja aastani.⁴⁴

KarS § 78 p 1 alusel hakkab katseaeg karistusest tingimisi vabastamisel kulgema kohtulahendi kuulutamisest, mitte jõustumisest. See tähendab, et kriminaalhoolduse tingimused muutuvad isiku suhtes kohustuslikuks juba enne jõustumist ja tingimuste rikkumine enne kohtuotsuse jõustumist on juba katseaja tingimuste rikkumine.⁴⁵

KarS § 74 lg 4 sätestab katseajal käitumiskontrolli tingimuste rikkumise õiguslikud tagajärjed. See tähendab, et kui süüdimõistetu katseajal kontrollnõudeid ei järgi või ei täida talle pandud kohustusi, võib kohus kriminaalhooldusametniku erakorralise ettekande alusel:

- määrata täiendavaid kohustusi KarS § 75 lg 2 alusel;
- pikendada katseaega kuni ühe aasta võrra;
- pöörata karistuse täitmisele.

Meetme valimisel peab kohus arvestama konkreetse rikkumise raskust ja süüdlase suhtumist sellesse (näiteks kas tegemist oli tahtliku või ettevaatamatuses toime pandud teoga). Kui isik on jätnud käitumiskontrolli nõude(d) täitmata, saab tema karistuse täitmisele pöörata ainult siis, kui tal puudus mõjuv põhjus tingimuste täitmata jätmiseks. Samuti tuleks kohtul hinnata, kas isik saab oma käitumiskontrolli nõuete rikkumist korvata mõne positiivse käitumisaktiga. See tähendab, et käitumiskontrolliga määratud kontrollinõude rikkumine võib karistuse täitmisele pööramise aluseks olla üksnes siis, kui rikkumine on tahtlik ja takistab järelevalve teostamist süüdlase üle ning rikkumist ei õigusta mõjuv põhjus. Ettevaatamatuses toime pandud rikkumine võib kaasa tuua karistuse täitmisele pööramise tingimusel, et süüdlane on nõudeid eiranud korduvalt ning varem kohaldatud muud meetmed (täiendavad kohustused või katseaja pikendamine) ei ole mõju avaldanud.⁴⁶

Katseaja tingimuste rikkumiseks on lisaks käitumiskontrolli ning kohustuste rikkumise kõrval ka uue kuriteo sooritamine. Katseajal toime pandud kuriteo õiguslikud tagajärjed on sõltuvad sellest, kas kohus mõistab süüdlasele uue kuriteo eest vangistuse või rahalise karistuse, ning lisaks veel sellest, kas uus tegu oli subjektiivselt küljest tahtlik või ettevaatamatu. KarS § 74 lg 5 sätestab, et kui süüdimõistetu paneb katseajal toime uue kuriteo, mille eest teda karistatakse vangistusega, mõistetakse liitkaristus KarS § 65 lg 2 alusel. Kui uus kuritegu

---

⁴⁴ Pikamäe, P., Sootak, J. Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne. 3., täiendatud ja ümbertöötatud väljaanne. Kirjastus Juura, 2009, lk 275, 281 – 282.

⁴⁵ *Ibid*, lk 283.

⁴⁶ *Ibid*, lk 283.

pandi toime ettevaatamatusest, võib kohus uuesti kohaldada karistusest tingimisi vabastamist. Vangistuse täitmisele pööramise korral võib kohus asendada selle üldkasuliku tööga KarS § 69 alusel. Juhul kui tegu pandi toime tahtlikult, peab kohus analüüsima järgmise sammuna, kas on alust liitkaristuse asendamiseks üldkasuliku tööga. See on võimalik juhul, kui kokku on määratud isikule kuni 2aastane vangistus ning isik on nõus asendamisega. Kui isik pani aga teo toime ettevaatamatusest, on võimalik kohaldada ka liitkaristusele uuesti karistusest tingimisi vabastamist, lähtudes üldisest karistusest vabastamise otsuse tegemise loogikast.⁴⁷

KarS § 74 lg 6 sätestab, et kui süüdimõistetu paneb katseajal toime uue kuriteo, mille eest teda karistatakse rahalise karistusega, mõistetakse liitkaristus vastavalt KarS § 65 lg 2 alusel. Sellisel juhul võib kohus jätta eelmise kuriteo eest mõistetud karistuse täitmisele pööramata, määrates, et uue kuriteo eest mõistetud rahaline karistus viiakse täide iseseisvalt.⁴⁸

2.2. Uue kuriteo sooritamine katseajal

KrHS § 31 lg 1 järgi esitab kriminaalhooldusametnik erakorralise ettekande KarS-s sätestatud juhtudel. KarS § 74 lg 1 ütleb selgesõnaliselt, et erakorraline ettekanne tuleb esitada siis, kui süüdimõistetu ei järgi katseajal kontrollnõudeid või ei täida talle pandud kohustusi. Uue kuriteo sooritamise hoidumise kohustus on aga üks eeldustest, et lugeda kriminaalhooldus edukalt läbituks. KarS ei reguleeri selgesõnaliselt, kas kriminaalhooldusametnik peab esitama kohtule erakorralise ettekande, kui ta saab teada, et tema klienti süüdistatakse uues kuriteos. Kohtupraktika on selles küsimuses vägagi erinev ning praktikute arvamused samuti. KrMS § 2 lg 4 järgi on kriminaalmenetluses õiguse allikateks ka teatud juhtudel Riigikohtu otsused ning KrMS § 364 järgi on need alamaastmete kohtutele isegi kohustuslikud, kuid see käib ainult menetlusõiguse kohta. Kuna Riigikohtusse kaebamise aluseks on KrMS §-i 362 kohaselt materiaalõiguse ebaõige kohaldamine või kriminaalmenetlusõiguse oluline rikkumine KrMS §-s 339 nimetatud juhul, siis lihtsalt ebaõigena tunduva karistuse korral ei ole võimalik kassatsiooni korras kohtuotsust edasi kaevata. Sellest tulenevalt on reeglina kriminaalhooldusega seotud vaidlused lahendatud kas esimeses või teises kohtuastmes ja eeskujuks võetav Riigikohtu praktika uue kuriteo ja erakorralise ettekande esitamise küsimuse kohta puudub. Kuigi Eestis pretsedendiõigus reeglina ei kehti, ei saa kohtupraktikast lihtsalt mööda vaadata, sest kohtul on õigus siiski seadusi teatud piirides tõlgendada ning

---

⁴⁷ Karistusseadustik. 06. juuni 2001. - RT I 2001, 61, 364; 2010, 11, 54.

⁴⁸ *Ibid.*

kohtuotsuste argumentatsioon annab suuniseid õigusaktide mõistetavusest. Teatud juhtudel on ka ringkonnakohtu otsused eeskujuks esimese astme kohtutele.

Tallinna Ringkonnakohus analüüsis uue kuriteo sooritamise süüdistuse esitamise korral erakorralise ettekande esitamist oma 23. märtsi 2009. a otsuses nr 1-09-931. Antud kaasuses vabanes kinnipeetav ennetähtaegselt vanglast tingimisi, kuid selles otsuses tehtud õiguslikud järeldused on kohaldatavad ka teiste käitumiskontrollile allutatud isikute kohta. Kaasuses kohaldati süüdimõistetule vanglas tingimisi vabastamisel 1 aasta pikkust katseaega, ta allutati käitumiskontrolli tingimustele ning lisaks määrati isikule mitmed lisakohustused. 09. veebruaril 2009. a, päeval, mil isik vanglast ennetähtaegselt vabanes, peeti ta kinni kahtlustatavana uues kuriteos. 18.02.2009. a esitas kriminaalhooldusametnik maakohtule isiku kohta erakorralise ettekande, milles taotles isikule mõistetud karistuse täitmisele pööramist, sest isik rikkus katseajaks pandud kohustusi ja kontrollnõudeid - ei asunud elama kohtu määratud alalisse elukohta, tarvitas alkoholi ja suhtles vanglast vabanemise päeval oma endise elukaaslasega, pannes tema suhtes toime uue kuriteo. Esimese astme kohus otsustas ettekande alusel pöörata karistuse täitmisele, kuid isik vaidlustas selle. Ringkonnakohus leidis, et esimeses astmes tehtud kohtumäärus karistuse täitmisele pööramise kohta tuleb tühistada ning tõi välja järgmist:

- kohus kinnitas juba varem kujunenud seisukohta, et katseajal uue tahtliku kuriteo toimepanemine on katseaja tingimuste kõige raskem rikkumine;
- juhul kui isik siiski paneb toime uue tahtliku kuriteo, sõltub kandmata karistuse täitmisele pööramine sellest, millise karistusega kohus karistab isikut uue, katseajal toime pandud kuriteo eest;
- kohus on leidnud, et hoolimata sellest, et KarS § 76 lg 5 (sisult sarnane KarS § 74 lg-le 4) ei ütle otsesõnu, et kohtul on õigus pöörata kandmata karistuse täitmisele ka siis, kui isik on sooritanud uue kuriteo, on kohtul see õigus siiski olemas. Kohus asus seisukohale, et katseaja tingimuste raskeim rikkumine „neelab“ ka muud katseajaks pandud täiendavate kohustuste rikkumised ning kriminaalhooldaja ettekande esitamine enne isiku süüküsimuse otsustamist uue kuriteo toimepanemises on ennatlik. Kohtu arvates toob see kaasa isiku olukorra halvendamise ja karistuse täitmisele pööramise küsimuse etteotsustamise;
- KarS § 74 lg 6 alusel on võimalik uue kuriteo sooritamisel ja isiku karistamisel rahalise karistusega pärast karistuste liitmist jätta eelmise kohtuotsusega mõistetud karistuse ärakandmata osa täitmisele pööramata. Kui nüüd kohus sellises olukorras

pööraks uue kuriteo sooritamisel eelmise karistuse kohe täitmisele, on automaatselt välistatud seadusandja antud võimalus kergema variandi kasutamiseks;

- KarS alusel on võimalik ka tingimustele vastamisel katseajal toime pandud kuriteos süüdi tunnistada ja pärast liitkaristuse mõistmist asendada vangistus üldkasuliku tööga. Kui aga kriminaalhooldusametniku ettekande alusel on otsustatud karituse täitmisele pööramine, ei ole võimalik üldkasulikku töö kohaldamist üldse kaaluda.

Kohus leidis, et kui isik mõistetakse õigeks, on ametnikul siiski võimalik esitada kohtule erakorraline ettekanne kandmata karistuse täitmisele pööramiseks juhul, kui hooldusalune rikkus kontrollnõudeid või täiendavaid kohustusi. Ettekande esitamise õigus on isegi siis, kui isikule määratud katseage peaks selleks ajaks olema lõppenud. Analüüsi tulemusena otsustas kohus antud juhtumil esimese astme kohtuotsuse tühistada ja jätta kriminaalhooldusametniku erakorralise ettekande rahuldamata.⁴⁹

11. detsembril 2009. a koostas justiitsministeeriumi taasühiskonnastamise talitus prokuratuurile analüüsi, milles käsitles kriminaalhooldusametnike erakorraliste ettekannete temaatikat. Uue kuriteo toime panemisel katseajal eristatakse analüüsis kolme erinevat juhtumi liiki:

- a. uue kuriteo sooritamiseega on toimunud kontrollnõuete või kohustuste rikkumine ja seejuures pole oluline, kas isik on vahi alla võetud;
- b. uue kuriteo sooritamiseega ei ole kaasnenud kontrollnõuete või kohustuste rikkumist ja isikut ei ole võetud vahi alla;
- c. uue kuriteo sooritamiseega ei ole kaasnenud kontrollnõuete või kohustuste rikkumist, kuid isik on võetud vahi alla.

Analüüsis leitakse, et eelpool nimetatud olukordades tuleb kriminaalhooldusametnikul reageerida vastavalt juhtumile erinevalt.

- a. Kriminaalhooldusametnik peab kontrollima kuriteoga seotud asjaolusid, et selgitada välja, kas tegemist on kontrollnõuete rikkumisega. Kui see leiab kinnitust, tuleb ametnikul esitada erakorraline ettekanne, ootamata ära uue kuriteo eest mõistetavat karistust.
- b. Kui asjaolude selgitamisel selgub, et uus kuritegu ei ole seotud kontrollnõuete või kohustuste rikkumisega, siis erakorralist ettekannet ei esitata.

---

⁴⁹ Tallinna Ringkonnakohtu kohtumäärus 23. märtsist 2009 nr 1-09-931 süüdimõistetute määruskaebuse osas.

- c. Kui selgub, et erakorralist ettekannet esitada ei ole vaja, kuid isik viibib vahi all, siis tema kriminaalhooldusosakonda mitteilmumist ei loeta registreerimiskohustuse rikkumiseks.⁵⁰

Kriminaalhooldusametnike senises tööpraktikas on lähtunud samuti sellest, et kui hooldusalusele esitatakse uue kuriteo toimepanemises süüdistus, siis ei ole see veel alus erakorralise ettekande esitamiseks, kuna otsustamata on süü küsimus. Kui aga uue kuriteo sooritamisele on leidnud tuvastamist ka see, et isik rikkus talle kohtu poolt määratud lisakohustusi, on ametnikul kohustus reageerida ja esitada erakorraline ettekanne. Seejuures on oluline, et ametnikul oleks selge tõend kohustuse rikkumise kinnituseks. Kui aga hooldusalune viibis teises kohtuasjas uurimise all ja oli vahistatud, ei esita kriminaalhooldusametnik erakorralist ettekannet registreerimiskohustuse rikkumise kohta, sest isik ei viibinud eemal oma vaba tahte tõttu.⁵¹

Võttes arvesse Tallinna Ringkonnakohtu kohtumäärust nr 1-09-931 ja erinevate praktikute arvamusi, ei pruugi reegel, et juhul kui uue kuriteo sooritamise käigus rikuti ka kontrollnõudeid või kohustusi, tuleb esitada alati erakorraline ettekanne, alati toimida. Vajalik on siiski analüüsida ja kaaluda, kas konkreetses kaasuses on mõistlik ka kriminaalhooldusametnikul reageerida. Prokurör leidis vestluses, et väga vajalik on kriminaalhooldusametniku ja prokuröri koostöö enne ettekande esitamist.⁵² Sama kinnitas ka kohtunik.⁵³ Sooritatud teo pinnalt tuleb hinnata selle raskust, võimalikke karistusi, mis sellise teo eest võidakse määrata, asja menetlemise aega ja kõike muud ning alles seejärel teha otsus, kas erakorralise ettekande esitamine antud konkreetsel juhul on mõistlik.

Kui vaadata KarS § 74 lg 4 sõna-sõnaliselt, siis võib kohus kriminaalhooldusametniku ettekande alusel määrata täiendavaid kohustusi, pikendada katseaega või pöörata karistuse täitmisele kui süüdimõistetud ei järgi katseajal kontrollnõudeid või lisakohustusi. Uue kuriteo sooritamise kohta näevad § 74 lg 5 ja 6 ette eraldi liitmise regulatsiooni. Seega võiks grammatilise tõlgendamise kaudu järeldada, et kriminaalhooldusametnik ei peakski uue kuriteo sooritamise puhul erakorralise ettekandega reageerima. Selline tõlgendus ei ole aga mõistlik, sest räägime uutest kuritegudest, mis on siiski seotud käitumiskontrolli või

---

⁵⁰ Justiitsministeeriumi taasühiskonnastamise talitus. Kriminaalhoolduse erakorralised ettekanded. Memo prokuratuurile. 11.12.2009.

⁵¹ LISA 1. Intervjuu kriminaalhooldusametnikuga

⁵² LISA 2. Intervjuu prokuröriaga

⁵³ LISA 3. Intervjuu kohtunikuga

kohustuste rikkumisega. Siiski ei tohiks see fakt üksi tähendada automaatset erakorralise ettekande esitamist. Kriminaalhooldusametniku jaoks peaks olema kohustuslik konsulteerida nii uurija, prokuröri kui vajadusel kohtunikuga, et siis otsustada, milline on kaasuse asjaolusid arvestades mõistlik lahendus. Seega ei oleks otstarbekas seda küsimust reguleerida seadusega, vaid töökorraldusliku kokkuleppega, mis toetaks ametnike tööd järelevalve teostamisel.

Kriminaalhooldusametnike praktikas on tulnud lahendada ka mitmeid olukordi, kus kliendi kohta on saabunud info, et ta on teises riigis uue kuriteo kahtlusega kinni peetud. Sellises olukorras on hästi oluline, millisest infoallikast see teadmine tuleb. Ametnikud saavad kasutada ainult ametlikest allikast ehk politsei vahendusel saadud informatsiooni selle kohta, kas isik on teises riigis vahistatud või juba ka süüdi mõistetud ning kannab reaalselt vanglakaristust. Kui aga ametlikud päringud seda ei kinnita, siis sugulaste ütlused ei ole piisavad, et ametnik saaks neid usaldada.⁵⁴

Kui kriminaalhooldusametnikul on tõendeid isiku viibimise kohta teise riigi vanglas, oleks loogiline, et ta informeerib sellest faktist ka kohut. Omaette küsimus on see, millise ettepaneku kriminaalhooldusametnik erakorralisse ettekandesse peaks tegema. Hooldusalune ei hoia kriminaalhooldusest kõrvale tahtlikult ning täitmisele pööramist, lisakohustuse määramist või katseaja pikendamist kohus teha ei saa. Kuna erakorraline ettekanne peab aga sisaldama nimetatud ettepanekuid, peaks toimuma pigem kohtu informeerimine, sest uus kuritegu välismaal ei lähe Eestis õiguslikult arvesse ning kriminaalhoolduse katseaeg kulgeb lõpuni isegi siis, kui hooldusalune ei ole kordagi realselt ühtegi tingimust täitnud. Seega tuleks mõelda, et kui kohtu informeerimine on vajalik, siis milline peaks olema selleks sobiv vorm. Erakorralise ja korralise ettekande vormid seda justkui ei luba. Teiselt poolt tuleks aga analüüsida seda, kas teavitamine on sisuliselt üldse vajalik. Olukorras, kus hooldusalune on teises riigis vahi all või vangistuses, ei oma tegelikult kohtu informeerimine väga suurt lisaväärtust. Oluline on see, et kriminaalhooldusametnik jälgiks, et kui isiku reaalne vangistus vahepeal lõppeb, siis ta püüaks temaga võimalikult kiiresti kontakti saada. Kui see ei õnnestu, peab kriminaalhooldusametnik esitama erakorralise ettekande ja kohus saab siis teha otsuse. Kui aga isik on välismaal kinnipeetav kuni kriminaalhoolduse katseaja lõpuni, esitab ametnik niikuinii kohtule kriminaalhoolduse lõpetamise kohta ettekande, kus saab anda ka ülevaate isiku välismaal kinnipidamisest. Selline töökorraldus ei eelda seaduste muutmist, vaid vajaks täpsustamist kriminaalhoolduse standardis.

---

⁵⁴ LISA 1. Intervjuu kriminaalhooldusametnikuga

Kui tõendina kasutatav info isiku viibimiskoha kohta puudub, saaks kriminaalhooldusametnik esitada erakorralise ettekande selle kohta, et hooldusalune ei täida registreerimiskohustust. Sellises olukorras kuulutatakse kriminaalhooldusalune tagaotsitavaks ning kuigi katseaeg kulgeb edasi, on võimalik isiku välja ilmunisel karistus täitmisele pöörata.

Kuni hooldusalust pole leitud, püsivad kriminaalhooldusaluste toimikud osakondades avatud. Karistuste liitmine on aga võimalik ainult sellises olukorras, kus isik tuuakse välisriigist karistust kandma Eestisse.

Järelevalve seisukohalt katseajal uue kuriteo sooritamisele reageerimine seadusemuudatusi ei vaja, kuid kehtiv õiguslik regulatsioon vajab täpsustamist.

2.3. Kontrollnõuded

Kui isik määratakse kriminaalhooldusele, kohalduvad temale ka KarS §-s 75 kehtestatud käitumiskontrolli nõuded. Käitumiskontroll kui üldmõiste hõlmab endas lg-s 1 sätestatud kontrollnõudeid ja lg-s 2 kehtestatud kohtu pool määratavaid kohustusi. Kontrollnõuete eesmärgiks on tagada riigi järelevalve süüdlase käitumise üle ning need viis nõuet kohalduvad automaatselt. Kriminaalhooldusametniku parimaks kontrollivahendiks on hooldusaluse ja ametniku usalduslik suhe, sest vägagi palju ametniku võimalusest hooldusaluse tegevust kontrollida sõltub sellest, millisele informatsioonile ametnikku juurde lubatakse.

Kontrollnõuete määramisel piiratakse otseselt isiku põhiõigusi, kuid arvestades käitumiskontrolli kohaldamise eesmärke, on see teiste isikute õiguste ja kohustuste kaitseks õigustatud, et kaitsta ühiskondlikke põhiväärtusi nagu inimese elu, tervis, omand ja vabadus. Selleks, et iseloomustada järgnevates peatükkides veel täpsemalt kriminaalhooldusalustele määratavate kontrollnõuete mõju, on lisaks kohustuse kirjeldusele selgitatud ka seda, milliseid põhiõigusi mingisugune nõue piirab.

2.3.1. Kohustus elada kohtu määratud alalises elukohas

Kui kohus otsustab isiku reaalsest vangistuse kandmisest vabastada ja allutab süüdimõistetud kriminaalhooldusele, siis määratakse kohtuotsusega isiku ütluste alusel kindlaks ka elukoht, kus isik elama peab.

Põhiseaduse (edaspidi PS) § 34 kehtestab isikutele, kes viibivad seaduslikult Eestis, õiguse vabalt liikuda ja elukohta valida. Õigust vabalt liikuda saab piirata seaduse alusel muu hulgas ka teiste inimeste õiguste ja vabaduste kaitseks.⁵⁵ Kuigi elukoha valiku vabadust ei ole sõnaselgelt piiratud, ei saa sellest järeldada, et tegemist oleks absoluutse õigusega, sest piirangu aluseks võivad olla teiste isikute põhiõigused või muud põhiseaduslikud väärtused. Samuti on õigus valida endale elukohta seotud õigusega vabalt liikuda, sest ei ole võimalik valida elukohta sinna, kus on keelatud liikuda või viibida. Kui kohus määrab kindlaks süüdimõistetud elukoha, siis piiratakse sellega isiku põhiseaduslikku õigust vabale liikumisele ja elukoha valikule ning see on põhjendatud teiste inimeste õiguste ja vabaduste kaitsega ning seadusliku aluse annab selleks karistusseadustik.⁵⁶

Otsuses aadressi kindlaks määramine aitab kriminaalhooldusametnikul kiiremini isikuga kontakti saada ning alustada kriminaalhoolduse läbiviimist. Nagu peatükis 1.5. kriminaalhoolduse teostamise kohta on räägitud, on ametnikul kohustus edastada kriminaalhoolduse standardi alusel süüdimõistetule kutse esmakohtumisele tulemiseks 3 tööpäeva jooksul telefoni või posti teel. Rahvastikuregistri seaduse § 39¹ lg 1 järgi hoolitseb inimene enda ja oma alaealiste laste ning eestkostetavate elukoha aadressi õigsuse eest rahvastikuregistris.⁵⁷ Kuna normi rikkumise eest ei ole ette nähtud sanktsiooni, ei pööra paljud tähelepanu sellele, et isiku viimane aadress oleks registrisse kantud ja seda enam on ametniku jaoks oluline teada saada isiku reaalne aadress. Kuigi kriminaalhooldusametnikule on antud juurdepääs rahvastikuregistrile, on see siiski lisavahend vajadusel lisaandmete kogumiseks, aga mitte peamine infoallikas. Kuna isik on siiski tingimisi vangistusest vabastatud, on kinnitatud aadress peamiseks kontaktpunktiks süüdimõistetud ja järelevalvaja vahel. Isiku viibimist aadressil saab ametnik aga kontrollida tema ütluste alusel. Ametnikul on õigus läbi viia kodukülastus, mille käigus saab samuti tuvastada, kas hooldusalune elab kohtu poolt määratud aadressil. Oluline on koostöö kriminaalhooldusametnike ja politseinike vahel. Nimelt teavitab kriminaalhooldusosakond alati kohalikku politseiüksust uue kriminaalhooldusaluse arvele võtmistest ning politseisüsteemides kajastub samuti info isiku hooldusel viibimise kohta. See võimaldab ametkondasid vastastikku informeerida, kui ühele või teisele poolele laekub uuemat infot isiku elukoha kohta. Samuti on võimalik teha juhtumipõhiselt koostööd teiste asutustega – nt kohaliku omavalitsuse sotsiaaltöötaja või

⁵⁵ Eesti Vabariigi põhiseadus. 28. juuni 1992. – RT 1992, 26, 349; RT I 2007, 22, 210.

⁵⁶ Truuväli, E.-J., Aaviksoo, B. jt. Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. Teine, täiendatud väljaanne. Kirjastus Juura, 2008, lk 335, 337-338.

⁵⁷ Rahvastikuregistri seadus. 31. mai 2000. – RT I 2000, 50, 317; RT I 2009, 29, 175.

lastekaitsetöötajaga. Sellise koostöö tegemiseks õiguslik raamistik ja ametiasutuste vahelised konkreetsed kokkulepped puuduvad, kuid miski ka sellist koostööd ei välista. Koostöö on võimalik siis, kui konkreetsete ametnike isiklikud ja tööalased suhted seda võimaldavad ning ametnik tuleb selle peale, et koguda andmeid ka muude allikate kaudu, millega süüdimõistetul kokkupuuteid on.⁵⁸

Tegemist on selgelt määratletud kontrollnõudega, mille rikkumise tuvastamine on üheselt arusaadav – kui hooldusalune ei ela kohtuotsuses määratud või viimati kriminaalhooldusametnikule nimetatud elukohas ning isikut ei ole võimalik kätte saada, et tema elukohta teada saada, on ta seda kohustust rikkunud. Järelevalve seisukohalt õigusaktide muutmise vajadus puudub. Ametnikul on õigus läbi viia kodukülastus isiku elukoha kontrollimiseks ning kui isik ei ela nimetatud elukohas, saab ta teha koostööd teiste ametiasutustega nagu politsei ja kohaliku omavalitsuse sotsiaaltöötajad.

2.3.2. Kohustus ilmuda kriminaalhooldaja määratud ajavahemike järel kriminaalhooldusosakonda registreerimisele

Vastavalt kriminaalhooldusametniku ja hooldusaluse kokkuleppele on hooldusalusel kohustus ilmuda teatud ajavahemiku jooksul kriminaalhooldusosakonda registreerimisele. Selle kohustusega piiratakse samuti isiku PS §-s 34 sätestatud õigust vabalt liikuda ja nagu eelnevalt öeldud, tuleneb piirang vajadusest kaitsta teiste isikute õigusi ja vabadusi.

Registreerimise eesmärgiks on hoida ametniku ja süüdimõistetu vahel korrapäraselt kontakti ning fikseerida see hooldusaluse toimikus. Ametniku ülesanne on viia läbi esmakohtumine kliendiga esimesel võimalusel, sest esmakohtumise ülesanne on selgitada hooldusalusele käitumiskontrolli olemust ja tingimusi. Vastavalt kriminaalhoolduse standardile toimuvad tavapäraselt kohtumised kord kuus, kuid ametnikul on õigus kohtumiste sagedust ka tõsta või langetada. Kui ametnik otsustab, et hooldusalusega võib kohtuda harvemini kui kord kuus, siis on tal see õigus olemas, kuid oluline on, et ametnik selle otsuse korrektselt kliendipäevikusse fikseeriks. Praktikaks on levinud näiteks see, et katseaja alguses kohtutakse sagedamini ning kui omavaheline usaldus on saavutatud, siis toimuvad kohtumised edasi kord kuus. Kohtunike praktika on selles küsimus samuti erinev, sest mõned kohtunikud eelistavad kohtumiste sageduse ka kohtuotsusesse kirja panna. Kui kohtumiste sagedus sobib kokku

---

⁵⁸ LISA 1. Intervjuu kriminaalhooldusametnikuga

ametniku arvamusega, ei teki sellest praktikas probleeme vaid isegi selgem alus ametnikule rikkumise korral reageerimiseks. Keerulisem on aga olukord siis, kui ametnik on kohtunikuga kohtumiste sageduse osas eriarvamusel. Näiteks kui kohtuotsuses sisaldub kohustus ilmuda registreerimisele kord kuus, aga hooldusaluse käitumine viitab sellele, et kohtumised peaksid toimuma sagedamini.⁵⁹ Sellisel juhul võiks hooldusalune keelduda sagedasematest kohtumistest, sest KrMS § 409 alusel on kohtuotsus ja kohtumäärus täitmiseks kohustuslikud kõigile isikutele Eesti Vabariigi territooriumil.⁶⁰

Registreerimiskohustuse üle järelevalve pidamine on kõige lihtsam ja selgem – hooldusalune kas tuleb kohtumisele või ei tule. Praktikast on aga arutelusid tekitanud küsimus, mida ametnik peab tegema siis, kui kohtuotsuses on kohtumissagedus kindlaks määratud, kuid tegelikult oleks vaja kohtuda hooldusalusega kas sagedamini või harvemini. Kuna kohtuotsus või –määrus on täitmiseks kohustuslik, leidsid nii prokurör⁶¹ kui kohtunik⁶², et sellises olukorras on vajalik ikkagi muuta otsuse sõnastust, sest ei piisa, et seaduses on säte ilmuda registreerimisele kriminaalhooldusametniku määratud ajavahemike järel. KarS § 75 lg 3 lubab kohtul kriminaalhooldusametniku ettekande alusel kergendada või raskendada käitumiskontrolli ajaks määratud kohustusi või panna täiendavaid kohustusi. Selle sätte alusel saaks kriminaalhooldusametnik esitada kohtule erakorralise ettekande ning paluda kohtul määr vabaks lasta. Hästi oluline on seejuures kohtule motiveerida, miks on vaja muuta seda sagedust.

Antud kohustuse üle järelevalve teostamiseks seaduse muudatusi ei ole vaja teha, küll võiks aga kehtivat õiguslikku regulatsiooni täpsustada.

2.3.3. Kohustus alluda kriminaalhooldaja kontrollile oma elukohas ning esitada talle andmeid oma kohustuste täitmise ja elatusvahendite kohta

Kohustus koosneb kolmest osast - alluda kriminaalhooldaja kontrollile oma elukohas, esitada talle andmeid oma kohustuste täitmise ja elatusvahendite kohta.

---

⁵⁹ LISA 1. Intervjuu kriminaalhooldusametnikuga

⁶⁰ Kriminaalmenetluse seadustik. 12. veebruar 2003. – RT I 2003, 27, 166; 2010, 8, 35.

⁶¹ LISA 2. Intervjuu prokuröoriga

⁶² LISA 3. Intervjuu kohtunikuga

PS § 33 järgi on kodu puutumatu ja kellegi eluruumi, valdusse ega töökohta ei tohi tungida ega neid ka läbi otsida. See on lubatud seadusega sätestatud juhtudel ja korras avaliku korra, tervise või teiste inimeste õiguste ja vabaduste kaitseks, kuriteo tõkestamiseks, kurjategija tabamiseks või tõe väljaselgitamiseks kriminaalmenetluses.⁶³ Kodu puutumatus eesmärk on kaitsta seda nii kolmandate isikute kui avaliku võimu sekkumise eest. Kriminaalhooldusala kohustus alluda kriminaalhooldaja kontrollile oma elukohas, piirab otseselt isiku kodu puutumatus, sest ta on kohustatud ametnikku oma koju lubama. Põhiseadusliku õiguse piirangu lubatavus tuleb jällegi kohustustest kaitsta teiste inimeste õigusi ja vabadusi.⁶⁴

Kriminaalhooldusala kohustus alluda kriminaalhooldaja kontrollile oma elukohas annab ametnikule õiguse siseneda kodukülastuseks hooldusala elukohta, mille aadress on kohtuotsuses kindlaks määratud või kriminaalhooldusametniku loal muudetud. Kodukülastus kui selline on oluline järelevalve meetod, sest ühelt poolt annab inimese kodu vajalikku taustainformatsiooni ametnikule laiemas mõttes kriminaalhoolduse teostamiseks ja teiselt poolt saab selle abil kontrollida, kas isik täidab talle pandud kohustusi. Kodukülastuse läbiviimine seaduse tasemel reguleeritud ei ole, samuti ei ole antud kodukülastuse mõistet õigusaktides. Kriminaalhoolduse standard aga mainib kodukülastust kui meetodit.

Kodukülastuse läbiviimine on lisaks katseajale kohustuslik aga ka siis, kui ametnik vastab vangistuseseaduse § 76 lg 1 alusel vangla järelepäringule⁶⁵ või koostab KrHS § 24 alusel kohtueelset ettekannet⁶⁶. Kui katseajal on ametnikule antud seaduslik alus isiku elukohta sisenemiseks, siis enne katseajaga kodukülastuse läbiviimiseks õiguslik alus puudub. Kui kohtueelse ettekande koostamisel on tõenäoliselt isik kodukülastuse ajal kodus, siis vangla järelepäringu koostamisel viibib isik vanglas. Kodukülastuse põhjal saadud informatsioon on üheks aluseks, mille põhjal teeb kriminaalhooldusametnik oma ettepaneku isiku sobivuse kohta kriminaalhooldusele allutamiseks. Ühelt poolt on tegemist küll hooldusala enda vajadusega, et koostatud ettekanne annaks tema kohta kohtule õiglase hinnangu, kuid teiselt poolt on tegemist siiski põhiõiguse piiramisega, milleks peab olema seaduslik alus.

PS § 26 tagab igapäevase õiguse perekonna- ja eraelu puutumatusel. Riigiasutused, kohalikud omavalitsused ja nende ametiisikud ei tohi kellegi perekonna- ega eraellu sekkuda muidu, kui

---

⁶³ Eesti Vabariigi põhiseadus. 28. juuni 1992. – RT 1992, 26, 349; RT I 2007, 22, 210.

⁶⁴ Truuväli, E.-J., Aaviksoo, B. jt. Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. Teine, täiendatud väljaanne. Kirjastus Juura, 2008, lk 330-335.

⁶⁵ Vangistuseseadus. 14. juuni 2000. – RT I 2000, 58, 376; 2009, 62, 405.

⁶⁶ Kriminaalhoolduseseadus. 17. detsember 1997. – RT I 1998, 4, 62; 2008, 17, 118.

seaduses sätestatud juhtudel ja korras tervise, kõlbluse, avaliku korra või teiste inimeste õiguste ja vabaduste kaitseks, kuriteo tõkestamiseks või kurjategija tabamiseks.⁶⁷ Selle õiguse eesmärk on kaitsta isikut riigivõimu meelevaldse sekkumise eest era- ja perekonnaellu ning samal ajal kaitsta isikut ka kolmandate isikute rünnete eest. Eraelu kaitsealasse jäävad eelkõige isiku füüsiline ja vaimne puutumatus, isiku identiteet ning isikuandmed. Kriminaalhooldusaluse kohustus esitada kriminaalhooldusametnikule andmeid oma kohustuste täitmise ja elatusvahendite kohta, piirab selgelt süüdimõistetu eraelu. PS annab jällegi õiguse piirata seda õigust teiste inimeste õiguste ja vabaduste kaitseks.⁶⁸

Elatusvahendite esitamine tähendab, et isik peab suutma dokumentaalselt tõestada seda, et tal on äraelamiseks piisavad legaalsed sissetulekud. Selleks saab ta esitada ametnikule omakäelisi kirjalikke selgitusi, töölepingu koopia vms. Kohustuste täitmise kohta saab ametnik küsida hooldusaluselt maksekorralduste koopiaid, omakäelisi selgitusi või muid dokumente, mis tõendavad hooldusalusele määratud kohustuste täitmist. Seejuures on oluline, et antud säte annab kriminaalhooldusametnikule õiguse küsida kliendi käest andmeid ning süüdimõistetul on kohustus neid esitada. Sätte alusel ei ole aga kriminaalhooldusametnikul õigust pöörduda näiteks otse panga poole maksete teostamise kohta kinnituse küsimiseks vms toiminguks.

Järelevalve paremaks teostamiseks õigusaktid muutust ei vaja.

2.3.4. Kohustus saada kriminaalhooldusametnikult eelnev luba elukohast lahkumiseks kauemaks kui viieteistkümneks päevaks

Kui kriminaalhooldusalune soovib lahkuda oma kohtuotsuses kindlaks määratud elukohast kauemaks kui 15 päevaks, peab ta saama selleks eelnevalt kriminaalhooldusametnikult loa. Kohustus tähendab, et isikul on õigus 14 päeva ehk kaks nädalat viibida oma elukohast kaugemal ilma ametniku loata.

PS §-ga 34 on inimesele tagatud õigus vabalt liikuda ja elukohta valida. PS § 35 järgi on igapäev õigus Eestist lahkuda. Seda õigust võib seaduses sätestatud juhtudel ja korras piirata

---

⁶⁷ Eesti Vabariigi põhiseadus. 28. juuni 1992. – RT 1992, 26, 349; RT I 2007, 22, 210.

⁶⁸ Truuväli, E.-J., Aaviksoo, B. jt. Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. Teine, täiendatud väljaanne. Kirjastus Juura, 2008, lk 278-298.

kohtu- ning kohtueelse menetluse tagamiseks ja kohtuotsuse täitmiseks.⁶⁹ Õigus Eestist lahkuda on liikumisvabaduse osa, kuid nende lubatavuse alused on erinevad.

Kohustus saada ametniku käest luba elukohast lahkumiseks piirab isiku liikumisvabadust, kuid võib piirata ka isiku õigust Eestist lahkuda. Kuna elukohast lahkumine võib olla seotud ka sooviga sõita välismaale tööle või reisima, võib ametnik kooskõlas seadusega isiku liikumist piirata. Praktikast on aga peaaegu võimatu kontrollida, kas isik on viibinud elukohast eemal rohkem kui 2 nädalat. See tähendab, et väga oluline on kriminaalhooldusametniku ja hooldusaluse usalduslik suhe. See tagab selle, et hooldusalune informeerib ka ametnikku oma liikumistest. Kui aga kontakt on pealiskaudne, siis võib hooldusalune tegelikult minna näiteks kahe registreerimise vahel 3nädalasele puhkuseraisile nii, et ametnik ei saa sellest midagi teada. Hooldusaluse pikem kohtumistevaheline kodust eemal viibimine saab ilmsiks tulla kõige tõenäolisemalt lihtsa juhuse läbi.⁷⁰ Kui aga selgub, et hooldusalune on rikkunud kohustust, saab ametnik selle kohta tõendeid koguda erinevate võrgustike kaudu. Eelkõige on oluline kriminaalhooldusametniku loominguiline lähenemine, et leida erinevatest ametkondadest infot, mis võivad tõendada hooldusaluse elukohast eemal viibimist.

Kahjuks on järelevalvet selle punkti üle aga keeruline teostada olukorras, kus isik otsustab siiski kahe kohtumise vahel kauem elukohast eemal viibida. Järelevalve seisukohalt on oluline, et isik ilmub järgmisele kohtumisele ja kui ta seda ei tee, hakkab ametnik uurima, miks hooldusalune kohtumisele ei jõudnud. Kui seejärel selgub, et hooldusalune on näiteks läinud välismaale ilma loata, saab ta hakata uurima võimalusi, kuidas isiku eemalviibimist tõestada. Järelevalve seisukohalt õigusaktid täiendamist ei vaja, pigem eeldab see kriminaalhooldusametnikult loovust, et rikkumise korral vajalikud tõendid kohtu jaoks erinevatest ametkondadest tuvastada.

2.3.5. Kohustus saada kriminaalhooldusametnikult eelnev luba elu-, töö- või õppimiskoha vahetamiseks

Kui kriminaalhooldusalune soovib vahetada elu-, töö- või õppimiskohta, peab ta saama selleks kriminaalhooldusametnikult eelneva loa. Tegemist on kolme erineva kohustusega.

---

⁶⁹ Eesti Vabariigi põhiseadus. 28. juuni 1992. – RT 1992, 26, 349; RT I 2007, 22, 210.

⁷⁰ LISA 1. Intervjuu kriminaalhooldusametnikuga

Nagu peatükis 2.3.1. viidatud, tagab PS § 34 õiguse vabalt liikuda ja elukohta valida. Kohustus saada eelnev luba elukoha vahetamiseks piirab selgelt seda õigust, kuid on põhjendatud jällegi teiste isikute õiguste ja vabaduste kaitsega. Kui isik mõistetakse süüdi, siis määratakse tema elukoht kindlaks kohtuotsusega. On selge, et kui inimene soovib vabast tahtest või on muudel põhjustel kohustatud elukohta vahetama, ei saa kriminaalhooldusametnik takistada inimesel selle muutuse tegemist. Kuna järelevalve teostamiseks on aga isiku asukoha teadmine oluline, siis on vajalik, et hooldusalune teavitaks ametnikku juba enne muutuse läbiviimist. Säte on sõnastatud nii, et hooldusalune vajab luba elukoha muutmiseks. Praktikas võtab ametnik siiski hooldusaluse elukoha muutuse info teadmiseks, sest ametniku jaoks on oluline, kus isik viibib. See kehtib aga nii kaua, kui elukoha muutus toimub lähipiirkonna raames. Kui hooldusalune soovib kolida Eesti siseselt teise linna, tuleb siiski kokku leppida edasine suhtlemise kord ning vajadusel kaaluda ka järelevalve üleandmist teisele kriminaalhooldusosakonnale.

PS § 29 järgi on Eesti kodanikul õigus vabalt valida tegevusala, elukutset ja töökohta. Seadus võib sätestada selle õiguse kasutamise tingimused ja korra. Kui seadus ei sätesta teisiti, siis on see õigus võrdselt Eesti kodanikuga ka Eestis viibival välisriigi kodanikul ja kodakondsuseta isikul.⁷¹ Õigus vabalt valida elukutset ja töökohta on vaba eneseteostuse üks olulisematest vormidest, kuid ei garanteeri õigust tööle. Antud säte tagab isikule positiivse vaba valiku ehk õiguse ise valida, kuid ka negatiivse valiku, mis tähendab, et kedagi ei tohi sundida mingil kindlal tegevusalal, elukutsel või töökohal töötama. Seejuures on kaitse all nii esmakordne valik kui ka õigus valida uus tegevus, kutse või töö. Selle õiguse teostamise juures on oluline ka Euroopa Liidu üks põhialus – tööjõu vaba liikumine. See tähendab, et lisaks siseriiklikule õigusele, on ka Euroopa Liidu tasandil tagatud erinevaid õiguslikke võimalusi vabalt liikuda ja töökohta valida liidu siseselt.⁷²

Eesti kodanikel on õigus PS § 31 alusel tegelda ettevõtlusega ning koonduda tulundusühingutesse ja -liitudesse. Seadus võib sätestada selle õiguse kasutamise tingimused ja korra. Kui seadus ei sätesta teisiti, siis on see õigus võrdselt Eesti kodanikega ka Eestis viibivatel välisriikide kodanikel ja kodakondsuseta isikutel. Ettevõtlusvabadus on seotud õigusega valida tegevusala ja elukutset. Ettevõtluse eesmärk on reeglina tulu saamine kauba tootmisest, müümisest, teenuste osutamisest, vara realiseerimisest. Ettevõtlusvabaduse kaitse

---

⁷¹ Eesti Vabariigi põhiseadus. 28. juuni 1992. – RT 1992, 26, 349; RT I 2007, 22, 210.

⁷² Truuväli, E.-J., Aaviksoo, B. jt. Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. Teine, täiendatud väljaanne. Kirjastus Juura, 2008, lk 311-315.

alla kuuluvad tegevused ja elukutsed, kus isik pakub enda nimel kaupu või teenuseid. Tegemist on õigusliku vabadusega ning riik on kohustatud seda mitte takistama. Ettevõtlusvabaduse piiramiseks piisab igast mõistlikust põhjusest, mis lähtub teiste isikute õiguste ja vabaduste kaitse vajadusest.⁷³

Kohustus saada luba töökoha vahetamiseks piirab otseselt isiku õigust vabalt valida töökohta ning tegeleda ettevõtlusega, kuid teiste inimeste õiguste ja vabaduste kaitseks on see põhjendatud. Töökoht on peamine sissetuleku hankimise vahend ning seetõttu väga oluline korduvkuritegevuse ennetamiseks. Seaduslik sissetulek tagab inimesele äraelamiseks vahendid ning vähendab vajadust sooritada uus kuritegu elatusvahendite saamiseks. Järelevalve teostamise seisukohalt peab kriminaalhooldusametnik omama infot lisaks isiku elatusvahendite ka selle kohta, kus isik töötab. Töökoha vahetus on samuti oluline informatsioon, kuid praktikas tähendab loa saamine pigem seda, et ametnik võtab enamasti info uue töökoha kohta teadmiseks.

Arvestades maailmas toimuvaid muutusi, on aga siiski tegemist üha olulisemaks muutuva kohustusega. Kuna Euroopa Liidu sees on Euroopa kodanikel õigus vabalt liikuda ja töökohta valida, on ka kriminaalhooldusele määratud isikud avaldanud viimasel ajal järjest rohkem soovi välismaale tööle minna. Sellise muutuse puhul on kriminaalhooldusametnikult loa saamine väga oluline. Välismaale tööle minek toob kaasa olulise elukorralduse muutuse nii elu- kui töökoha seisukohalt. Hooldusaluse järelevalve on teises riigis oluliselt rohkem piiratud, samuti puudub võimalus teostada kodukülastust, suhelda vajadusel isiku tööandjaga või kasutada muid võimalusi kriminaalhoolduse edukaks teostamiseks. Loa andmisel lähtuvad ametnikud eelkõige sellest, kas inimene suudab anda dokumentaalselt tõestatavat ning usaldusväärset infot ees ootava töökoha kohta. Sellisteks dokumentideks on töölepingu koopia, vajadusel selle tõlge; kui töötamiseks on vajalik tööviisa, siis selle saamiseks vajalik dokumentatsioon jms. Samuti kasutavad ametnikud saatkondade abi taustainfo kogumiseks – nt võib saatkonnal olla lihtsam kontrollida, kas selline ettevõtja üldse eksisteerib, kuhu hooldusalune väidab ennast tööle minevat. Hästi oluline on kontaktipidamise reeglite kokku leppimine. Tavaliselt on sidepidamise vahenditeks telefon ja e-kirjad. Kui hooldusalune rikub kokkuleppeid või esitab ebausaldusväärset infot, keeldub ametnik välismaal töötamiseks loa andmisest. Kui hooldusalune seda eirab ja lahkeb riigist, esitab ametnik selle kohta erakorralise ettekande. Vaikimisi kehtiva reegli alusel ei lubata hooldusalust välismaale tööle

---

⁷³ Truuväli, E.-J., Aaviksoo, B. jt. Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. Teine, täiendatud väljaanne. Kirjastus Juura, 2008, lk 320-322.

katseaja alguses – kõigepealt peab klient tõestama, et ta suudab katseaja reeglitest kinni pidada.⁷⁴

Kui kriminaalhooldusalune soovib vahetada õppekohta, peab ta selleks saama samuti kriminaalhooldusametniku loa. PS § 37 järgi on igaühel õigus haridusele ning seda ei ole põhimõtteliselt lubatud kitsendada ükskõik millisel hariduse andmise astmel. Kohustus õppekoha vahetamiseks loa küsimiseks ei olegi otseselt seotud põhiõigusega haridusele, vaid pigem isiku õigusega vabalt liikuda. Järelevalve seisukohalt on oluline, et kriminaalhooldusalune oleks hõivatud legaalse tegevusega ning õppimine on korduvkuritegevuse ennetamisel oluline vahend. Kui isik soovib vahetada ühe linna sees arusaadaval põhjusel õppimiskohta, siis kindlasti isik selle nõusoleku saab. Asjaolud tuleb aga täpsemalt läbi kaaluda siis, kui isik tahab minna õppima Eesti siseselt teise linna või välisriiki. Õppimine on aga kindlasti väga oluline vahend hoidmaks inimest uusi kuritegusid sooritamast ning kui hooldusalune ja ametnik jõuavad kokkuleppele kontakti pidamise reeglites, siis ametnik takistusi õppimiseks ei tee. Eesti siseselt võib kaaluda vajadusel ka järelevalve üleandmist teise kriminaalhooldusosakonda. Kui isik soovib minna õppima välismaale, peab ta jällegi suutma esitada õppimise kohta piisavalt usaldusväärsed dokumentaalsed tõendid, et kriminaalhooldusametnik talle loa annaks. Kui ametnik luba ei anna ja hooldusalune seda keeldu eirab, on ametnik kohustatud esitama kohtule erakorralise ettekande.⁷⁵

Kuigi kohustus on sõnastatud nii, et kriminaalhooldusalune peab elu-, töö- või õppimiskoha vahetamiseks saama loa, siis praktikas on Eesti sisesel liikumisel tegemist pigem ametniku informeerimisega. Kohustus saada luba on aga oluline siis, kui isik soovib minna elama, töötama või õppima mõnda välisriiki. Sellises olukorras on hästi oluline, et hooldusalune suudab esitada korrektse dokumentatsiooni oma tegevuse kohta välisriigis ning samuti peab olema kokku lepitud ametniku ja hooldusaluse vaheline suhtlus sel ajal, kui isik viibib välismaal. Kohustuse üle järelevalve teostamine ei vaja õiguslikke muudatusi, kuid kindlasti aitab siinkohal ametnike omavaheline kogemuste jagamine ning loov lähenemine tõendite leidmiseks.

---

⁷⁴ LISA 1. Intervjuu kriminaalhooldusametnikuga

⁷⁵ *Ibid.*

2.4. Lisakohustused

KarS § 75 lg 2 alusel on kohtul võimalik määrata lisaks kohustuslikele automaatselt laienevatele käitumiskontrolli reeglitele ka lisakohustusi. Kohustuse määramisel peab kohus arvestama üksiku kuriteo asjaolusid ja süüdlase isikut ning selle põhjal tegema järelduse, kas isiku üle järelevalve teostamist soodustaks ka mõni lisakohustus. Seaduses antud kohustuste loetelu ei ole lõplik, sest KarS § 75 lg 4 alusel saab süüdlane ise võtta endale oma algatusel seaduses nimetama kohustusi. Lisakohustused jagatakse positiivseteks ja negatiivseteks. Positiivsed kohustused suunavad süüdimõistetut aktiivsele tegevusele, näiteks heastada kuriteoga tekitatud kahju, otsida endale töökoht jne. Seejuures ravile allumise kohustuse võib isikule määrata ainult tema eelneval nõusolekul. Negatiivsed on sellised kohustused, millega püütakse panna hoiduma teatud tegudest, näiteks mitte tarvitada alkoholi ja narkootikume jne. KarS § 75 lg 3 alusel võib kohus kriminaalhooldusametniku ettekande alusel kergendada või tühistada süüdimõistetule käitumiskontrolli ajaks määratud kohustusi või panna süüdimõistetule täiendavaid kohustusi.⁷⁶

Lisakohustustega seotud järelevalve võimalused on erinevad ning seepärast on antud peatükis põhjalikumalt võetud vaatluse alla problemaatilisemad, kuid ülevaade antakse siiski kõigist lisakohustustest.

2.4.1. Kohustus heastada kuriteoga tekitatud kahju kohtu määratud ajaks

Kohus saab määrata kriminaalhooldusalusele kohustuse heastada kuriteoga tekitatud kahju kohtu määratud ajaks.

Kui kuriteos kannatanu esitab kriminaalmenetluse raames süüdistatava vastu tsiviilhagi, siis vaadatakse see kohtu poolt läbi ning otsuse tegemisel tehakse ka tavaliselt otsus tsiviilhagi rahuldamise kohta. Süüdimõistetult eeldatakse kahju hüvitamist vabatahtlikult, kuid kui ta seda ei tee, saab isik, kelle kasuks kahju välja mõisteti, pöörduda otsuse täitmiseks ka täituri poole. Täiesti eraldiseisvalt saab aga kohus kriminaalhooldusele allumise korral määrata isikule ka lisakohustuse hüvitada kohtu määratud ajaks kuriteoga tekitatud kahju. See

---

⁷⁶ Pikamäe, P., Sootak, J. Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne. 3., täiendatud ja ümbertöötatud väljaanne. Kirjastus Juura, 2009, lk 285-287.

tähendab, et sellise kohustuse korral kontrollib kriminaalhooldusametnik katseajal kahjude hüvitamist.

Kriminaalhooldusametnik saab küsida hooldusaluselt pangaülekande koopiaid kahju hüvitamise maksete tegemise kohta, praktikas muid võimalusi tal kontrollimiseks ei ole. Tavaliselt märgitakse sellise kohustuse määramisel hüvitamise tähtajaks katseaja lõpp, mis muudab aga järelevalve vägagi keeruliseks. Järelevalve seisukohalt on kriminaalhooldusametnikul palju paremad võimalused kohustuse täitmise jälgimiseks, kui hooldusalusele on määratud perioodiline makse näiteks kord kuus. Kui kohustuse täitmise tähtajaks on määratud katseaja lõpp, siis võib hooldusalune venitada oma kohustuse täitmisega kuni katseaja lõpuni. See tähendab, et kui kohustus ei ole täidetud enne katseaja lõppu, tuleb kriminaalhooldusametnikul esitada kohtule erakorraline ettekanne. Näiteks on Tallinna Vangla kriminaalhooldusosakonnas kokku lepitud töökorraldus, et kui hooldusalune vahetult enne katseaja lõppu ei esita maksekorralduse koopiat kahjude hüvitamise kohta, esitab ametnik enne katseaja lõppemist erakorralise ettekande. Kui hooldusalune on käitunud pahatahtlikult ja meelega makset katseaja lõpuni venitanud, siis saab ta maksekorralduse koopia erakorralise ettekande arutamisele kaasa võtta ning kohus saab jätta ametniku esitatud erakorralise ettekande läbivaatamata või rahuldamata. Kui aga maksekorraldus on tegemata, on erakorraline ettekanne igati põhjendatud. Ametnik ei saa olla kindel, et hooldusalune makse teeb, kuni tal on selle kohta selge tõend.⁷⁷

Kohustus heastada kuriteoga tekitatud kahju eksisteerib paralleelselt täiturite süsteemiga ning kui kahju hüvitamisega on probleeme, siis jälgivad selle täitmist nii täitur kui kriminaalhooldusametnik. Samas on tegemist kohustusega, mille määramist tuleks kohtul väga põhjalikult analüüsida. Ühelt poolt saab aidata kriminaalhooldusametnik kohustuse täitmist jälgida, aga teiselt poolt, kui hooldusalune ei täida talle katseajaks pandud kohustusi, tuleks karistus täitmisele pöörata. Samas kui inimesel ei ole tõesti vahendeid kahju hüvitamiseks, ei tohiks vaesus olla põhjus, miks inimene vanglasse saadetakse. Praktikas kindlasti ka nii kergekäeliselt karistust täitmisele ei pöörata ning järjest vähem on hakatud seda kohustust määrama. Samas kui kohustus on isikule peale pandud, on ametniku ülesanne jälgida kohustuse täitmist. Järelevalve seisukohalt oleks hea, kui kohus jagaks kohustuse periooditi katseaja peale ära. Siis on ametnikul selgemad hoovad hooldusalust kohustada. Samas on aga sellisel lahendusel ka teine pool – kui hooldusalune ei jaksa kohustust täita, tuleb ametnikul selle kohta ikkagi esitada erakorraline ettekanne ja paluda kohtul siis

---

⁷⁷ LISA 1. Intervjuu kriminaalhooldusametnikuga

vastavalt graafikut muuta. Järelevalve seisukohalt vajaks kehtiv õiguslik regulatsioon täiendamist.

2.4.2. Kohustus mitte tarvitada alkoholi ja narkootikume

Kohus võib määrata süüdimõistetule lisakohustuse mitte tarvitada alkoholi ja narkootikume, kuid järelevalve selle kohustuse täitmise üle on kriminaalhooldusametnike jaoks üsna keeruline.

Kuni 1. jaanuarini 2010. a sai kriminaalhooldusametnik, kui tal oli kahtlus hooldusaluse joobeseisundi suhtes, kutsuda alkoholijoobe tuvastamiseks kohale politseiametniku. Kui seisundi suhtes tekkis kahtlus kodukülastuse ajal, siis tähendas see seda, et kriminaalhooldusametnik pidi süüdimõistetut kutsuma korterist välja joobe tuvastamiseks, sest politseinikul puudus õigus isiku eluruumi sisenemiseks. Praktikas on ametnikud kohustanud hooldusalust ka ise minema raviasutusse joobetesti tegema, et ta saaks tõendada ametnikule, et ta pole talle määratud kohustust rikkunud. On olnud ka juhtumeid, kus hooldusalune on nõustunud kirjutama oma joobe kohta seletuskirja. Kui kriminaalhooldusametnik näeb hooldusalust ise joobeseisundis, siis puudub ametnikul õigus see olukord fikseerida. Ametnikul on kohustus esitada kriminaalhoolduse tingimuste nõuete rikkumise korral kohtule erakorraline ettekanne, seejuures tuleb rikkumine tuvastada sobivate tõenditega. Kõige kindlamaks tõendiks kohtu jaoks on politseiametniku vormistatud protokoll. Lisaks võib süüdimõistetut joobeseisundis vahele jääda mõnes muus olukorras ja kui väärteo protokollis kajastub info ka isiku joobeseisundi kohta, siis on selline dokument samuti erakorralise ettekande esitamise aluseks.⁷⁸

1. jaanuaril 2010. a jõustus politsei ja piirivalve seadus (edaspidi PPVS), mis reguleerib politseinike poolt läbi viidava joobe tuvastamise. PPVS § 7²² lg 1 annab joobeseisundi mõiste, mille järgi on joobeseisund alkoholi, narkootilise või psühhotroopse aine või muu sarnase toimega aine tarvitamisest põhjustatud tervises seisund, mis avaldub väliselt tajutavas häiritud või muutunud kehalistes või psüühilistes funktsioonides ja reaktsioonides. PPVS § 7²³ on alus isiku joobeseisundi kontrollimiseks ja tuvastamiseks. Selle järgi võib politsei kontrollida isiku organismis alkoholi, narkootilise või psühhotroopse aine või muu sarnase toimega aine esinemist. Joobeseisundi kontrollimise või tuvastamise protseduurile võib allutada:

---

⁷⁸ LISA 1. Intervjuu kriminaalhooldusametnikuga

- 1) sõidukijuhi või muu isiku, kui on alust kahtlustada, et isik on toime pannud süüteo, mille koosseisuliseks tunnuseks on joobeseisund, alkoholi piirmäära ületamine või narkootilise või psühhotroopse aine või muu sarnase toimega aine tarvitamine;
- 2) isiku, kellel esinevad ilmsed joobeseisundi tunnused, kui ta võib olla ohtlik endale või teistele;
- 3) alaealise, kellel esinevad ilmsed alkoholi, narkootilise või psühhotroopse aine või muu sarnase toimega aine tarvitamise tunnused.

PPVS § 7²⁴ lg 1 alusel võib politseiametnik kontrollida indikaatorvahendiga alkoholi sisaldumist isiku väljahingatavas õhus või tuvastada alkoholi joobe kohapeal tõendusliku alkomeetriga. Kui isikut kontrollitakse indikaatorvahendiga, siis selle positiivse näidu korral alkoholi joobe tuvastamise vajaduse esinemisel tuvastatakse alkoholi joove tõendusliku alkomeetriga või toimetatakse isik tema nõudmisel tervishoiuteenuse osutaja juurde alkoholisalduse määramiseks veres. Politseiametnik võib § 7²⁷ alusel narkootilise, psühhotroopse või muu sarnase toimega aine tarvitamisest põhjustatud joobeseisundi kahtluse korral toimetada isiku joobeseisundi tuvastamiseks tervishoiuteenuse osutaja juurde või riiklikku ekspertiisiasutusse.⁷⁹

Politsei ja piirivalve seadusega läbi viidud muudatus sätestab selge aluse, keda võib joobeseisundi kontrolli läbiviimisele allutada. Praegune olukord aga ilmselgelt takistab kohtuotsuse täitmise üle järelevalve teostamist, sest kriminaalhooldusametnikul on ülesanne, mille täitmiseks tal puuduvad vahendid. Erakorralise ettekande esitamiseks on kriminaalhooldusametnikul alus olemas ainult siis, kui hooldusalune on politseile alkoholi joobes vahele jäänud ja selle kohta on vormistatud vastav protokoll. Kui kriminaalhooldusalune ilmub aga registreerimisele jooles, võib kriminaalhooldusametnik kutsuda politsei hooldusaluse joolet tuvastama ainult siis, kui ta on ohtlik endale või teisele.

Seega ei ole kehtiv õiguslik regulatsioon piisav eduka järelevalve teostamiseks ja vajab täiendamist.

---

⁷⁹ Politsei ja piirivalve seadus. 06.05.2009. – RT I 2009, 26, 159; 62, 405.

2.4.3. Kohustus otsida endale töökoht, omandada üldharidus või eriala kohtu määratud tähtjaks

Kohustus otsida endale töökoht, omandada üldharidus või eriala kohtu määratud tähtjaks kajastatakse kriminaalhooldusaluste statistikas eraldi. Kohustuse eesmärk on tagada isiku seaduslik hõivatus ning tagada tulevikuks isiku parem konkurentsivõime tööjõuturul. Kohustuse täitmise kontrollimiseks teeb ametnik vajadusel koostööd kooli ja tööandajaga. Kui hooldusalune täidab katseaja tingimusi korrektselt, ei pruugi kontakteerumine nendega olla vajalik. Probleemaatilised võivad olla aga näiteks olukorrad, kus alaealine kriminaalhooldusalune, kellele on nimetatud kohustus määratud, saab 17aastaseks ning tema haridusseaduse §-ga 8 lg 2 alusel määratud koolikohustusiga⁸⁰ on lõppenud. Kui nüüd hooldusalune ise, tema vanemad ega ka kool ei ole kohustuse täitmisest huvitatud, siis on ametniku ainsaks võimaluseks pöörduda erakorralise ettekandega kohtu poole ning paluda kohtul nimetatud põhjustel isik kohustusest vabastada. Kui kohus seda ei tee ning isik ei lähe kooli, siis on ametnik kohustatud esitama kohustuse mittetäitmise kohta kohtule erakorralise ettekande.⁸¹ Hariduse omandamise kohustus tuleb määrata aga väga läbimõeldult, sest nii öelda kõva pea ei tohiks olla põhjuseks, miks isiku karistus täitmisele pööratakse. Sama on töökoha leidmise kohustusega – arvestades ühiskonna olukorda ei pruugi töö leidmine olla tõesti võimalik ja see ei tohiks olla samuti põhjuseks, miks karistus täitmisele pööratakse.⁸²

Järelevalve teostamiseks on kehtiv õiguslik regulatsioon piisav ning muudatusi ei vaja.

2.4.4. Kohustus mitte viibida kohtu määratud paikades ega suhelda kohtu määratud isikutega

Kohustused mitte viibida kohtu määratud paikades ega suhelda kohtu määratud isikutega on statistikas jällegi eraldi arvestatud ja rohkem on kohtud määranud kohustust mitte suhelda määratud isikutega. Tavaliselt määrab kohtunik kohustuse „mitte suhelda kriminaalkorras karistatud isikutega“, „mitte viibida hasartmängukorraldajate poolt hasartmänge pakutavates kohtades“, „mitte suhelda kriminaalse taustaga noorukitega“ jne. Mõlema kohustuse eesmärk on hoida isikut kriminaalsetest kontaktidest või ohtudest, mis võivad panna isikut uuesti kuritegusid toime panema, kuid nende kohustuste täitmise üle järelevalve teostamine on väga

---

⁸⁰ Eesti Vabariigi haridusseadus. 23. märts 1992. – RT 1992, 12, 192; RT I 2009, 35, 232.

⁸¹ LISA 1. Intervjuu kriminaalhooldusametnikuga

⁸² LISA 2. Intervjuu prokuröriaga

keeruline. Põhimõtteliselt on isiku rikkumine tuvastatav ainult juhuse läbi siis, kui ta on millegi ebaseaduslikuga mitte lubatud olukorras vahele jäänud – sooritanud süüteo koos isikutega, kellega tal ei ole lubatud suhelda vms võimalus.⁸³

Tallinna Ringkonnakohus analüüsis kohustust mitte suhelda kriminaalkorras karistatud isikutega oma 12. oktoobri 2009. a kohtumääruses nr 1-08-16556. Selles käsitletakse olukorda, kus vanglast enne tähtaega vabanenud isikule kohaldatai muude kohustuste hulgas ka kohustust mitte suhelda kriminaalkorras karistatud isikutega. Kuigi tegemist on vanglast enne tähtaegse vabanemisega, on kaasuse asjaolud kohaldatavad ka teistele kriminaalhooldusalustele, kellele on sama kohustus määratud. Kaasuses jätkas isik keelust hoolimata suhtlemist vanglasse jäänud kontaktidega ning kriminaalhooldusametnik esitas isiku kohta erakorralise ettekande ettepanekuga pöörata karistus täitmisele. Esimese astme kohus jättis erakorralise ettekande rahuldamata, põhjendades seda järgmiselt. Isik kinnitas, et tema suhtleb kinnipeetavatega juriidilistes küsimustes ning ta ei ole oma käitumisega kuritegevust soosinud, vaid elanud ise ja aidanud teistel elada seaduskuulekalt. Kohus leidis, et kohustuste rikkumine saab olla karistuse täitmise aluseks üksnes siis, kui rikkumine on tahtlik ja takistab järelevalve teostamist süüdimõistetute üle ning rikkumist ei õigusta mõjuv põhjus. Kohtu arvates ei tohiks hooldusalune suhelda kriminaalkorras karistatud isikutega eesmärgil sooritada uusi kuritegusid või tarvitada koos alkoholi ja narkootikume.⁸⁴

Prokuratuur ei jäänud kohtuotsusega rahule ja esitas määruskaebuse, sest kohtu määratud suhtlemiskeeld on absoluutne ja isik rikkus kohtu pandud kohustust teadlikult. Tema suhtlemine kinnipeetavatega näitab selgelt kuritahtlikku käitumist ning isiku väited suhtlemise põhjendatuse kohta ei ole usutavad. Ringkonnakohus jättis määruskaebuse rahuldamata, sest leidis, et esimese astme otsus on põhjendatud ning kohtul on seadust rakendades õigus seda tõlgendada ja analüüsida, kas isiku tegevust saab tõepoolest käsitleda kohustuste rikkumisena. Teise astme kohus leiab samuti, et kuni pole tuvastatud, et isik oleks kallutanud kriminaalkorras karistatud isikuid õigusvastasele käitumisele või planeerinud nendega uue kuriteo toimepanemist, ei ole isik rikkunud keeldu suhelda kriminaalkorras karistatud isikutega. Kohtu arvates tuleb seadust rakendades lähtuda seaduse mõttest ja seadusandja tahtest ning kui isik allutatakse käitumiskontrollile, on selle eesmärk hoida isik seaduskuulekal teel ning kaitsta õiguskorda. Kohustus mitte suhelda määratud isikutega kannab endast ennetavat eesmärki hoiduda õigusvastasest käitumisest. Kuna puuduvad aga

---

⁸³ LISA 1. Intervjuu kriminaalhooldusametnikuga

⁸⁴ Tallinna Rindkonnakohtu kohtumäärus 12. oktoobrist 2009 nr 1-08-16556 prokuröri määruskaebuse osas.

tõendid, et isik oleks suhelnud kinnipeetavatega kuriteo sooritamise eesmärgil, siis järelikult ei saa järeldada, et nende suhtlemise eesmärk oleks rikkuda õiguskorda ning sellest tulenevalt pole isik rikkunud ka temale määratud kohustust. Antud juhul ei ole tegemist siduva argumentatsiooniga, kuid annab siiski informatsiooni kohtu tõlgendamisvõimaluste ning mõttesuundade kohta. Lisaks on praktikas ka teiste kohtute poolt viidatud antud kaasuse argumentatsioonile.⁸⁵

Ametnikel on järelevalve seisukohalt keeruline leida head lahendust – antud juhul, kui kohus on määranud kohustuse väga laialt, näiteks „mitte suhelda kriminaalkorras karistatud isikutega“, siis ametnikul ei ole valikut ning selle fakti ilmnemisel tuleb esitada erakorraline ettekanne. Kui aga on ette teada, et kohus seda ei arvesta näiteks sellisel juhul, et suhtlemise eesmärk ei olnud korduvkuritegevus, siis järelevalve seisukohalt ei ole see mõistlik lähenemine, sest ühelt poolt raisatakse kohtu ja ametniku ressursi ning teiselt poolt annab see sõnumi hooldusalusele süsteemi võimekuse kohta. Lahenduseks võiks olla see, et kohus defineerib otsuse tegemisel selgemalt, milliste isikutega ei tohi hooldusalune suhelda ning millistes kohtades viibida. See jätkaks normi sõnastuse paindlikuks ning kohtule otsustusõiguse kohaldada isikule just tema kaasusest tulenevat kohustust, sest võib ju olla vajalik, et näiteks hooldusalune ei peakski tohtima suhelda kõigi kriminaalkorras karistatud isikutega. KarS määratud kohustuse sõnastuse muutmine kitsamaks ei oleks kindlasti otstarbekas, sest teatud juhtudel on vajalik ka laiem keeld.

Järelevalve teostamiseks on aga kehtiv õiguslik regulatsioon piisav.

2.4.5. Kohustus osaleda sotsiaalabiprogrammis

Kohus saab määrata kriminaalhooldusalusele lisakohustuse osaleda sotsiaalabiprogrammis. Seejuures on seadus veidi eksitava sõnastusega, sest sotsiaalabi näol on tegemist sotsiaalhoolekandeliste vahenditega, mis tagavad isikule esmavajadused nagu toit, riietus ja ajutine peavari.⁸⁶ Kriminaalhooldussüsteem pakub kriminaalhooldusalustele aga sotsiaalprogramme, mis toetavad hooldusaluse enesega toimetulekut ning aitavad neil hoiduda korduvkuritegude sooritamisest. Selle osas vajab kehtiv õigus täpsustamist. Kriminaalhooldussüsteem kasutab riskihindamist isiku kriminogeensete riskide tuvastamiseks

---

⁸⁵ Tallinna Rindkonnakohtu kohtumäärus 12. oktoobrist 2009 nr 1-08-16556 prokurööri määruskaebuse osas.

⁸⁶ Sotsiaalhoolekande seadus. 08. veebruar 1995. – RT I 1995, 21, 323; 2010, 11, 56.

ning praktiliselt igale riskile on olemas ka vastav programm, mis aitab hooldusaluse retsidiivsusrisiki vähendada. Programmid võivad olla suunatud näiteks järgmistele probleemidele – uimastite kuritarvitamine, agressiivne käitumine, paarissuhete säilitamine, viha juhtimine jne. Järelevalve seisukohalt on oluline fakt, et isik on talle määratud sotsiaalprogrammi läbinud. Kuna programmi läbinute kohta peetakse osakondades konkreetset arvestust, on programmi läbimist lihtne tuvastada.⁸⁷

Järelevalve seisukohalt on programmi läbimise kontrollimine väga lihtne, kuid hoopis olulisem on programmide seos läbiviidava riskihindamises käigus välja tulnud retsidiivsust tekitada võivate riskidega. Selle küsimuse pikem analüüsimine ei ole antud töö eesmärk, kuid kindlasti on riigi seisukohalt oluline analüüsida programmide ja korduvkuritegevuse vähenemise seost kriminaalhooldusaluste hulgas. Kui programmid aitavad sellele kaasa, tuleks riigil kindlasti panustada rohkem programmide väljatöötamise ja nende kohaldamisse.

2.4.6. Teised lisakohustused

Kohustust mitte omada, kanda ja kasutada relva on kõige vähem määratud lisakohustus. Näiteks kolmel viimasel aastal ei ole seda kohustust määratud ühelegi KarS § 74 lg 1 alusel käitumiskontrollile allutatud isikule. Juhul kui kohustuse rikkumine toimuks, eeldaks see seda, et väärteo või kuriteo menetluse käigus tuvastatakse isikul relv ning see on vormistatud protokolliga. Väärteo protokoll oleks sellisel juhul ainsaks aluseks erakorralise ettekandega kohtusse pöördumiseks. Järelevalve teostamiseks on kehtiv õiguslik regulatsioon piisav.

Kohustus alluda ettenähtud ravile eeldab seda, et isik on enne kohustuse määramist andnud kirjaliku nõusoleku, et on nõus ravi läbimisega. Tavaliselt on sellise kohustuse sisuks läbida ravi mõnes mittehaiglalaadses asutuses ja seepärast lepatakse praktikas raviasutustega kokku täpsed reeglid järelevalveks. Ametnikul ja raviasutusel on olemas vastastikused kontaktid ning probleemide tekkimisel (näiteks inimene põgeneb), saab kriminaalhooldusametnik vastavalt reageerida. Seejuures peab ametnik olema eriti ettevaatlik raviasutusega otse suhtlemisel, sest isiku terviseandmed on väga delikaatsed ning neid võib ametnik teada saada ainult kriminaalhooldusaluse enda nõusolekul. Kohustust on viimasel ajal kohtud üha rohkem määrama hakanud.⁸⁸ Järelevalve teostamiseks aga on kehtiva õiguslik regulatsioon piisav.

---

⁸⁷ LISA 1. Intervjuu kriminaalhooldusametnikuga

⁸⁸ LISA 1. Intervjuu kriminaalhooldusametnikuga

Kohustus täita ülalpidamiskohustust ei ole kohtud väga palju määratud. Kriminaalhooldusametnik saab jällegi küsida hooldusaluse enda käest maksete teostamise kohta maksekorralduse koopiaid, kuid muid sekkumise võimalusi tal ei ole. Kui hooldusalusele pole sellist kohustust määratud, siis ametnik ei tohi kindlasti sekkuda ülalpidamiskohustustega seotud küsimustesse, sest tal puudub selleks õigus. Tegemist on praktikas väga keerulise teemaga, sest seotud on perekonnaliikmed ning palju negatiivseid emotsioone.⁸⁹

Nagu kahju hüvitamise kohustus, on ka kohustus täita ülalpidamiskohustust seotud mitmekordse kontrolliga, sest kui isik ei täida kohtu määratud kohustust, aitab selle täitmist tagada täitur. Kui isikule on aga selline kohustus määratud, peab kriminaalhooldusametnik samuti selle üle järelevalvet teostama. Järelevalve efektiivsemaks teostamiseks vajaks kehtiv õiguslik regulatsioon veidi täpsustamist.

Nagu juba eelnevalt välja toodud, võib isik KarS § 75 lg 4 alusel võtta endale ise kohustusi, mida § 75 lg-s 2 nimetatud ei ole ning kohus saab need kohtuotsuses kohustustena kinnitada. Näidetena võib välja tuua endale võetud kohustuse teha teatud arv tunde üldkasulikku tööd, koostada uurimistöö, essee või muu loovülesanne ette antud teemal, osaleda sotsiaalprogrammis või minna ravile.⁹⁰ Hästi oluline on, et kui kriminaalhooldusametnik selgitab välja hooldusaluse erilised oskused ja hobid, võiks neid võimaluse korral ära kasutada ühiskonna hüvanguks. Isiku enda võetud kohustuste läbi saaks kokku viia abivajajad nendega, kellel on kohustus ühiskonna ees midagi hüvitada.⁹¹ Kehtiv õiguslik regulatsioon täiendamist ei vaja.

Lisaks saab kohus määrata vanglast enne tähtaegselt vabanenutele kohustuse alluda elektroonilisele valvele, kui isik on selleks eelnevalt nõusoleku andnud. Kuna tegemist on sisuliselt eraldi karistuse asendamise võimalusega, siis seda kohustust antud töö raames põhjalikumalt ei analüüsita.

---

⁸⁹ LISA 1. Intervjuu kriminaalhooldusametnikuga

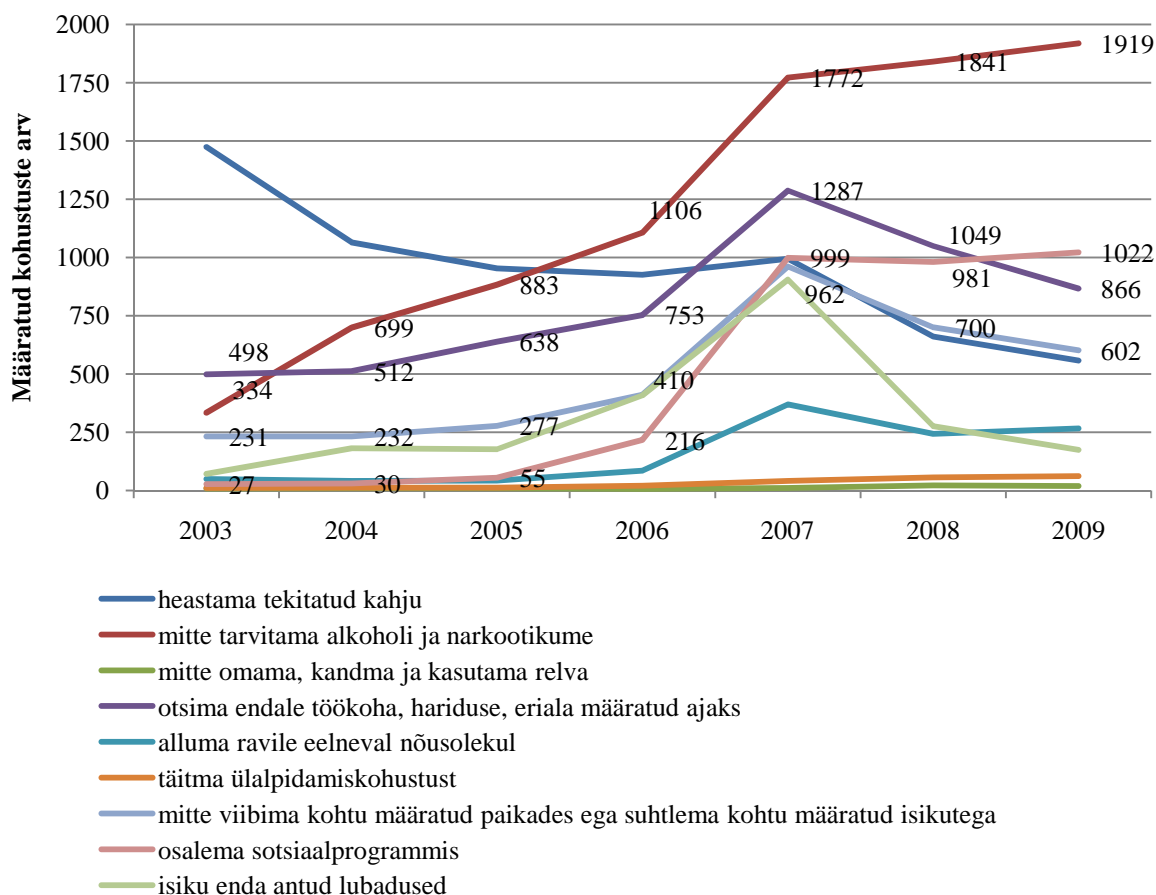
⁹⁰ *Ibid.*

⁹¹ LISA 2. Intervjuu prokuröriaga

III MÄÄRATUD KOHUSTE JA NENDE TÄITMISE ARVULISED NÄITAJAD

2009. a lõpu seisuga oli kriminaalhooldusosakondades arvel kokku 8490 kriminaalhooldusalust, kellele on määratud erinevaid alternatiivkaristusi. Kriminaalhooldusalustel, va neil, kes on määratud üldkasuliku tööd tegema KrMS alusel, on kohustus järgida kontrollnõudeid ja kui kohus on neile määranud, siis ka teisi lisakohustusi.

3.1. Kriminaalhooldusalustele määratud lisakohustused

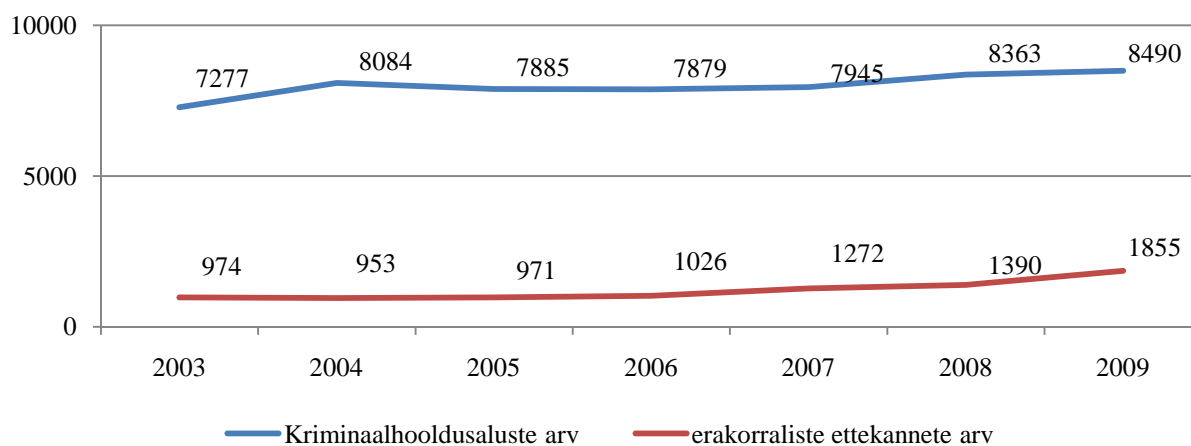
Joonis 2. Kriminaalhooldusele määratud isikutele määratud lisakohustused 2003 – 2009

Kui vaadata joonisel 2 välja toodud statistikat kriminaalhooldusalustele määratud lisakohustuste kohta, siis on selgelt näha, et aastate kaupa on kohaldatavad kohustused

muutunud. Järjest enam on kohtud hakanud kohaldama hooldusalustele keeldu tarbida alkoholi ja narkootikume. 2009. a lõpu seisuga oli see kohustus määratud 1919 hooldusalusele ehk ca 24% hooldusalustele. Üha enam on hakatud kohaldama ka kohustust osaleda sotsiaalprogrammis – 1022 ehk 13%-le hooldusalustele. Ajas on järjest vähem hakatud määrama kohustust otsida endale töökoht, omandada haridus või eriala kohtu määratud ajaks. Siiski on kohustust määratud piisavalt suurele hulgale hooldusalustele – ca 11%-le. Vähem on hakatud määrama ka kohustust hüvitada kahju ning mitte suhelda kohtu poolt määratud isikutega või viibida kohtu poolt keelatud paikades.⁹²

Määratavates kohustustes kajastuvad kindlasti ühiskonnas toimuvad muutused – kui mõni probleem on suurem, määratakse selle vastu ka rohkem kohustusi, näiteks keeld tarvitada alkoholi ja narkootikume, mis on pidevalt tõusvas joones liikunud. Samas kajastab määratavate kohustuste hulk kindlasti ka seda, kuidas on võimalik nende üle järelevalvet teostada – mida konkreetssem on järelevalve teostamine, seda mõistlikum on sellise kohustuse määramine konkreetsel vajadusel.

3.2. Kriminaalhooldusaluste kohta esitatud erakorralised ettekanded

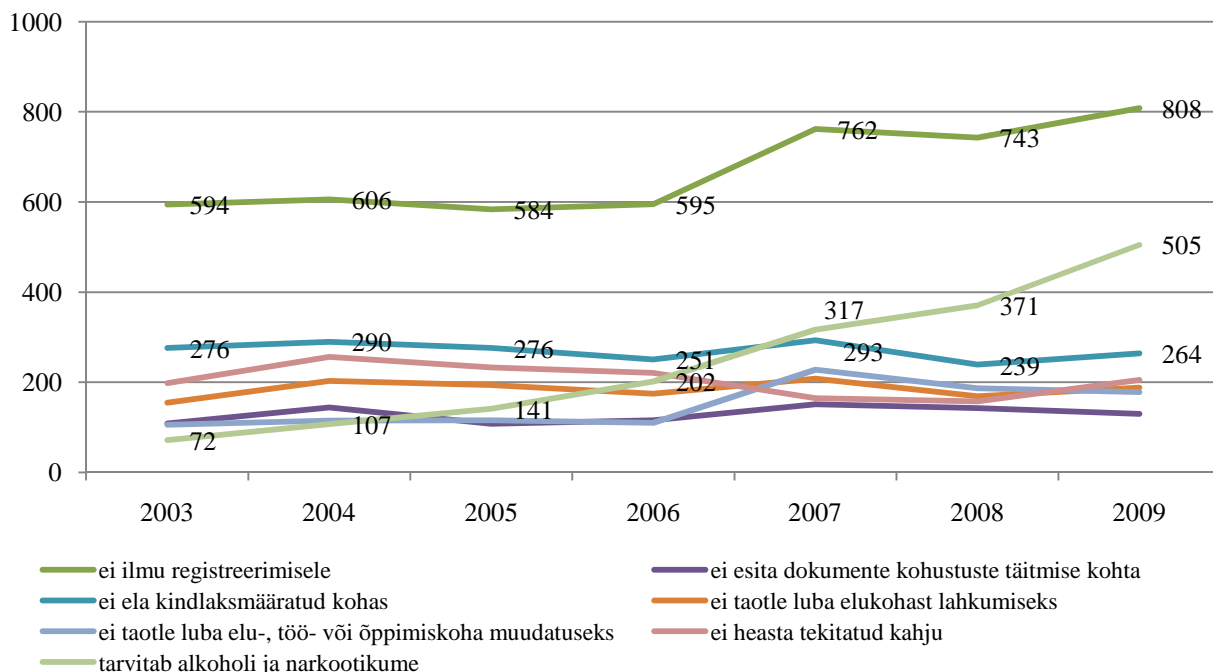

Joonis 3. Erakorraliste ettekannete arv võrdluses kriminaalhooldusaluste arvuga 2003 – 2009

Erakorraliste ettekannete arv on viimaste aastatega tõusnud nagu kriminaalhooldusalustegi arv (vt joonis 3). Siiski võib välja tuua esitatavate ettekannete tõusu just viimasel 2009. aastal – kui 2007. ja 2008. aastal esitati erakorralisi ettekandeid aasta jooksul võrreldes mõlema aasta

⁹² Kriminaalhooldusosakondade aasta statistika. Arvelolevad kliendid. – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.vangla.ee/12114>, 20.02.2009.

lõpus arvel olnud kriminaalhooldusaluste arvuga 16 %-le, siis 2009. aastal oli see näitaja juba 22%. Kahjuks ei võimalda need andmed analüüsida, mis võib olla selle näitaja ootamatu tõusu põhjuseks, kuid tegemist on statistiliselt olulise muutusega.⁹³

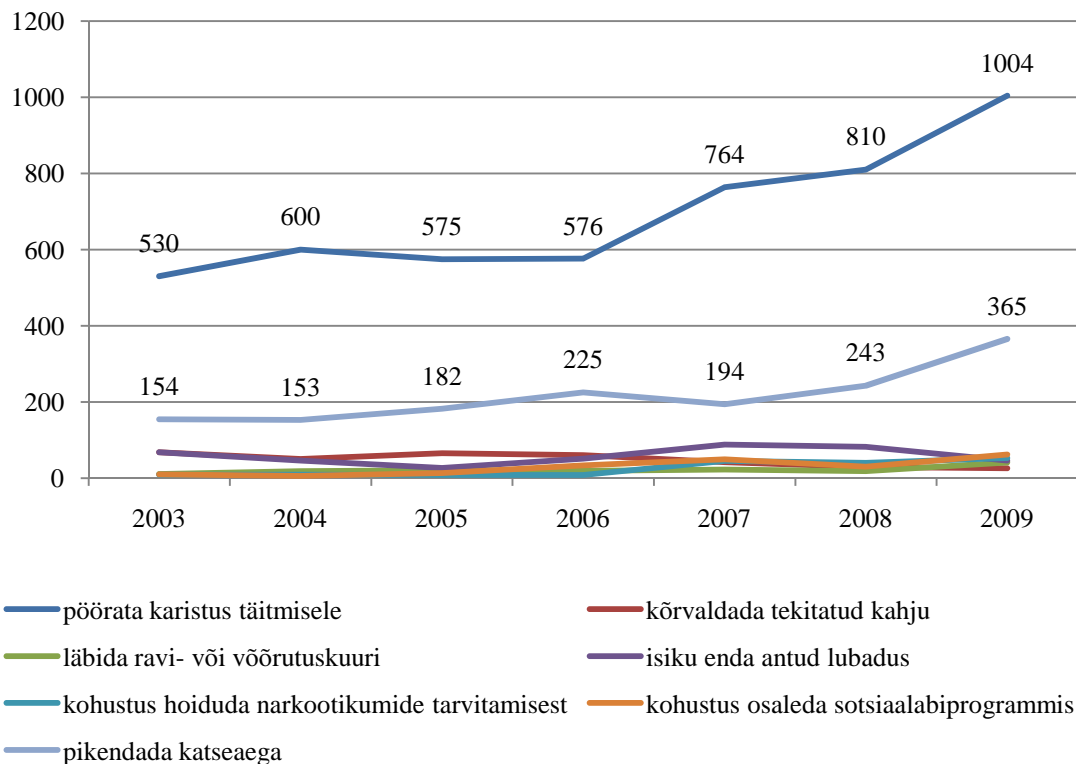

Joonis 4. Erakorraliste ettekannete peamised põhjused 2003 – 2009

Kui vaadata erakorraliste ettekannete esitamise põhjuseid (joonis 4), siis peamine on olnud registreerimiskohustuse mittetäitmine, mis on seotud selgelt sellega, et registreerimiskohustuse mittetäitmine on kõige lihtsamini tuvastatav ja tõestatav. Sellele järgnevad alkoholi ja narkootikumide tarvitamise hoidumise kohustuste rikkumine ning mitte kindlaks määratud elukohas elamine. Joonisel ei ole välja toodud kohustusi, mida 2009. a rikuti alla 100 korra – näiteks ei osale sotsiaalprogrammis 38 korral, viibib keelatud paikades ja suhtleb keelatud isikutega 24 korral. Erakorraliste ettekannete esitamise põhjuste juures on oluline märkida, et ühe ettekande esitamisel võib olla mitu põhjust, kuid statistika ei võimalda seda osa eristada.⁹⁴

⁹³ Kriminaalhooldusosakondade aasta statistika. Erakorralised ettekanded. – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.vangla.ee/12114>, 20.02.2009.

⁹⁴ *Ibid.*

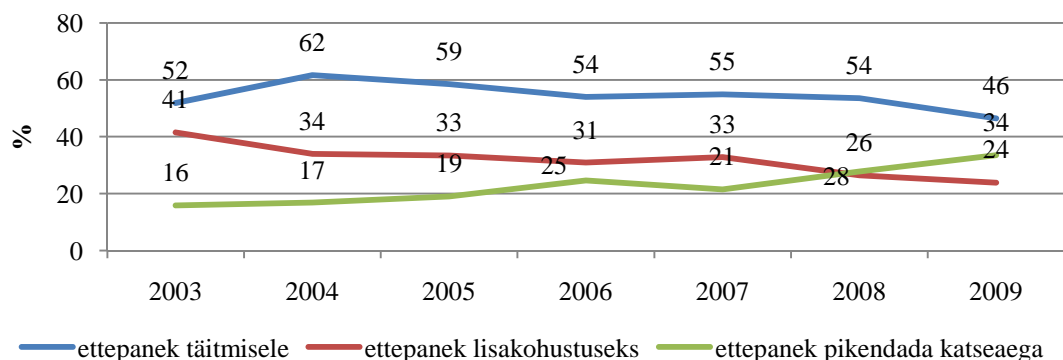

Joonis 5. Kriminaalhooldusametniku tehtud ettepanekud erakorralistes ettekannetes 2003-2009

Ettekannetes on ametnikud teinud üle poole kordadest ettepaneku pöörata karistus täitmisele (joonis 5) – 2009. a 1004 ettepanekut kõigist esitatud ettekannetes. Siinjuures tuleb arvestada, et teatud juhtudel on see ainuke ettepanek, mida ametnik saab teha, seega ainult selle asjaolu arvestamise põhjal kriminaalhooldusaluste kriminogeense käitumise kohta järeldusi teha ei saa. 2009. a tegid ametnikud 365 korral ettepaneku pikendada katseaega. Mõlemad ettepanekud on enam tehtud tervel vaadeldaval perioodil. Oluliselt vähem on tehtud ettepanekuid määrata hooldusalusele lisakohustusi. Kui seda on aga välja pakutud, siis peamiste kohustustena kajastuvad osaleda sotsiaalprogrammis, hoiduda narkootikumide tarvitamisest, isiku enda võetud lubadused või läbida võõrutuskuur.⁹⁵

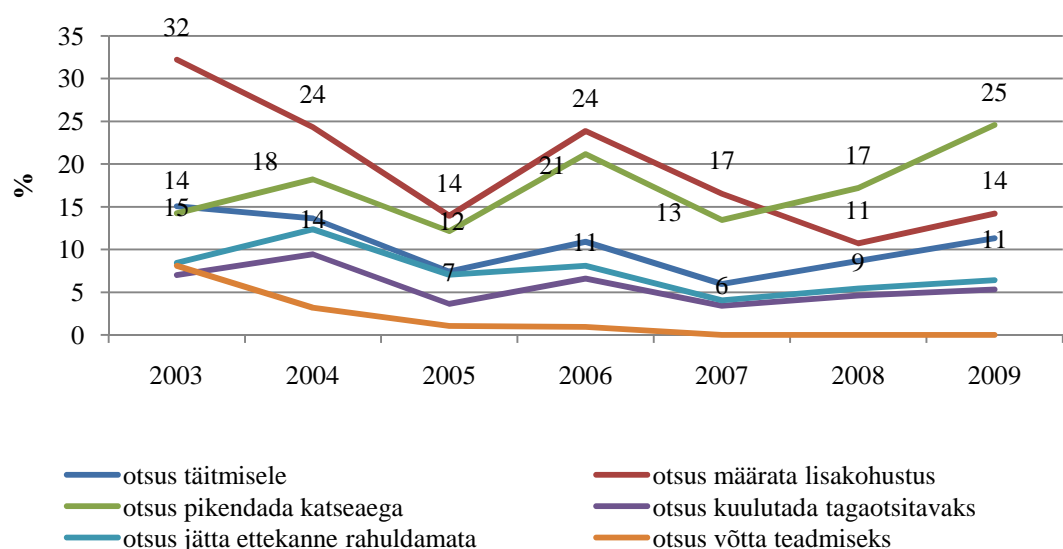
Kui isik määratakse kriminaalhooldusele KarS § 74 lg 1 alusel ja ta rikub katseaja nõudeid ning ametnik koostab selle kohta erakorralise ettekande, saab ametnik valida, millise ettepaneku ka kohtule hooldusaluse kohta teeb – pöörata karistus täitmisele, määrata lisakohustus(ed), pikendada katseaega.

⁹⁵ Kriminaalhooldusosakondade aasta statistika. Erakorralised ettekanded. – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.vangla.ee/12114>, 20.02.2009.

Joonis 6. Tingimisi karistatute kohta koostatud erakorralistes ettekannetes tehtud kriminaalhooldusametnike ettepanekud 2003 - 2009

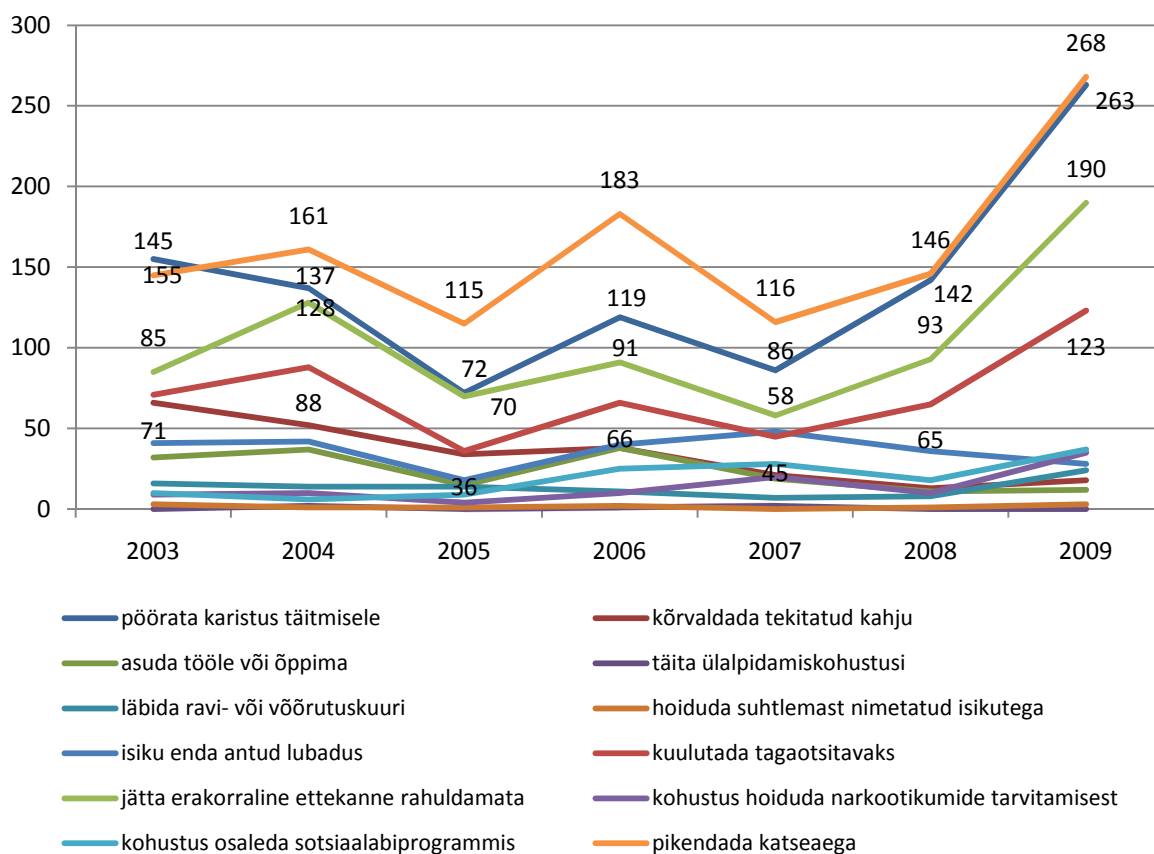
Joonistel 6 ja 7 on välja toodud aastate kaupa vastavalt ametniku tehtud ettepanek ning kohtu tehtud otsus protsentuaalselt võrreldes erakorraliste ettekannete arvuga. Seejuures tuleb arvestada, et ametnik võib teha ettekandes ka mitu otsust ja seepärast on ettepanekute arv veidi suurem. Sellest hoolimata on jooniselt näha, et kui 2009. a on ametnikud teinud 46% ettekannetest ettepaneku pöörata karistus täitmisele, on kohus täitmisele pööranud 11% kohtuotsustest. Katseaja pikendamise ettepanekuid on tehtud 34%-l ettekannetest ja seda on kohus kõige rohkem arvestanud – 25% juhtudest. Ettepanek määrata lisakohustus on pakutud 24%-l juhtudest, kohus on määranud lisakohustuse 14%-l juhtudest. Lisaks on kohus kuulutanud isiku tagaotsitavaks ja jätnud erakorralise ettekande rahuldamata mõlemal juhul 6%-l juhtudest.⁹⁶

Joonis 7. Tingimisi karistatud isikute kohta erakorralise ettekande alusel kohtu tehtud otsused 2003-2009

⁹⁶ Kriminaalhooldusosakondade aasta statistika. Erakorralised ettekanded. – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.vangla.ee/12114>, 20.02.2009.

Ajalises perspektiivis on ametnikud hakanud tegema vähem ettepanekuid karistuse täitmisele pööramiseks ning vähenenud on ka ettepanekud lisakohustuste määramiseks isikule. Seevastu on tõusvas trendis ettepanek pikendada katseaega. Kui vaadata kohtu tehtud otsuste trende, siis järjest vähem on hakatud määrama lisakohustust – kui 2003. a oli näitaja 32%, siis 2009. a oli see vastavalt 14%. Kuigi karistusi on täitmisele pööratud vähem, on siiski toimunud aastate jooksul oluline kõikumine vahemikus 6 kuni 15%. Tõusvas joones on liikunud otsused pikendada katseaega. Seega on tegelikult ametnike otsuste ning kohtu reageeringud mingil määral liikumas sünkroonselt, mis on ka loomulik. Huvitav on aga asjaolu, et kriminaalhooldusametnikud on oluliselt suuremal hulgal juhtudest teinud ettepaneku pöörata karistus täitmisele, kui kohtud seda tegelikult teevad.⁹⁷

Joonis 8. Erakorralise ettekannete kohta tehtud kohtuotsused 2003 – 2009

Kui vaadata kõigi erakorraliste ettekannete kohta tehtud kohtuotsuste statistikat, siis on varasemalt pikendatud rohkem katseaega, kuid viimasel kahel aasta on karistust täitmisele pööratud võrdselt katseaja pikendamisega (joonis 8). 2009. a lõpu seisuga sisse kantud 1001 otsusest pöörati täitmisele 26,2% ja katseaega pikendati 26,8 % juhtudest. 19% juhtust jäeti

⁹⁷ Kriminaalhooldusosakondade aasta statistika. Erakorralised ettekanded. – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.vangla.ee/12114>, 20.02.2009.

erakorraline ettekannepidamine rahuldamatult. 123 korral ehk 12% ettekannete kohta tehtud otsustest kuulutati isik tagaotsustavaks. Oluliselt vähem on aga isikutele määratud lisakohustusi ning mõnda kohustust pole üldse määratud. Näiteks kohustust mitte suhelda nimetatud isikutega ja mitte viibida keelatud paikades on kokku määratud 3 korral 2009. a, kohustust osaleda sotsiaalprogrammis 37 korral, kohustust hoiduda alkoholi ja narkootikumide tarvitamisest kokku 37 korral.⁹⁸

Erakorraliste ettekannete statistika iseloomustab lisaks hooldusaluste kriminoogeensele käitumisele ka seda, mille üle on kriminaalhooldusametnikel lihtsam järelevalvet teostada. Kui järelevalvet teostamise ja rikkumise tõestamise vahendid on ühesed ja selged, on ametnikul oluliselt lihtsam ka kriminaalhooldusaluse rikkumisele reageerida. Näiteks registreerimiskohustuse rikkumine on selgelt ja üheselt tuvastatav ning lihtsalt tõestatav. See on ka kindlasti põhjuseks, miks see on peamine erakorralise ettekande esitamise alus. Kohustus mitte viibida keelatud paikades ja suhelda keelatud isikutega on jällegi üks väiksematest erakorralise ettekande esitamise põhjustest, sest seda on kohtu jaoks väga keeruline tõestada. Erakorralise ettekande esitamisel teeb ametnik kohtule ettepaneku, mida hooldusalusega teha võiks. Nagu statistika näitab, tehakse kõige rohkem ettepanekut pöörata karistus täitmisele, kuigi kohtuotsuste statistika näitab, et kohtud pigem pikendavad katseaega. Selle üheks põhjuseks võib olla ka näiteks see, kuidas ametnikud suudavad rikkumist tõestada. Kuna ametnikul on kohustus reageerida kõigile rikkumistele, mida ta tõendada saab, siis on kindlasti rikkumiste raskust ja rikkumist tõendavad tõendid olulised lõpliku kohtu poolt tehtava otsuse tegemisel.

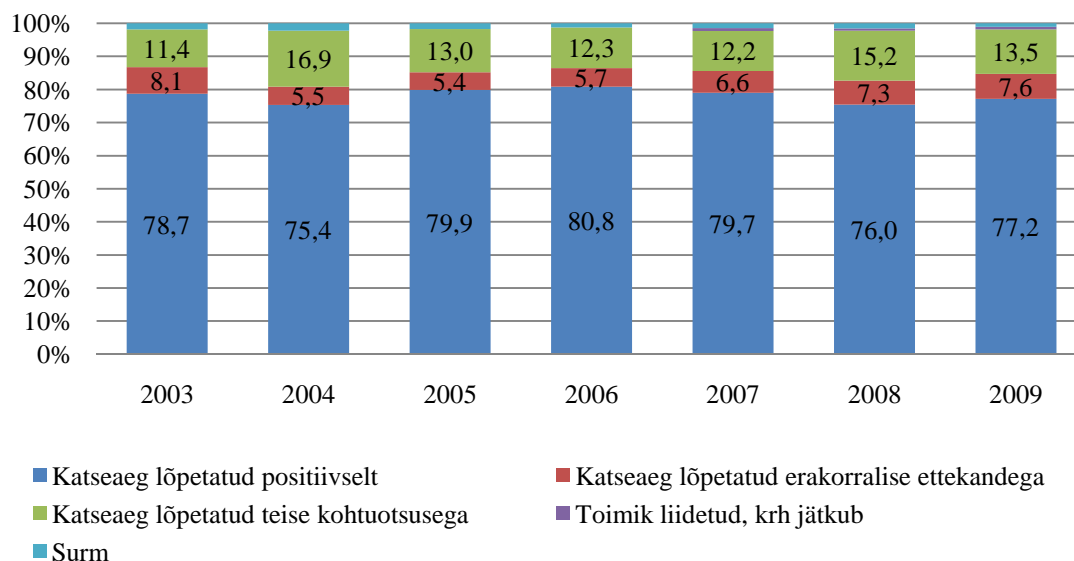
3.3. Kriminaalhoolduse lõppemise põhjused

Nagu kasvab kriminaalhooldusaluste arv, tõuseb ka kriminaalhoolduse lõppemiste arv ning edukalt lõppenud katseaeg on suhteliselt proportsionaalses suhtes kõigi kriminaalhoolduse lõppemistega. Joonisel 9 on välja toodud kriminaalhoolduse lõppemiste põhjused protsentuaalses jaotuses. 2009. a lõpu seisuga oli kõigist lõppemistest 77% edukad. 1015 korral ehk 13% juhtudest lõppes kriminaalhooldus teise kohtuotsusega ehk uue kuriteo sooritamises süüdi mõistmisega. 7,6% juhtudest lõppes kriminaalhooldus erakorralise

---

⁹⁸ Kriminaalhooldusosakondade aasta statistika. Erakorralised ettekanded. – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.vangla.ee/12114>, 20.02.2009.

ettekandega ehk täitmisele pööramisega. Ca 1%-l juhtudest oli kriminaalhoolduse lõppemise põhjuseks isiku surm.⁹⁹

Joonis 9. Kriminaalhoolduse lõppemiste põhjused 2003 – 2009

Kui vaadata lõppemiste põhjuste arvulist jaotust, siis võib öelda, et üldiselt on lõppemiste jaotuse osakaal olnud viimasel 7 aastal suhteliselt ühtne ning kõikumised jäävad paari protsendiühiku juurde. 2009. a toimunud lõppemiste põhjalt 100 kriminaalhooldusalusest läbib 77 katseaja edukalt, 7 kriminaalhooldusaluse karistus pööratakse erakorralise ettekande alusel täitmisele, 13 saadetakse uue kuriteo sooritamise tõttu kandma muud karistust, 1 sureb ning 1 on sooritanud küll uue kuriteo, kuid talle on mõistetud kahe teo eest uuesti kriminaalhooldus ning see jätkub realselt. Selle põhjal võib järeldada, et kriminaalhooldus on keskmiselt vägagi edukas.¹⁰⁰

Kahjus ei anna statistika vastust küsimusele, kas kriminaalhooldus on edukas selle pärast, et katseaja tingimuste rikkumiste tuvastamiseks ei ole ametnikel piisavalt vahendeid, või ongi kriminaalhooldus nii edukas.

⁹⁹ Kriminaalhooldusosakondade aasta statistika. Kriminaalhoolduse lõppemine. – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.vangla.ee/12114>, 20.02.2009.

¹⁰⁰ *Ibid.*

KOKKUVÕTE

2009. a lõpu seisuga oli 210 kriminaalhooldusametniku järelevalve all 8490 kriminaalhooldusalust. Kriminaalhooldusametniku ülesanne on valvata hooldusaluste järgi, et nad hoiduksid uute kuritegude toimepanemisest, täidaksid kontrollnõudeid ja neile määratud lisakohustusi ning samal ajal on ametniku ülesanne soodustada hooldusaluste sotsiaalset kohanemist. Seega on kriminaalhooldusametnikul keeruline ja vastuoluline roll – ühelt poolt on ta järelevalvaja ning teiselt poolt hooldusaluse toetaja ja nõustaja. Sotsiaaltöötaja rolli täites ei tohi aga kriminaalhooldusametnik unustada oma funktsiooni järelevalvajana ning kohustust reageerida kriminaalhooldusaluse katseaja tingimusi rikkuvale käitumisele. Antud töös on analüüsitud, millised on kriminaalhooldusametnike õiguslikud võimalused järelevalve funktsiooni täitmiseks, ning töö autor püstitas hüpoteesi, et kehtiv õiguslik regulatsioon on piisav, et viia katseajal läbi kriminaalhooldusaluste üle edukat järelevalvet.

Lähtuvalt teises peatükis kirjeldatud probleemidest ning kolmandas peatükis väljatoodud statistilisest analüüsist, teeb töö autor mitmeid ettepanekuid kriminaalhooldusametnike järelevalve võimaluste parandamiseks, et seeläbi paremini ennetada korduvkuritegevust.

Olukordades, kus kriminaalhooldusalust süüdistatakse uue kuriteo, millega hooldusalune rikkus ka temale määratud kohustusi, sooritamises, on kriminaalhooldusametnike erakorralise ettekande esitamise praktika erinev. Eriti keeruliseks muudab olukorra see, kui uus kuritegu on sooritatud välismaal. Peatükis 2.2. läbiviidud analüüsis leidis töö autor, et kehtivad valdkonda reguleerivad seadused muutmist ei vaja, kuid kehtiv õigus vajab täpsustamist. Kriminaalhoolduse läbiviimise reeglid paneb paika kriminaalhoolduse standard. Kuna kriminaalhooldusosakondade vaheline praktika on katseajal sooritatud uue kuriteo suhtes reageerimisel erinev, oleks väga oluline ühtlustada töökorraldust. Nagu tuli välja prokuröri ja kohtunikuga läbi viidud intervjuudest, on väga oluline ametkondadevaheline koostöö. Töö autor teeb ettepaneku, et kriminaalhoolduse standardit tuleks täiendada ja kajastada põhjalikult põhimõtted, kuidas ametnik peab reageerima, kui kriminaalhooldusalune on sooritanud uue kuriteo ja rikkunud selle käigus käitumiskontrolli reegleid või lisakohustusi.

Kui kriminaalhooldusalune allutatakse käitumiskontrollile, laienevad talle automaatselt KarS § 75 lg-s 1 ette nähtud viis kontrollnõuet – kohustus elada kohtu määratud alalises elukohas,

ilmuda kriminaalhooldaja määratud ajavahemike järel kriminaalhooldusosakonda registreerimisele, alluda kriminaalhooldaja kontrollile oma elukohas ning esitada talle andmeid oma kohustuste täitmise ja elatusvahendite kohta; saada kriminaalhooldusametnikult eelnev luba elukohast lahkumiseks kauemaks kui viieteistkümneks päevaks; saada kriminaalhooldusametnikult eelneva luba elu-, töö- või õppimiskoha vahetamiseks. Käesoleva töö peatükis 2.3. on analüüsitud nende kontrollnõuete sisu ning seda, kas kehtiv õiguslik regulatsioon vajab täiendamist.

Kohustus elada kohtu poolt määratud alalises elukohas on erakorralise ettekande esitamise põhjusena kolmandal kohal. Samas on järelevalve teostamine selle kohustuse üle üheselt kontrollitav ning läbiviidud analüüsi seisukohalt kehtiv õiguslik regulatsioon täiendamist ei vaja.

Kohustuse, ilmuda kriminaalhooldaja määratud ajavahemike järel kriminaalhooldusosakonda registreerimisele, rikkumine on olnud läbi aegade peamine põhjus erakorralise ettekande esitamiseks (näiteks 2009. a oli kohustuse rikkumine erakorralise ettekande esitamise põhjuseks 808 korral). Samas on selle kohustuse üle järelevalve teostamine kõige selgem ja rikkumine lihtsalt tõestatav. Sellest tulenevalt antud kohustuse üle järelevalve teostamiseks seaduse muudatusi ei ole vaja teha. Töö autor teeb aga ettepaneku, et kriminaalhoolduse standardis võiks täpsemalt lahti kirjutada, mida kriminaalhooldusametnik peab tegema siis, kui kohtuotsuses on kindlaks määratud kohtumise sagedused, kuid lähtuvalt konkreetse juhtumi asjaoludest on seda kohtumise sagedust vaja muuta.

Kolmest osast koosnevat kohustust alluda kriminaalhooldaja kontrollile oma elukohas ning esitada talle andmeid oma kohustuste täitmise ja elatusvahendite kohta on analüüsitud peatükis 2.3.3. Kriminaalhooldusaluse kohustus alluda kontrollile oma elukohas annab kriminaalhooldusametnikule õiguse teostada kodukülastust. Selle osaga kohustusest on seotud ka peamine probleemistik, sest kohustus esitada andmeid ei eelda kriminaalhooldusametnikult aktiivset järelevalvelist tegevust. Kriminaalhoolduse standard näeb kodukülastuse kui meetodi ette nii kriminaalhoolduse teostamise raames kui ka enne kriminaalhooldusele määramist siis, kui kriminaalhooldusametnik vastab vangla järelepäringule või koostab kohtueelset ettekannet. Täna ei ole kriminaalhooldusosakondadesse laekunud veel ühtegi kaebust, kus heidetakse ametnikule ette ilma seadusliku aluseta eluruumi sisenemist. Ühelt poolt võib läheneda küsimusele nii, et kui isik või tema lähedane lubab kriminaalhooldusametniku elukohta, siis justkui polegi probleemi. Teiselt poolt aga peab olema põhiõiguste piiramiseks selge

seaduslik alus. Töö autor teeb ettepaneku, et õigusselguse huvides tuleks kodukülastus reguleerida kriminaalhooldusseaduses, vastav sõnastusettepanek on lisatud.

Järelevalve kohustuse, saada kriminaalhooldusametnikult eelnev luba elukohast lahkumiseks kauemaks kui viieteistkümneks päevaks, täitmise üle on üks raskemaid ülesandeid, sest rikkumine saab avalikuks tulla peamiselt juhuse läbi. Kolmest osast koosnev kohustus, saada kriminaalhooldusametnikult eelnev luba elu-, töö- või õppimiskoha vahetamiseks, on järelevalve seisukohalt aga palju selgem ja kergemini kontrollitav. Kuigi mõlemad kohustused on sisult erinevalt kontrollitavad, ei vaja kummagi kohustuse õiguslik regulatsioon järelevalve seisukohalt täiendamist.

Lisaks kontrollnõuetele võib kohus lähtuvalt konkreetsest kriminaalhooldusalusest ja temaga seotud asjaoludest määrata talle lisakohustusi, mis on ette nähtud KarS § 75 lg-s 2. Lisakohustused, mida on analüüsitud käesoleva töö peatükis 2.4., on järgmised - heastama kuriteoga tekitatud kahju kohtu määratud ajaks; mitte tarvitama alkoholi ja narkootikume, mitte omama, kandma ja kasutama relva; otsima endale töökoha, omandama üldhariduse või eriala kohtu määratud tähtajaks; alluma ettenähtud ravile, kui ta on selleks eelnevalt nõusoleku andnud; täitma ülalpidamiskohustust; mitte viibima kohtu määratud paikades ega suhtlema kohtu määratud isikutega ja osalema sotsiaalabiprogrammis.

Kohustus heastada kuriteoga tekitatud kahju kohtu määratud ajaks on oma loomult sarnane kohustusega täita ülalpidamiskohustust. Mõlemad on rahalised kohustused, mis eeldavad, et kohus on isikule nimetatud kohustused peale pannud ning need on ka kriminaalhooldusest eraldi täidetavad. Nagu öeldud peatükkides 2.4.1. ja 2.4.6., tagatakse nende kohustuste täitmine vajadusel ka läbi täituri süsteemi. Kui aga kohus on pidanud vajalikuks siduda rahalise kohustuse täitmine kriminaalhoolduse läbimisega, siis oleks mõistlik, et kriminaalhooldusametnikul oleks rohkem võimalusi järelevalve teostamiseks. Töö autor teeb ettepaneku, et süsteemi paindlikkuse huvides oleks ilmselt lihtsam, kui kriminaalhooldusametnikule oleks seadusega pandud kohustus maksegraafiku kokkuleppimiseks. Maksete teostamine perioodiliselt tagaks kindlasti paremini sellest kohustusest kinnipidamise. Kui ametnikul oleks selline õigus ja kui hooldusalune graafiku täitmisest põhjusteta kinni ei pea, saab ametnik nendevahelise kokkuleppe põhjalt esitada kohtule erakorralise ettekande. Kriminaalhooldusseadus peaks fikseerima, et koos hoolduskava koostamisega lepatakse kokku ka graafik nii kahju hüvitamiseks kui ülalpidamiskohustuse täitmiseks, vastav sõnastusettepanek on tööle lisatud.

Praktiliselt igale neljandale hooldusalusele on määratud kohustus hoiduda alkoholi ja narkootikumide tarvitamisest, kuid samas puuduvad ametnikel õigused selle kohustuse täitmise üle järelevalve teostamiseks. Töö autor leiab, et üheks probleemi ületamise võimaluseks oleks anda kriminaalhooldusametnikele õigus kasutada indikaatorvahendit alkoholi jooke tuvastamiseks. Samuti leiab töö autor, et politsei ja piirivalve seaduses peaks olema selge alus, et politseiametnikul oleks õigus kriminaalhooldusametniku palvel läbi viia hooldusaluse jooke tuvastamine.

Täna tuvastatakse alkoholi jooget nii indikaatorvahendi (nii öelda valgusfoor) kui tõendusliku alkomeetriga mõõteseaduses (edaspidi MõõteS) sätestatud reeglite kohaselt. PPVS § 7²⁴ lg 4 järgi võib politseiametnik piirduda indikaatorvahendi kasutamisega, kui ta ei pea vajalikuks muude andmete kogumist ja isik ei nõua alkoholisalduse kindlaksmääramist veres või väljahingatavas õhus. Seadus annab aga täpse loetelu, millal sellega piirduda ei või.¹⁰¹ Tõendusliku alkomeetri kasutamise reeglid paneb paika MõõteS, mis sätestab, millistele reeglitele peab vastama mõõtevahend ja mõõtja ise. MõõteS § 5 lg 1 ütleb, et mõõtetulemuste jälgitavus on tõendatud, kui mõõtmised on teinud pädev mõõtja, kes kasutab mõõtevahendit, mille taatluskohustus on täidetud või mis on jälgitavalt kalibreeritud, või sertifitseeritud etalonaineid, järgides asjakohast mõõtemetoodikat.¹⁰² Nii indikaatorvahendi kui tõendusliku alkomeetri kasutamise dokumenteerimine on kehtestatud eraldi korraga. Korra § 3 järgi indikaatorvahendi kasutamine ja näit protokollitakse haldusmenetluse seaduse § 18 lg 1 nimetatud alustel¹⁰³ ja indikaatorvahendi näidu kasutamiseks tõendina.¹⁰⁴ Politseiametnik võib PPVS § 7²⁷ lg 1 alusel narkootilise, psühhotroopse või muu sarnase toimega aine tarvitamisest põhjustatud joobeseisundi kahtluse korral toimetada isiku joobeseisundi tuvastamiseks tervishoiuteenuse osutaja juurde või riiklikku ekspertiisiasutusse. Lõige 3 lubab politseil kontrollida isiku narkootilise, psühhotroopse või muu joovastava aine sisaldumist isiku organismis indikaatorvahendi abil.

Kriminaalhooldusalusele määratakse selge kohustus mitte tarvitada alkoholi ja narkootikume ning kui leiab tuvastamist fakt, et isik on seda kohustust rikkunud, pole enam oluline, kui palju isik lubamatut ainet tarvitanud oli. Sellest tulenevalt leiab töö autor, peaks

---

¹⁰¹ Politsei ja piirivalve seadus. 6. mai 2009. – RT I 2009, 26, 159; 63, 405.

¹⁰² Mõõteseadus. 10. märts 2004. – RT I 2004, 18, 132; 2009, 63, 405.

¹⁰³ Haldusmenetluse seadus. 6. juuni 2001. – RT I 2001, 58, 354; 2009, 27, 164.

¹⁰⁴ Tõendusliku alkomeetri ja indikaatorvahendi kasutamise ning nende kasutamise dokumenteerimise kord. 15. detsember 2009. – RTL 2009, 95, 1405

kriminaalhooldusametnikul olema õigus kasutada indikaatorvahendit alkoholijoobe tuvastamiseks. Seejuures peaks joobe tuvastamise läbi viima teine kriminaalhooldusametnik, et mitte rikkuda ametniku ja kliendi vahelist suhet. Vahend aitab tuvastada alkoholi tarvitamise fakti ning selle kohta tuleks ametnikul koostada vastav protokoll, mis oleks tõendiks kohtule erakorralise ettekande juurde. Kriminaalhooldusametnikul ei ole vaja kasutada tõenduslikku alkomeetrit joobe tuvastamisel, sest kohustuse rikkumise juures ei ole oluline alkoholijoobe määr. Lisaks vajab tõendusliku alkomeetri kasutamine eraldi väljaõpet ning keerukamaid ja kulukamaid seadmeid, mis oleks ebamõistlik ressursikasutus.

Kui politseiametnik soovib tuvastada indikaatorvahendiga isiku alkoholijoovet, siis võib keelduda kontrollist, vaidlustada näidu ja nõuda kontrollimist tõendusliku alkomeetriga, nõuda vereproovi uuringut, esitada vaide asutuse juhile või halduskohtule. Keeruline küsimus ongi, et kui anda kriminaalhooldusametnikule õigus tuvastada joobe indikaatorvahendiga, siis kas ning milline peaks olema isiku õigus mitte nõustuda indikaatorvahendi tulemusega ja see vaidlustada. Üheks võimalikuks variandiks võiks olla lahendus, et kui hooldusalune ei nõustu indikaatorvahendi tulemusega, saab ta eriarvamuse kirjutada akti juurde ning kriminaalhooldusametnik selgitab hooldusalusele, et kui ta ei ole tulemusega nõus, peab ta ise tagama tõendid, et ta pole joobes ehk enda kulul läbi viima vereproovi uuringu. Samas ei taga selline lahendus isiku õigusi siis, kui tal ei ole raha, et maksta uuringu läbiviimise eest, ning isikul peab olema õigus teiseks tulemuse kontrolliks. Seega võiks töötada ka lahendus, kus kriminaalhooldusametnik kutsub isiku nõudmisel kohale politseiametniku joobe tuvastamiseks tõendusliku alkomeetriga. Sellisel juhul on isikule tagatud õigus vaidlustamiseks ning kui joobe leiab kinnitust, on kriminaalhooldusametnikul kaks tõendit erakorralise ettekande juurde. Lisaks peaks ametnikul olema õigus välja kutsuda politsei ka kohe alkoholijoobe tuvastamiseks, mitte ainult vaidluse korral. Näiteks kodukülastust läbi viies ning isiku alkoholijoobes eest leides võib olla mõistlikum kutsuda kohale kohe politseinik, aga mitte kõige pealt indikaatorvahendiga kriminaalhooldusametnik ja seejärel vaidluse korral veel politseiametnik. Vastav sõnastusettepanek on tööle lisatud.

Veel problemaatilisem on aga narkojoobe tuvastamise küsimus. Kuna sellisel juhul on tegemist oluliselt keerulisemate vahenditega, mis eeldavad eriteadmiste olemasolu, ei peaks töö autori arvates kriminaalhooldusametnik narkojoovet ise tuvastama, vaid tal peaks olema õigus kutsuda välja politseiametnik, kes saab siis ise otsustada, kas joobe tuvastatakse indikaatorvahendiga või viiakse isik selleks tervishoiuteenuse osutaja juurde. Vastav sõnastusettepanek on tööle lisatud. Lisaks õiguslikule regulatsioonile peaks sellisel juhul

ametkondade vahel toimuma ka rahaliste kulutuste paika panemine, sest iga ekspertiisi läbiviimisega kaasnevad kulud.

Kohus saab määrata kriminaalhooldusalusele kohustuse osaleda sotsiaalabiprogrammis, kuigi sisuliselt on tegemist osalemisega sotsiaalprogrammis, nagu peatükis 2.4.5. on seletatud. Kuigi kohustuse täitmiseiga seotud õigusaktid järelevalve seisukohalt ei vaja muutmist, tuleks karistusseadustikus täpsustada kohustuse sõnastust, sest mõiste „sotsiaalabiprogrammid“ on eksitava sisuga. Vastav sõnastusettepanek on tööle lisatud.

Lisaks eelnimetatud kohustustele saab kohus määrata isikule kohustuse mitte omada, kanda ja kasutada relva, otsida endale töökoht, omandada üldharidus või eriala kohtu määratud tähtjaks, alluda ettenähtud ravile, kui ta on selleks eelnevalt nõusoleku andnud, ja kohustuse mitte viibida kohtu määratud paikades ega suhelda kohtu määratud isikutega. Samuti on isikul õigus võtta endale ka vabatahtlikult mõni muu kohustus, mida KarS § 75 lg 2 loetelus pole antud. Nimetatud kohustused on järelevalve seisukohalt kõik erineva iseloomuga ning erinevat moodi kontrollitavad – mõne kohustuse rikkumine on kergemini tõestatav kui teise oma. Siiski on peatükkides 2.4.3., 2.4.4. ja 2.4.6. läbiviidud analüüsi põhjal võimalik järeldada, et nimetatud normidega seotud õigus täiendamist ei vaja.

Täiendavalt eelnevalt välja toodud konkreetsete kohustustega seotud ettepanekutele teeb töö autor ka kaks üldisemat tähelepanekut.

Praegu on kriminaalhooldussüsteem väga kohtunikukeskne – kriminaalhooldusametnikul on kohustus reageerida vastavalt kriminaalhoolduse standardile igale rikkumisele, mida ta tõendada saab ning esitada selle kohta kohtule erakorraline ettekanne. Samas kui vaadata näiteks KarS § 74 lg 1 alusel kriminaalhooldusaluste kohta koostatud erakorralisi ettekannete statistikat (ptk 3.2., joonised 6 ja 7), siis ametnikud on teinud oluliselt rohkem ettepanekuid pöörata karistus täitmisele, kui kohtud realselt täitmisele on pööranud. Pigem eelistatakse kas pikendada katseaega või määrata isikule lisakohustusi. Sellest tulenevalt teeb töö autor ettepaneku anda kriminaalhooldusametnikele paindlikum otsustusvõimalus – ametnikul võiks olla õigus konkreetse kaasuse pinnalt otsustada mitte esitada erakorralist ettekannet, vaid reageerida hoiatuse andmisega hooldusalusele. Maksimaalselt võiks kriminaalhooldusametnik saada ühe ja sama rikkumise eest kohaldada kaks hoiatust, kolmandal rikkumisel peaks ametnik olema kohustatud juba reageerima erakorralise ettekandega. See annaks kohtule ka selgema sõnumi, et hooldusalune ei suuda kriminaalhoolduse reeglitest kinni pidada. Selline

muudatus eeldab muidugi, et kriminaalhooldusametnikud on ise valmis kandma suuremat vastutust, mis suurema otsustuspädevusega kaasneb. Järelevalve seisukohalt annaks see aga ametnikule paindlikkuse ning võimaluse õiglasemalt reageerida, arvestades just konkreetse kaasuse asjaolusid. Samasugust hoiatuste süsteemi kasutavad kriminaalhooldusametnikud tegelikult juba praegu üldkasuliku töö juures ning praktikute hinnangul see süsteem toimib. Õiguse hoiatuse teha annab ametnikule üldkasuliku töö ettevalmistamise, täitmise ja järelevalve korra § 17.¹⁰⁵

Kriminaalhoolduse standardi lisa 9 erakorralisest rikkumisest teatamise kohta ütleb selgelt, et erakorraline ettekanne esitatakse kohtule ühe kuu jooksul rikkumise kohta info saamisest. Hoiatuste kasutamise süsteemi ei peakski ilmselt reguleerima seaduse tasemel, vaid töö autor leiab, et see tuleks paika panna kriminaalhoolduse standardiga, kus tuleks täpsustada selged lähtekohad, mida kriminaalhooldusametnik peab arvestama, kui ta otsustab, kas ta reageerib kohe erakorralise ettekandega või piisab hoiatusest.

Antud töös on autor viidanud mitmel korral vajadusele täiendada kriminaalhoolduse standardit, mis on kinnitatud justiitsministri 04. märtsi 2003. a käskkirjaga nr 76. Töö autor leiab, et juhul kui hakatakse ette valmistama standardi muutmist, tuleks muuta ka standardi formaati. Vabariigi Valitsuse seaduse § 52 lg 1 ütleb selgelt, et minister annab käskkirju teenistusalastes ja muudes üksikküsimustes. § 51 lg 1 ütleb aga, et ministri määrus on õigustloov akt.¹⁰⁶ Seega ei ole korrektne, et kriminaalhoolduse standard on kinnitatud käskkirjaga, sest tegemist ei ole loomult üksikakti, vaid üldaktiga, mis sisaldab käitumiseeskirju kõigiks järgmisteks juhtudeks. Üksikakt on mõeldud üldnormi alusel lahendada konkreetsete asjaoludega seotud küsimusi. Õigusteoorias on asutud lisaks ka seisukohale, et minister võib käskkirjana anda üldkohustuslikke käitumiseeskirju ainult ministeeriumi piires teenistusalastes küsimustes. Abstraktsel hulgale teenistusvälistele isikutele adresseeritud õigusnormid tuleb aga kehtestada määrusega.¹⁰⁷ Seega tuleb kriminaalhoolduse standardid kinnitada justiitsministri määrusega, kuid see eeldab seaduses vastava volitusnormi olemasolu, mida täna kriminaalhooldusseadus ei sisalda. Seega enne kriminaalhoolduse standardi uuendamist tuleb muuta kriminaalhooldusseaduse teksti. Vastav sõnastusettepanek on tööle lisatud.

---

¹⁰⁵ Üldkasuliku töö ettevalmistamise, täitmise ja järelevalve kord. 25. juuni 2004. – RTL 2004, 89, 1406; 2008, 90, 1262.

¹⁰⁶ Vabariigi Valitsuse seadus. 13. detsember 1995. – RT I 1995, 94, 1628; 2010, 17, 96.

¹⁰⁷ Merusk, K. Kehtiv õigus ja õigusakti teooria põhiküsimusi. 2., parandatud ja täiendatud trükk. Tartu Ülikool, 1995, lk 22.

Kuigi töö autor on teinud mitmeid ettepanekuid kehtiva õiguse täiendamiseks, võib siiski järeldada, et püstitatud hüpotees – kehtiv õigus on piisav, et viia läbi katseajal kriminaalhooldusaluste üle edukat järelevalvet – leidis osaliselt kinnitust. Kriminaalhooldusametniku töö on oma loomult keeruline, kus kaks vastukäivat rolli tuleb omavahel ühendada. Kuigi kriminaalhoolduse läbimise tingimuste järelevalveks vajalikud õiguslikud vahendid on täna põhimõtteliselt toimivad, vajavad need mõningaid täpsustusi. Lõplik vahendite rakendamise tulemus sõltub aga siiski ametnikust, kes konkreetsel juhtumil peab oskama kasutada oma võrgustikku ja suhtlemisoskust, et ühildada järelevalve ja toetus. Väga oluline on ka see, et ametnikud oleksid tõelised professionaalid ning valdaksid kõiki õiguslikke võimalusi, mis neile antud on.

THE LEGAL POSSIBILITIES OF PROBATION OFFICERS IN SUPERVISING IMPLEMENTATION OF COURT RULINGS AND AS A RESULT HELPING PREVENT RECIDIVISM

Resume

Penal Code § 74 (1,2) regulates probation and subjecting of convicted offenders to supervision of conduct: court may order a suspension of a sentence on probation, if the court, taking into consideration the circumstances relating to the commission of a criminal offence and the personality of the offender, finds that the service of the imposed imprisonment for a specified term by the convicted offender is unreasonable. In such case the imposed punishment shall not be enforced in full or in part if the convicted offender does not commit a new intentional criminal offence within the period of probation determined by the court and complies with the supervisory requirements and obligations imposed on him or her for the probation period pursuant to § 75 of Penal Code.¹⁰⁸

This means that if a person is released from serving the imprisonment sentenced, he or she has to follow three conditions in the probation period:

- 1) not commit a new intentional criminal offence;
- 2) comply with the supervisory requirements;
- 3) comply with obligations if court has imposed them.

Supervisory requirements (Penal Code § 75 (1)) are the following:

- 1) to reside in a permanent place of residence determined by the court;
- 2) to report at intervals determined by the probation officer at the probation supervision department;
- 3) to submit to the supervision of the probation officer and provide the probation officer with information relating to the performance of the offender's obligations and his or her means of subsistence, in his or her place of residence;
- 4) to obtain the permission of the probation officer before leaving the place of residence for longer than fifteen days;

---

¹⁰⁸ Kalmthout, A., Durnescu, I. Probation in Europe. Wolf Legal Publishers, 2008, lk 308.

- 5) to obtain the permission of the probation officer before changing residence, employment or place of study.¹⁰⁹

Taking into consideration the circumstances relating to the commission of the criminal offence and the personality of the convicted offender, court may impose the following obligations on the convicted offender for the period of supervision of conduct (Penal Code §75 (2)):

- 1) to remedy the damage caused by the criminal offence within a term determined by the court;
- 2) not to consume alcohol or narcotics;
- 3) not to hold, carry or use weapons;
- 4) to seek employment, acquire general education or a profession within the term determined by the court;
- 5) to undergo the prescribed treatment if the offender has previously consented to such treatment;
- 6) to perform the maintenance obligation;
- 7) not to stay in places determined by the court or communicate with persons determined by the court;
- 8) to participate in social assistance programmes.
- 9) in the case provided in § 76 of Penal Code, to submit to electronic surveillance if the offender has previously consented to such surveillance.¹¹⁰

The work of probation officer has two sides:

- 1) to supervise the conduct of probationer so that the person will not break the conditions of supervision;
- 2) support the social adjustment of probationers.

The hypothesis of the current study was: **The existing legal regulation is sufficient to carry out effective supervision of the probationers.**

The author analyzed three conditions what a probationer has to follow during the probation period - not to commit a new criminal offence, also to comply with the supervisory

---

¹⁰⁹ Penal Code (consolidated text Apr 2008). – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.legaltext.ee/et/andmebaas/paraframe.asp?loc=text&lk=et&sk=en&dok=X30068K8.htm&query=kari+stusseadustik&tyyp=X&ptyyp=RT&pg=1&fr=no>, 28.04.2010.

¹¹⁰ *Ibid.*

requirements and obligations. The study also contains statistical analysis. The results were following.

If probationer is committing a new criminal offence, which also violates the supervisory requirements and obligations, during the probation period then, there are different opinions about the actions that the probation officer has to take - should the probation officer file an extraordinary report to the court. The author is on the opinion, that there should not be one rule for this kind of situation. Probation officer should cooperate with the prosecutor and judge and analyze all the aspects of the specific case. After the analysis the probation officer should make a decision on the necessity of an extraordinary report. The Probation Standards of the Republic of Estonia should be updated and the Standard should contain regulation directing the actions of probation officers in these kinds of situations.

If person is under probation he or she has to follow all 5 supervisory requirements. The study showed that legal regulation does not need updating concerning the obligation to reside in a permanent place of residence, to obtain the permission of the probation officer before leaving the place of residence for longer than fifteen days and to obtain the permission of the probation officer before changing residence, employment or place of study.

The legal regulation of the obligation to report at intervals determined by the probation supervisor at the probation supervision department should be updated in The Probation Standards of the Republic of Estonia. At the moment, the violation of this obligation is the main reason for filing extraordinary reports to the court. Usually if a person is convicted, then the judgment does not foresee how often officer and probationer should meet, but there are occasions when the judgement has regulated this. If a case needs changing of meeting interval, then officer has to file extraordinary report to court. The details how probation officer should act in this kind of situation should be regulated in The Probation Standards of the Republic of Estonia.

The obligation to submit, in his or her place of residence, to the supervision of the probation officer and provide the probation officer with information relating to the performance of the offender's obligations and his or her means of subsistence gives to the probation officer right to make home visits. Probation officer has an obligation to make pre-trial reports and home visits are one method to collect information about the offender who is not yet a probationer. This means that there is no legal ground of probation officers to enter in the home of the

person who is not under probations. Author is on the opinion that the home visits should be regulated in Probation Supervision Act.

In addition to supervisory requirements court can impose obligations. The obligations to remedy the damage caused by the criminal offence within a term determined by the court and to perform the maintenance obligation are both financial obligations which are also manageable through the civil enforcement system. But if a court has foreseen that the monetary obligations should be bound with their sentence, then a probation officer should have more possibilities for supervision. The author proposes that the officer should have right to make a payment schedule with the probationer to ensure the payment of the monetary obligation. This schedule should be obligatory. If an offender violates the schedule without a valid reason, then the officer can file an extraordinary report to the court.

Every fourth probationer has obligation not to consume alcohol or narcotics, but probation officers doesn't have rights to supervise it. The author suggests that probation officers should have a right to use an instrument to measure breath alcohol content of the probationer. Today police officers also don't have the right to measure breath alcohol content of a probationer on the request of a probation officer. The author is on the opinion that police officers should have the right.

The study showed that legal regulation does not need updating concerning obligation not to hold, carry or use weapons, to seek employment, acquire general education or a profession within the term determined by the court, to undergo the prescribed treatment if the offender has previously consented to such treatment and not to stay in places determined by the court or communicate with persons determined by the court.

The obligation to participate in social assistance programmes in this kind of formulation is misleading. Social assistance means helping persons with primary needs like food, clothing etc. Probation offers social programmes which help offenders to reduce risk of recidivism. The author is on the opinion that the wording of the obligation needs renewing.

After analyzing the existing regulation and situation the author proposes that probation officers should have greater rights to react to situations where probationers have violated probation conditions. Probation officers should have the right to consider the circumstances of the violation and if the violation is not serious issue a warning. For example the officer should

have the right to make up to two warnings and if the probationer violates the probation conditions again, the filing of extraordinary report becomes obligatory.

The analysis showed that the hypothesis - the existing legal regulation is sufficient to carry out effective supervision over the probationers – is partially correct. The rights and legal possibilities of probation officers today are suitable to supervise efficiently the conduct of probationers, but there possibilities of improvement in the measures of supervision so that the result could be more effective.

KASUTATUD MATERJALIDE LOETELU

Kasutatud kirjandus

- 1) Kalmthout, A., Durnescu, I. Probation in Europe. Wolf Legal Publishers, 2008.
- 2) Kriminaalhooldussüsteem Eestis. – Justiitsministeerium, 2001.
- 3) Merusk, K. Kehtiv õigus ja õigusakti teooria põhiküsimusi. 2., parandatud ja täiendatud trükk. Tartu Ülikool, 1995.
- 4) Miil, M. Kriminaalhooldussüsteemi rakendamine Eestis. – Juridica, 1998/2.
- 5) Pikamäe, P., Sootak, J. Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne. 3., täiendatud ja ümbertöötatud väljaanne. Kirjastus Juura, 2009.
- 6) Pikamäe, P., Sootak, J. Kriminaaltäitevõigus. Kirjastus Ilo, 2001.
- 7) Sootak, J. Karistusõiguse alused. Kirjastus Juura, Tallinn, 2003.
- 8) Sootak, J. Sanktsiooniõigus. Karistusõiguslikud sanktsioonid ja nende kohaldamine. Kirjastus Juura, Tallinn, 2007.
- 9) Truuväli, E.-J., Aaviksoo, B. jt. Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. Teine, täiendatud väljaanne. Kirjastus Juura, 2008.

Kasutatud normatiivmaterjalid

- 10) Eesti Vabariigi haridusseadus. 23. märts 1992. – RT 1992, 12, 192; RT I 2009, 35, 232.
- 11) Eesti Vabariigi kriminaalhoolduse standardid. – Justiitsministri 04.03.2003. a käskkiri nr 76.
- 12) Eesti Vabariigi kriminaalhoolduse standardid. – Justiitsministri 04.03.2003. a käskkiri nr 76.
- 13) Eesti Vabariigi põhiseadus. 28. juuni 1992. – RT 1992, 26, 349; RT I 2007, 22, 210.
- 14) Elektroonilise valve täitmise ja järelevalve kord. 22. veebruar 2007. – RTL 2007, 20, 334; 2009, 36, 473.
- 15) Euroopa Liidu toimimise lepingu konsolideeritud versioonid. 09.05.2008. – ELT, 2008, C, 115.
- 16) Haldusmenetluse seadus. 6. juuni 2001. – RT I 2001, 58, 354; 2009, 27, 164.
- 17) Karistusseadustik. 06. juuni 2001. - RT I 2001, 61, 364; 2010, 11, 54.
- 18) Karistusseadustik. 06. juuni 2001. - RT I 2001, 61, 364; 2010, 11, 54.

- 19) Kriminaalhooldusregistri asutamine ja kriminaalhooldusregistri põhimäärus. 01. juuli 2004. – RTL 2004, 95, 1491; 2008, 43, 587.
- 20) Kriminaalhooldusseadus. 17. detsember 1997. – RT I 1998, 4, 62; 2008, 17, 118.
- 21) Kriminaalmenetluse seadustik. 12. veebruar 2003. – RT I 2003, 27, 166; 2010, 8, 35.
- 22) Lissaboni leping. Protokollid. Protokoll üleminekusätete kohta. 17.12.2007. – ELT, 2007, C, 306.
- 23) Mõõteseadus. 10. märts 2004. – RT I 2004, 18, 132; 2009, 63, 405.
- 24) Nõukogu raamotsus 2008/947/JSK vastastikuse tunnustamise põhimõtte kohaldamise kohta kohtuotsuste ja vangistuse tingimisi kohaldamata jätmist käsitlevate otsuste suhtes, et teostada tingimuslike meetmete ja alternatiivsete mõjutusvahendite järelevalvet. 27.11.2008. – ELT 2008, L, 337.
- 25) Politsei ja piirivalve seadus. 06.05.2009. – RT I 2009, 26, 159; 62, 405.
- 26) Rahvastikuregistri seadus. 31. mai 2000. – RT I 2000, 50, 317; RT I 2009, 29, 175.
- 27) Sotsiaalhoolekande seadus. 08. veebruar 1995. – RT I 1995, 21, 323; 2010, 11, 56.
- 28) Tingimisi karistatud või tingimisi enne tähtaega vangistusest vabastatud isikule käitumiskontrolli kohaldamise Euroopa konventsioon. Mitteametlik tõlge. 22. veebruar 2005 – RT II 2005, 10, 25.
- 29) Tingimisi karistatud või tingimisi enne tähtaega vangistusest vabastatud isikule käitumiskontrolli kohaldamise Euroopa konventsiooni ratifitseerimise seadus. 22. veebruar 2005. – RT II 2005, 10, 25.
- 30) Tõendusliku alkomeetri ja indikaatorvahendi kasutamise ning nende kasutamise dokumenteerimise kord. 15. detsember 2009. – RTL 2009, 95, 1405
- 31) Vabariigi Valitsuse seadus. 13. detsember 1995. – RT I 1995, 94, 1628; 2010, 17, 96.
- 32) Vangistuseseadus. 14. juuni 2000. – RT I 2000, 58, 376; 2009, 62, 405.
- 33) Üldkasuliku töö ettevalmistamise, täitmise ja järelevalve kord. 25. juuni 2004. – RTL 2004, 89, 1406; 2008, 90, 1262.

Kasutatud kohtupraktika

- 34) Tallinna Ringkonnakohtu kohtumäärus 23. märtsist 2009 nr 1-09-931 süüdimõistetu määruskaebuse osas.
- 35) Tallinna Rindkonnakohtu kohtumäärus 12. oktoobrist 2009 nr 1-08-16556 prokuröri määruskaebuse osas.

Muud allikad

- 36) European Convention on the Supervision of Conditionally Sentenced or Conditionally Released Offenders. Explanatory Report. – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Reports/Html/051.htm>, 11.01.2010.
- 37) European Convention on the Supervision of Conditionally Sentenced or Conditionally Released Offenders. Chart of signatures and ratifications. – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=051&CM=8&DF=11/01/2010&CL=ENG>, 11.01.2010.
- 38) Kriminaalhooldajate kontaktandmed. – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.vangla.ee/43615>, 13.01.2010.
- 39) Kriminaalhooldusosakondade aasta statistika. Arvelolevad kliendid. – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.vangla.ee/12114>, 20.02.2009.
- 40) Kriminaalhooldusosakondade aasta statistika. Erakorralised ettekanded. – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.vangla.ee/12114>, 20.02.2009.
- 41) Kriminaalhooldusosakondade aasta statistika. Kriminaalhoolduse lõppemine. – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.vangla.ee/12114>, 20.02.2009.
- 42) Kriminaalhooldusseaduse, vangistuseseaduse ja kohtute seaduse muutmise seaduse eelnõu seletuskiri. – Arvutivõrgus kättesaadav: http://www.riigikogu.ee/?page=en_vaade&op=ems&eid=197926&u=20100107214048, 07.01.2010.
- 43) Penal Code (consolidated text Apr 2008). – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.legaltext.ee/et/andmebaas/paraframe.asp?loc=text&lk=et&sk=en&dok=X30068K8.htm&query=karistuseseadustik&tyyp=X&ptyyp=RT&pg=1&fr=no>, 28.04.2010.
- 44) Tingimisi karistatud või tingimisi enne tähtaega vangistusest vabastatud isikule käitumiskontrolli kohaldamise Euroopa konventsiooni ratifitseerimise seadus. Eelnõu seletuskiri. – Arvutivõrgus kättesaadav: http://www.riigikogu.ee/?op=emsplain&content_type=text/html&page=mgetdoc&ite mid=043490022, 11.01.2010.

Avaldamata allikad

- 45) Justiitsministeeriumi taasühiskonnastamise talitus. Kriminaalhoolduse erakorralised ettekanded. Memo prokuratuurile. 11.12.2009.

LISAD

LISA 1. Intervjuu kriminaalhooldusametnikuga

Töö autor viis läbi intervjuu 10. veebruaril 2010. aastal.

Kriminaalhooldusalune ei tohi katsejal sooritada uut kuritegu. Kui ta aga seda teeb, siis kuidas ametnik sellele reageerib?

Kui kriminaalhooldusalune sooritab uue kuriteo, siis kriminaalhooldusametnik ei esita tavapäraselt selle kohta kohtule erakorralist ettekannet. Kui aga kuriteo sooritamisega rikuti ka talle määratud lisakohustust, siis tuleks kohustuse rikkumise kohta siiski erakorraline ettekanne esitada. Praktikast on esinenud juhtumeid, kus kriminaalhooldusalune on uue kuriteoga kohtu all ning ametnik on esitanud ka erakorralise ettekande kohustuse rikkumise kohta, kuid mõlemat asja arutavad erinevad kohtunikud. See võib tähendada nt seda, et kohus ei saagi teada erinevatest aruteludest, kui võimalik, siis kriminaalhooldusametnik saab juhtida kohtu tähelepanu kahele arutelule. Kui aga hooldusalune on eeluurimise all ning selle pärast ei tule registreerimisele, siis selle kohta ei esita kriminaalhooldusametnik ettekannet, kuna isik viibis eemal temast mitteolenevatel põhjustel. Ametnikul on aga alati kohustus reageerida, kui rikkumine on teada, sest ametnik ei saa ette ennustada kohtu otsustust.

Ametniku jaoks muudab olukorra keeruliseks see, kui tõlgendada tuleb uue kuriteo koosseisu ja hinnata erakorralise ettekande koostamise vajadust – nt kui isikule on määratud kohustus mitte tarvitada alkoholi ja ta on alkoholi joobes sooritanud liiklusõnnetuse, siis on joove üks kuriteo eeldusi ning selle tingimuse rikkumise eest karistuse täitmisele pööramine tooks justkui kahekordse karistuse inimesele. Lisaks on alati keeruline tõendamise küsimus – ametnik ei pääse ligi uue kuriteo uurimismaterjalidele. Ametnikule on alus erakorralise ettekande esitamiseks ainult uus süüdimõistev kohtuotsus, kus on kohustuse rikkumise fakt selgelt välja toodud. Kui ametnik saab aga teada, et isik on teises riigis uue kuriteo sooritamisega eeluurimise all ja selle kohta on adekvaatne info olemas, siis ametnik pigem peaks esitama erakorralise ettekande. Kui aga tõendusmaterjal puudub, siis pole jällegi alust erakorralist esitada ja toimikud jäävad selleks ajaks üles. Praktikast on kohtud jätnud erakorralisi ettekandeid ka läbi vaatamata viidates sellele, et tuleb ära oodata teise riigi kohtulahend. Kriminaalhooldusametnik ei saa aga jälle jääda ootele aastateks, kuni teise riigi kohus otsuse teeb. Üks võimalus võiks olla esitada erakorraline sel alusel, et hooldusalune pole tulnud registreerima. Sellisel juhul aga kuulutab kohus isiku tagaotsitavaks ja ametnik

peaks justkui mitte andma infot selle kohta, et isik võib viibida välisriigis uurimise all. Praktikas on olnud mul ka üks selline juhtum, kus isik mõisteti süüdi teises riigis ning kui tegin kohtule ettekande, siis kohus jättis selle läbivaatamata väites, et tegemist on teises riigis sooritatud teoga ning meid see ei puuduta. Hooldusaluse toimik oli nii kaua avatud, kuni ta siis lõpuks teisest riigist vabanes. Katseaeg ei peatu selleks ajaks, kui isik teises riigis vanglas viibib ja kui katseaeg lõppeb, siis pannakse toimik kinni. Karistuste liitmine on ka võimalik ainult siis, kui isik tuuakse teisest riigist Eestisse karistust kandma. Väga keeruline on aga ka saada infot selle kohta, kui isik on teises riigis uues kuriteos süüdi mõistetud. Kriminaalhooldusametniku peamiseks allikaks on politsei ja kui neil pole infot, ei saa ka ametnik reageerida, sest sugulaste väiteid ei ole kohtus usaldusväärsed. Sellises olukorras saab ametnik esitada erakorralise ettekande sellel alusel, et isik ei tule kriminaalhooldusosakonda registreerimisele. Kohus on sellisel juhul isegi teinud tagaselja täitmisele pööramise otsuse, kuigi KrMS näeb ette, et isik peab osalema istungil, kui arutatakse tema vangi saatmist. Kui isik kohtusse erakorralise arutelule ei tule, siis võidakse isik mitu korda kohtusse kutsuda enne kui isik kuulutatakse tagaotsitavaks. Katseaeg kulgeb küll edasi aga karistuse kandmine ei aegu ja kui isik leitakse, siis võidakse karistus ikkagi täitmisele pöörata.

Kas õigusaktide muutmine muudaks olukorda – kas erakorraline ettekanne on vaja esitada või mitte - ühesemalt arusaadavamaks?

Kriminaalhoolduse standardi muutmine oleks üks võimalus. KarS § 75 lg 3 võiks täpsustada – kui isik rikub katseaja tingimusi, siis tuleks täpsemalt reguleerida, et millistel juhtudel lisakohustus määratakse. Seadusega ei peakski reguleerima erakorralise ettekande esitamise üksikasju.

Millised on ametniku võimalused isiku elukoha tuvastamiseks, kui selgub, et hooldusalune ei ela enam kohtu määratud elukohas?

Tavapäraselt on kriminaalhooldusametnike ja politseinike vaheline koostöö hea ning kui politsei saab isiku elukoha kohta uut infot, teavitab ta sellest ka ametnikku. Samasugust koostööd oodatakse aga ka ametnikelt. Rahvastikuregister on ametnikule abivahend, sest elukoha registreerimine ei ole kohustuslik. Kui andmed on uuendatud, siis on võimalik teatud võrgustikke siiski selle abil tuvastada. Registrile ei ole kõigil ametnikel juurdepääsu. Lisaks saab ametnik koostööd teha piirkonna sotsiaaltöötajaga ja nende kaudu viimaseid andmeid küsida.

Registreerimiskohustus – kui kohtuotsuses on määratud registreerimissagedus kindlaks, kuid praktikas oleks vaja sagedamini kohtuda, siis kuidas peaks ametnik reageerima?

Hooldusalusel on ikkagi kohustus tulla registreerimisele ametniku määratud ajal. Kui on vaja, peab hooldusalune tegema seda sagedamini. See on ametniku enesekehtestamise küsimus ka.

Millal aga antakse hooldusalusele luba tulla registreerimisele harvemini kui kord kuus?

See on seotud tavaliselt välismaal töötamisega. Väga oluline, et hooldusalune on esitanud eelnevalt välismaale tööle minekuks kõik vajalikud dokumendid – tööleping, palgatõend jne. Osakonnas on kirjutamata reegel, et katseaja alguses ei lubata seda, läbitud peaks olema vähemalt pool katseajast. Kohus on teinud aga ka selliseid otsuseid, kus välismaal elav isik on määratud Eestis kriminaalhoolduse alla. Sellises olukorras oleks mõistlik, kui kohus kohaldaks isiku suhtes KarS § 73 karistusest vabastamist ilma käitumiskontrollita. Kui isik elab välismaal, siis muudab see kriminaalhoolduse teostamise väga keeruliseks. Kriminaalhoolduse üleandmist teise riiki ei ole proovitud.

Kuidas ametnik valmistab ette otsuse kas lubada isik välismaale õppima?

Tavaliselt tuleb selleks sõlmida leping või muud vastuvõtmise paberid, mille koopiat saab tuua ametnikule. Ka saatkonna abi saab kasutada andmete kontrollimisel. Osadel juhtudel on vaja taotleda ka viisa ning ka selle kohta saab info anda ametnikule. Õppima minemist aga reeglina küll ei takistata.

Mida ametnik teeb siis, kui isik taotleb välismaale tööle minemist aga ei suuda esitada usaldusväärseid dokumente?

Kui hooldusalune esitab töölepingu ametnikule arusaamatus keeles, peab ta esitama sinna juurde ka usaldusväärse tõlke. Ametnikuna ei saa ma soosida ka maksupettust ja seepärast tuleb nõuda kõigi vajalike dokumentide esitamist. Enne minekut tuleb kokku leppida ka väga selgelt sidepidamise reeglid. Tavapäraselt on selleks e-mail ja telefon, kusjuures arved maksab hooldusalune. Kui reeglitest kinni ei peeta, siis järgmine kord hooldusalune lihtsalt luba ei saa.

Hooldusalusel on kohustus alluda kontrollile oma elukohas. Problemaatiline on aga kodukülastuse läbiviimine vangla järelepäringu teostamisel, sest ametnikul ei ole otsest seaduslikku alust elukohta sisenemiseks.

Kui isiku perekonnaliikmed koju ei luba, siis kajastub see vangla järelepäringus kui negatiivne asjaolu, mis võib saada takistuseks vanglast vabanemisel. Standardis kajastub kodukülastus kvaliteedinõudena. Kodukülastus toimub alati eelneval kokkuleppimisel.

Kuidas ametnik reageerib siis, kui on selgelt näha, et isikul on mingi sissetulek, kuid ta ei suuda oma elatusvahendite kohta dokumente esitada?

Praktikas on mul kogemus suhtlemisest töötukassaga. Isik kinnitas kirjalikult, et ta teenib juhuotstega sissetuleku, kuid sai samal ajal ka töötü abiraha. Informeerisin sellest töötukassast. Töötukassa teatas, et nemad midagi teha ei saa, sest puudub seaduslik alus. Isikult püüti töötü abiraha ära võtta, kuid asi jõudis kohtusse välja ning raha ära ei võetud. Reeglina tekitavad probleemid sissetulekuga siis, kui isikul on maksekohustus aga ta ütleb, et ei saa sissetuleku puudumise tõttu seda täita, kuigi ise kannab kalleid riideid. Siis saab ametnik küsida, kuidas ta on need riided saanud. Võimalik on ka kontakteeruda ka kohaliku omavalitsuse sotsiaalosakonnaga ja uurida milline info nendel inimese kohta olemas on.

Kui isikul on kohustus mitte minna kauemaks kui 15 päevaks elukohast eemale, siis kuidas ametnik seda kontrollib?

See ongi tegelikult nõ aumeeste mäng, sest kontrollivõimalusi praktiliselt ei ole.

Kui Eestis hooldusalune elu-, töö- või õppimiskohta vahetab, siis kas tavapäraselt küsitakse selleks luba?

Tavaliselt teavitatakse sellest tõesti ametnikku tagant järgi. Ametnik peab ise ka aga aega-ajalt andmeid üle küsima, sest hooldusaluste andmebaas peab olema uuendatud.

Kahju hüvitamine – kuidas ametnik selle üle järelevalvet peab?

Ametnik tegeleb kahju hüvitamise küsimusega siis, kui kohtuotsuses on see lisakohustusena hooldusalusele määratud. Katseaja on lõpetanud kohus ka nii, et kohustus ei ole veel täidetud, kuid kriminaalhooldus lõpetatakse ära märkega, et maksmist tuleb jätkata. Kui isik maksekorralduse koopiaid ei esita, saab ametnik reageerida ainult erakorralise ettekandega. Kõige parem on järelevalve seisukohalt see, kui kohus määrab igakuise maksekohustuse. Tallinna kohtu praktika on see, et erakorraline ettekanne tuleb esitada enne katseaja lõppu, sest pärast katseaega laekunud erakorralist kohus arutusele ei võta. Seega kui hooldusalune ei ole katseaja viimaseks päevaks oma maksekohustust täitnud, peab ametnik esitama selle kohta erakorralise ettekande. Kui hooldusalune pahatahtlikult viivitab, siis läheb ta maksekorralduse

koopiaga kohtusse. Ametnikuna ei saa ma kindel olla, et ta teeb ikkagi selle maksekorralduse ära. Kohus saab jätta kas erakorralise ettekande läbivaatamata või jätta rahuldamata.

Alkoholi ja narkootikumide tarvitamise keeld – kuidas selle üle järelevalvet peetakse?

Tallinnas oli praktika seni selline, et kui isikul olid lõhnad juures, kutsuti politseinik joovet mõõtma. Hästi palju on räägitud sellest, et ametnikul oleks vajadus alkomeetrit kasutada. Narkootikumi kiirtestide kasutamine oleks ilmselt keeruline. Ametnik saab nõuda ka inimesel ise minna kontrolli ja tõendada, et ta ei ole joobes. On juhtumeid, kus hooldusalune on ise kirjutanud seletuskirja joobes oleku kohta. Kõik sõltub ametnikust ka – ametnik saab alati kutsuda tunnistaja juurde. Joobe taset ei saa küll tuvastada nõ lõhna järgi, kuid fakti siiski.

Kas abi võiks olla hoiatuste kasutamise süsteemist – kui tegemist ei ole suure rikkumisega, siis ametnik teeb esimene kord hoiatuse ja teine kord alles erakorralise ettekande?

See süsteem võib pöörduda ametniku vastu, sest kui juhtub midagi ja selgub, et ametnik ei ole reageerinud piisavalt, siis oleks see justkui ametniku süü.

Kohustust mitte suhelda ja mitte viibida määratud paikades on ilmselt väga raske kontrollida?

Info tuleb ainult juhuslikult välja. Osadel juhtudel on see kohustus ka täiesti formaalne, sest väikestes kohtades on praktiliselt välistatud, et inimesed kokku ei puutuks. Seda ei saa kontrollida. Tegemist on pigem ennetava kohustusega. Nt kui politseihaarangu käigus tuvastatakse kasiinost kriminaalhooldusele määratud isikud, kellel on kohustus mitte viibida kasiinos. Lisaks kuidas sisustada mõte suhtlemine. Kui on selgelt määratletud isikud, kellega ei tohi suhelda ja ta on sooritanud uue kuriteo nendega ning kohtuotsus on jõustunud, siis oleks see ametnikule piisav alus reageerimiseks erakorralise ettekandega. Väga keeruline on aga reageerida siis, kui isikul on määratud umbmäärane kohustus mitte suhelda kriminaalkorras karistatud isikutega. Nt kui abikaasa on kriminaalkorras karistatud, siis kuidas peaks käituma?

Milliseid näiteid võib tuua kriminaalhoolduses kasutusel olevatest sotsiaalabiprogrammid, mida kohtu poolt väga aktiivselt määratakse?

Sotsiaalprogramme määratakse väga palju. Peeaegu kõik valdkonnad, mis riskihindamises välja tulevad, on programmidega kaetud praeguseks. Igas osakonnas peetakse arvestust selle kohta, mis programmi keegi mis ajal on läbinud. Järelevalve seisukohalt on oluline

programmi läbiviimise fakt. Seejuures on eksitavalt sõnastatud sotsiaalabiprogramm, sest see tähendab füüsilist abi. Kriminaalhooldus pakub ikkagi sotsiaalprogramme. Programmid võivad olla suunatud näiteks järgmistele probleemidele – uimastite kuritarvitamine, agressiivne käitumine, paarissuhete säilitamine, viha juhtimine jne.

Ülalpidamiskohustus – kui see on määratud, siis seda saab kontrollida maksekorraldustega koopiade esitamisega?

Jah, kui kohustust hooldusalusele määratud ei ole, siis ametnikul sekkumise õigus puudub. See on üks keerulisemaid ülesandeid, sest on seotud väga palju perekondade emotsioonidega.

Millised on tüüpilised ise võetud kohustuse näited?

Üldkasulik töö, uurimistööd, esseed ja muud erinevad loovülesanded ette antud teemal, osaleda programmis, minna ravile.

Kuidas tõendatakse seda, kas isik on täitnud kohustuse alluda ravile?

Tavaliselt on järelevalve mehhanism enne isiku ravile minemist kokku lepitud. Ametnik peab kokkuleppel kontakti raviasutusega, samuti on raviasutus teadlik kriminaalhooldusest. Probleemide tekkimisel on võimalik kohe vastastikku üksteist informeerida.

LISA 2. Intervjuu prokuröriaga

Töö autor viis läbi intervjuu 9. märtsil 2010. aastal.

Kui kriminaalhooldusalune sooritab uue kuriteo, mille käigus rikutakse ka käitumiskontrolli või lisakohustuste tingimusi, siis kas kriminaalhooldusametnik peaks esitama erakorralise ettekande?

Sellele ei ole ühest vastust, sest vahel võib olla üks variant parem ja vahel teine – erakorralise ettekande esitamist peab kaaluma konkreetse kaasuse põhjalt, sest vahel võib uue asja arutamine minna väga pikalt aga tegelikult oleks mõistlik isiku karistus katseaja tingimuste mittetäitmise tõttu täitmisele pöörata. Teisel juhul võib aga olla rikkumine väike ning prokurör näeb juba ette, et soovib karistused liita ja välja pakkuda üldkasuliku töö. Sellisel juhul oleks ühe karistuse täitmisele pööramine isikule kahjulik. Kriminaalhooldusametnik peaks väga tihedalt tegema koostööd prokuröriaga ning koos läbi arutama, mida konkreetset juhul teha. Prokurör saab selgitada kriminaalhooldusametnikule, milliseid karistuse võimalusi ta konkreetset juhul näeb.

Samas kriminaalhooldajal on kohustus reageerida ja esitada erakorraline ettekanne. Kas seda normi peaks muutma paindlikumaks?

Jah. Kriminaalhooldusametnik peaks esitama ettekande ikkagi vajadusel. Hästi oluline on aga ka see, millised ettepanekud kriminaalhooldusametnikud nii erakorralistesse ettekannetest kui kohtueelsetesse ettekannetesse teha saavad. On olnud juhtumeid, kus ametnik on oma pädevusi ületanud.

Kui isik sooritab aga uue kuriteo välismaal, siis kas on vaja esitada erakorraline ettekanne ning millised tõendid peaksid ettekande juurde kuuluma?

Kriminaalhooldusametnik peab ise olema loominguine ja võtma initsiatiivi tõendite leidmisel. Kui tõendeid ei ole, siis saab ettekande esitada tõesti kontrollnõuete rikkumise alusel. Kui tõendid on aga olemas, tuleb kohut uue kuriteo sooritamisest välismaal teavitada. Uus karistus ja katseag jäävad küll paralleelselt jooksmas.

Kohustus ilmuda kriminaalhooldaja määratud ajavahemike järgi kriminaalhooldusosakonda registreerimisele – osad kohtunikud määravad

kohtumissageduse kohtuotsusesse. Mida ametnik peaks sellises olukorras tegema, kui vaja oleks muuta kohtumise sagedust?

KarS § 75 lg 3 alusel saab ametnik erakorralise ettekandega paluda kohtult kohustuste kergendamist või raskemaks muutmist. Seda saaks kasutada. Hästi oluline on aga põhjendamine, sest lihtsalt ilusast jutust kohtu veenmiseks ei piisa. Õnneks on kriminaalhooldusametnike oskused selle osas oluliselt paranenud võrreldes algusaastatega.

Kohustus alluda kriminaalhooldaja kontrollile oma elukohas - selle alusel on kriminaalhooldusametnikul õigus kodukülastusteks. See ei kata aga vangla järelepäringute koostamist. Kas kodukülastus oleks vajalik seaduse tasemel reguleerida? See võiks olla kriminaalhooldusseaduses reguleeritud.

Kohustus saada kriminaalhooldusametnikult eelnev luba elu-, töö- või õppimiskoha vahetamiseks.

Varasemalt olid kriminaalhooldusametnikud väga piiravad välismaale tööle mineku osas, kuid see on õnneks nüüd muutunud. Toetan igati seda, et kriminaalhooldusametnikud toetaksid isiku välismaale tööle minemist, kuna töökoha omamine on väga oluline.

Lisakohustused

Lisakohustused on võivad osutada väga oluliseks takistuseks. Juba käitumiskontrolli reeglid on piiravad. Kõikide lisakohustuste määramine peab olema väga põhjalikult läbi mõeldud, sest mitte läbi mõeldud lisakohustus võib saada saatuslikuks takistuseks kriminaalhoolduse läbimisel.

Kõige rohkem on määratud kohustust mitte tarvitada alkoholi ja narkootikume, kuigi järelevalve selle üle on keeruline.

See eeldab ametnikult aktiivselt karistusregistri jälgimist. Mina leian, et hooldusalused, kellel on alkoholiprobleem, peaks määrama pigem kohustuse alluda ettenähtud ravile. Hooldusalune ei peaks minema vanglasse ainult selle pärast, et ta on sõltlane.

Kuni eelmise aasta lõpuni sai kriminaalhooldusametnik joobe tuvastamisel paluda politseinike abi. Nüüd aga ei ole kriminaalhooldusametniku palve peale politseil kontrollimise õigust välja arvatud siis, kui isik on ohtlik endale või teistele.

Selline alus peaks kindlasti seaduses olemas olema.

Kriminaalhooldusametnikud on ise leidnud, et neil võiks olla õigus joovet tuvastada.

Kas neil võiks see õigus olla?

Kui kriminaalhooldusametnik tuvastab ise joovet oma kliendil, siis see läheb vastuollu kriminaalhoolduse eesmärkidega ja rikub hooldusaluse ja ametniku vahelist suhet. Kui joovet tuvastaks mõni teine ametnik, siis see võiks isegi toimida. Parem on aga kui joovet tuvastab kolmas neutraalne osapool ehk politseinik.

Kas võiks toimida selline lahendus, et kriminaalhooldusametnikul oleks õigus kasutada indikaatorvahendit alkoholijoobe tuvastamiseks? Kui isik ei ole tulemusega nõus, siis kutsutakse välja politseinik, kes tuvastab tõendusliku alkomeetriga joobe?

See võiks isegi toimida. Kindlasti tuleb aga vaadata juurde riigikohtu otsust joobe tuvastamise kohta.

Kohustus hüvitada kahju - praktikas pidi olema kõige suurem probleem see, et kohtuotsuses määratakse kohustus hüvitada kahju katseaja lõpuks.

Kõige parem oleks tõesti see, kui kohus määraks perioodilised maksed otsuses ja ametnik saaks erakorralise ettekandega seda perioodi vajadusel paluda muuta.

Kohustus otsida endale töökoht, omandada üldharidust või eriala kohtu määratud tähtjaks.

Seda kohustust on vahel palunud panna lapsevanemad ise, et laps kooli ära lõpetaks. Samas kui panna koolikohustus lihtsalt nõ kõva peaga lapsele, siis see oleks liiga läbimõtlemtu, sest karistust ei peaks inimene minema kandma ainult selle eest, et ta ei suuda koolis õppida.

Kohustus täita ülalpidamiskohustust.

Seda pakun alati välja, kui alimentide maksmisega on isikul probleeme. See on väga hea ja vajalik kohustus.

Mitte viibida kohtu määratud paikades ja suhelda kohtu määratud isikutel.

Mina olen teinud ettepaneku määrata kohustus mitte kohtuda „kriminaalkorras karistatud noorukitega“. See annab hooldusalusele ka endale võimaluse kohtumistest ära öelda. Selle kohustuse panemisel tuleb minna nii detailseks kui võimalik. Samas tõendamine on väga keeruline.

Sotsiaalprogrammid.

Need võimalused on ikkagi pigem Tallinna kesksed. Seda võimekust tuleb laiendada üle Eesti.

Isiku enda võetud kohustused.

Hästi oluline on, et hooldusaluse hobisid ja eriteadmisi tuleb ära kasutada nende tarvis, kes neid vajavad. Nt keeleõpetaja ei peaks riisuma parki vaid pigem andma ÜKT raames tasuta keelekursust. Seda saaks kasutada ka läbi isiku enda võetud kohustuste. Rohkem tuleks kokku viia abivajajaid, kellel on sotsiaalne vajadus ja neid, kellel on sotsiaalne kohustus.

Kas kriminaalhooldusametnikel peaks olema veel lisavõimalusi?

Seni ei ole vajadust üles kerkinud.

LISA 3. Intervjuu kohtunikuga

Töö autor viis läbi intervjuu 9. märtsil 2010. aastal.

Kui kriminaalhoolduslone sooritab uue kuriteo, mille käigus rikutakse ka käitumiskontrolli või lisakohustuste tingimusi, siis kas kriminaalhooldusametnik peaks esitama erakorralise ettekande?

Erakorraline ettekanne tuleb lahendada kui täitmisel tekkinud küsimus. Kriminaalhooldusametnik peab ikkagi kiiresti reageerima, kui esineb nõuete rikkumine. Kohus teeb ikkagi lõpliku otsuse. Alati ei pea karistust täitmisele pöörama. Koostöö prokuröri ja kriminaalhooldusametnik vahel nii uues kui vanas asjas on kindlasti vajalik. Kui on näha, et lähiajal on uus asi kohtusse jõudmas, siis võib tõesti olla, et erakorralist ettekannet ei peaks esitama. Kohus teostab siis automaatselt liitmise. Kui aga uue asja kohtusse jõudmine võtab aastaid, siis on vaja erakorraline kindlasti esitada. Kriminaalhooldusametniku jaoks erakorralise ettekande esitamise kohustuse paindlikumaks muutmine ei pruugi praktikas toimima hakata, sest tegemist on erandlike olukordadega, millele on keeruline reegleid leida. Samuti ei toimiks see, kui saata erakorraline ettekanne sellele kohtule, kes uut asja arutab. Isik, kes viibib vahi all uues asjas, tema kohta ei peaks käitumiskontrolli nõuete rikkumise tõttu erakorralist ettekannet esitama, kuna ta viibib eemal temast sõltumatult. Kui isik on välismaal sooritanud kuriteo, siis kulgeb katseaeg lõpuni ning ei peaks esitama ettekannet ettepanekuga pöörata karistus täitmisele. Välismaal toime pandud kuritegu Eestis arvesse ei lähe, sest tegemist pole Eesti seaduste järgi toime pandud teoga. Välismaal vangis olek on mõjuvaks põhjuseks käitumiskontrolli reeglite mittetäitmisele. Kohtul ilmselt ei ole eriti palju rohkem võimalusi lisatõendeid välja nõuda, mida kriminaalhooldusametnikul erakorralise ettekande menetlemisel vaja läheb.

Kuidas vaadata ringkonnakohtu taseme otsuseid? Kas need võiksid olla eeskujuks ka teistele kohtutele?

Kohtute praktika ikkagi kujuneb ning seda jälgitakse. Seega ringkonnakohtu otsused on eeskujuks küll, kuigi keegi neid ei süstematiseeri ega ei toimu ka pidev otsuste järgimine.

Kohustus ilmuda kriminaalhooldaja määratud ajavahemike järgi kriminaalhooldusosakonda registreerimisele – osad kohtunikud määravad

kohtumissageduse kohtuotsusesse. Mida ametnik peaks sellises olukorras tegema, kui vaja oleks muuta kohtumise sagedust?

Kohtuotsus on täitmiseks kohustuslik. Kui kohtumissagedus on määratud kindlaks, siis sellest tuleb nii kinni pidada. KarS § 75 lg 3 alusel saab ametnik erakorralise ettekandega paluda kohtumiste korda muuta.

Kohustus hüvitada kahju - praktikas pidi olema kõige suurem probleem see, et kohtuotsuses määratakse kohustus hüvitada kahju katseaja lõpuks.

Praegu on hästi palju ajatamist seoses suure tööpuudusega. Kohustus hüvitada kahju on keeruline kohustus, sest vaesuse pärast ei peaks isik vanglasse minema. Kohus peab kindlasti kaaluma väga hoolikalt selle kohustuse määramist, sest meil on olemas ka täiturite süsteem, mis selle kohustuse täitmist tagab.

Kõige rohkem on määratud kohustust mitte tarvitada alkoholi ja narkootikume, kuigi järelevalve selle üle on keeruline. Kuni eelmise aasta lõpuni sai kriminaalhooldusametnik joobe tuvastamisel paluda politseinike abi. Nüüd aga ei ole kriminaalhooldusametniku palve peale politseil kontrollimise õigust välja arvatud siis, kui isik on ohtlik endale või teistele.

Toetan sellist muudatust. Politseinikul on väga palju muud tööd. Nemad peaksid tegelema nendega, kes tõesti on ohtlikud ja rikuvad avalikku korda. Ametnik saab võtta hooldusaluse käest seletuskirja, kuigi kohtu jaoks ei ole see tõesti erakorralise ettekande juurde sobiv tõend. Reaalselt ei ole võimalik tegelikult selle kohustuse täitmist kontrollida. Kuigi kohustuse määramine siiski distsiplineerib inimest minu arvates. Kohtus on aga selge tõend väärteo protokolliga tuvastatud joove.

Kriminaalhooldusametnikud on ise leidnud, et neil võiks olla õigus joovet tuvastada. Kas neil võiks see õigus olla?

Indikaatorvahend ei ole korrektne vahend selle jaoks, kohtus on pädev ikkagi tõendusliku alkomeetriga võetud näit. Kriminaalhooldajal ei peaks seda õigust olema, see ei ole vajalik.

Kas kriminaalhooldusametnikul võiks olla võimalik kasutada kirjalikku hoiatust enne erakorralise ettekande tegemist?

See tundub hea mõte, sest kõik sõltub konkreetset juhtumist.

Kas kriminaalhooldusametnikel peaks olema veel lisavõimalusi?

Olemasolevad vahendid on minu arvates piisavad.

**KRIMINAALHOOLDUSSEADUSE, POLITSEI JA PIIRIVALVE SEADUSE NING
KARISTUSSEADUSTIKU MUUTMISE SEADUS**

§ 1. Kriminaalhooldusseaduses (RT I 1998, 4, 62; 2008, 17, 118) tehakse järgmised muudatused:

1) seaduse 7. peatükki täiendatakse §-ga 27¹ järgmises sõnastuses:

„ § 27¹. Kodukülastus

- (1) Kodukülastus on kriminaalhoolduse ettevalmistamise ja teostamise meetod, mille käigus tutvub kriminaalhooldusametnik kriminaalhooldusaluse, kahtlustatava, süüdistatava või süüdimõistetud elukohaga.
- (2) Kodukülastuse eesmärk on koguda kohtueelse ettekande koostamiseks, vangla järelepäringu koostamiseks või kriminaalhoolduse läbiviimiseks vajalikku teavet.“

2) seaduse 7. peatükki §-i 27 täiendatakse järgmises sõnastuses:

„ (7) Kui kriminaalhooldusalusele on kohtu poolt määratud kohustus heastada kuriteoga tekitatud kahju kohtu määratud ajaks või kohustus täita ülalpidamiskohustust, lepivad ametnik ja hooldusalune kokku maksegraafiku, mis kinnitatakse hoolduskavas. Kriminaalhooldusalune on kohustatud graafikust kinni pidama ning seda võib muuta ainult põhjendatud vajaduse korral.“

3) seaduse 7. peatükki täiendatakse §-ga 26¹ järgmises sõnastuses

„§ 26¹. Alkoholihoobe tuvastamine

- (1) Kui kriminaalhooldusametnikul tekib põhjendatud kahtlus, et kriminaalhooldusalune, kellele on määratud kohtu poolt kohustus mitte tarvitada alkoholi ja narkootikume, on alkoholihoobes, võib ametnik paluda teisel kriminaalhooldusametnikul kontrollida indikaatorvahendiga alkoholi sisaldumist isiku väljahingatavas õhus.
- (2) Enne alkoholihoobe kontrollimist indikaatorvahendiga selgitatakse isikule tema järgmisi õigusi:

- 1) õigus teada toiminguga põhjust ja eesmärki;

2) õigus keelduda indikaatorvahendiga kontrollimisest ja nõuda alkoholihoobe tuvastamist tõendusliku alkomeetriga;

3) õigus vaidlustada indikaatorvahendi näit ja nõuda alkoholihoobe tuvastamist tõendusliku alkomeetriga;

4) õigus tutvuda hoobe tuvastamise aktiga ning teha selle kohta avaldusi, mis protokollitakse.

(3) Kui kriminaalhooldusalune ei ole nõus indikaatorvahendiga läbi viidud kontrolli tulemusega, on tal õigus nõuda alkoholihoobe tuvastamist tõendusliku alkomeetriga, mille viib läbi politseiametnik.

(4) Indikaatorvahendiga läbi viidud kontrolli kohta vormistatakse hoobe tuvastamise akt. Indikaatorvahendi kasutamise ja dokumenteerimise korra kehtestab justiitsminister määrusega.“

4) seaduse 7. peatükki §-i 26 täiendatakse lg-ga 6 järgmises sõnastuses:

„(6) Kriminaalhoolduse teostamise töökorralduslikud põhimõtted kehtestab justiitsminister määrusega.“

§ 2. Politsei ja piirivalve seaduses (RT I 2009, 26, 159; 62, 405) tehakse järgmine muudatus:

1) seaduse 2¹. peatüki 3. jao 2. jaotise §-i 7²³ täiendatakse punktiga 4 järgmises sõnastuses:

„4) kriminaalhooldusaluse, kellele kohus on määranud kohustuse mitte tarvitada alkoholi ja narkootikume“.

§ 3. Karistusseadustikus (RT I 2001, 61, 364; 2009, 68, 463) tehakse järgmine muudatus:

1) seadustiku 5. peatüki § 75 lg 2 p 8 muudetakse ja sõnastatakse järgmiselt:

„osalema sotsiaalprogrammis“.

§ 4. Käesolev seadus jõustub ...

Tallinnas „.....“ .....2010. a.

/.../

Riigikogu esimees

Kriminaalhooldusseaduse, politsei ja piirivalve seaduse ning karistusseadustiku muutmise seaduse eelnõu

SELETUSKIRI

I. Sissejuhatus

Kriminaalhooldusseaduse, politsei ja piirivalveseaduse ning karistusseadustiku muutmise seaduse eelnõuga soovitakse anda kriminaalhooldusametnikele paremad õiguslikud võimalused kohtuotsuste täitmise üle järelevalve teostamisel ja seeläbi korduvkuritegevuse ennetamisel.

Seaduseelnõu ja seletuskirja on koostanud Maila Sass.

II. Seaduse eesmärk

Kriminaalhooldusametnike ülesanne on valvata kriminaalhooldusaluste käitumise ja temale kohtu poolt pandud kohustuste täitmise järele eesmärgiga mõjutada teda hoiduma kuritegude toimepanemisest. Ametniku töö koosneb kahest poolest – sotsiaalsest toetamisest ning järelevalvest. Antud seaduseelnõu eesmärgiks on anda kriminaalhooldusametnikele rohkem võimalusi järelevalve poolega seotud ülesannete täitmiseks.

III. Eelnõu sisu ja võrdlev analüüs

3.1. Kriminaalhooldusseaduse muutmine (§ 1)

1) KrHS § 27¹ lisamine

KarS § 75 lg 1 p 3 järgi on käitumiskontrollile allutatud isikul kohustus alluda kriminaalhooldaja kontrollime oma elukohas ning esitada talle andmeid oma kohustuste täitmise ja elatusvahendite kohta ning see kohustus annab kriminaalhooldusametnikule õiguse teostada kodukülastust. PS § 33 järgi on kodu puutumatu ja kellegi eluruumi, valdusse ega töökohta ei tohi tungida ega neid ka läbi otsida. See on lubatud seadusega sätestatud juhtudel ja korras avaliku korra, tervise või teiste inimeste õiguste ja vabaduste kaitseks, kuriteo tõkestamiseks, kurjategija tabamiseks või tõe väljaselgitamiseks kriminaalmenetluses. Kodu puutumatus eesmärk on kaitsta seda nii kolmandate isikute kui avaliku võimu sekkumise eest. Kriminaalhooldusaluse kohustus alluda kriminaalhooldaja kontrollile oma elukohas,

piirab otseselt isiku kodu puutumast, sest ta on kohustatud ametnikku oma koju lubama.¹¹¹ Justiitsministri 04.03.2003. a käskkirjaga nr 76 kinnitatud kriminaalhoolduse standard räägib kodukülastusest kui meetodist, kui ei anna sellele õiguslikku sisu ega selgitust. Samuti näeb standard ette, et ametnik peab lisaks tavapärase järelevalve juures kasutama kodukülastust kui meetodid ka siis, kui ta vastab vangistuseseaduse § 76 lg 1 alusel vangla järeleparingule või koostab KrHS § 24 alusel kohtueelset ettekannet. Sellises olukorras ei ole aga isik, kellega seotud ettekande koostamiseks kodukülastus läbi viiakse, käitumiskontrollile allutatud. Järelikult puudub kriminaalhooldusametnikul ka selge seaduslik alus sellise meetodi kasutamiseks. Eelnevast tulenevalt on vajalik muuta ebamäärane õiguslik regulatsioon selgemaks ning reguleerida kodukülastust kui meetodit kriminaalhooldusseaduses.

2) KHS § 27 täiendamine

KarS § 75 lg 2 p 1 järgi võib kriminaalhooldusalusele määrata kohustuse hüvitada kohtu määratud ajaks kuriteoga tekitatud kahju, § 75 lg 2 p 6 järgi aga kohustuse täita ülalpidamiskohustust. Mõlema kohustuse näol on tegemist rahalise kohustusega, mis eeldavad, et kohus on pidanud vajalikuks rahalise kohustuse täitmise siduda kriminaalhoolduse läbimisega. Seejuures on kohustused ka kriminaalhooldusest eraldi läbi täituriite süsteemi täidetavad. Kui kohus on määranud kriminaalhooldusalusele rahalise kohustuse, siis peaks kriminaalhooldusametnikul oleks rohkem võimalusi selle kohustuse täitmise jälgimiseks. Suuri rahalisi kohustusi on lihtsam täita siis, kui need on jaotatud osade kaupa pikemale perioodile. Samas ei ole mõistlik, et kohtuotsusega perioodilised maksed kindlaks määratakse, sest kohtu jaoks muutub koormavaks, kui iga graafiku muutus tuleks kohtunikul kohtumäärusega kinnitada. Süsteemi paindlikkuse huvides oleks selgem, kui kriminaalhooldusametnikule on õigus ja kohustus maksegraafiku kokkuleppimiseks. Põhjendatud graafiku muutuse korral annab see kohustusele teatud paindlikkuse, kuid samas, kui hooldusalune on põhjendamatult graafikut rikkunud, saab ametnik rikkumisele reageerida ja esitada kohtule erakorralise ettekande.

3) KrHS § 26¹ lisamine

KarS § 75 lg 2 p 2 järgi saab kohus määrata isiku käitumiskontrollile allutamisel lisakohustuse hoiduda alkoholi ja narkootikumide tarvitamisest. Kriminaalhooldusametnike võimalused aga määratud kohustuse üle järelevalve teostamiseks on väga piiratud. Et kriminaalhooldusametnik saaks järelevalvet paremini teostada, peaks ta saama õiguse

---

¹¹¹ Truuväli, E.-J., Aaviksoo, B. jt. Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. Teine, täiendatud väljaanne. Kirjastus Juura, 2008, lk 330-335.

kasutada indikaatorvahendit alkoholi joobe tuvastamiseks. Täna tuvastavad politseiametnikud alkoholi joovet nii indikaatorvahendi kui tõendusliku alkomeetriga mõõteseaduses sätestatud reeglite kohaselt. Politsei ja piirivalve seaduse § 7²⁴ lg 4 järgi võib politseiametnik piirduda indikaatorvahendi kasutamisega, kui ta ei pea vajalikuks muude andmete kogumist ja isik ei nõua alkoholisalduse kindlaksmääramist veres või väljahingatavas õhus. Seadus annab aga täpse loetelu, millal sellega piirduda ei või. Tõendusliku alkomeetri kasutamise reeglid paneb paika mõõteseadus, mis sätestab, millistele reeglitele peab vastama mõõtevahend ja mõõtja ise. MõõteS § 5 lg 1 ütleb, et mõõtetulemuste jälgitavus on tõendatud, kui mõõtmised on teinud pädev mõõtja, kes kasutab mõõtevahendit, mille taatluskohustus on täidetud või mis on jälgitavalt kalibreeritud, või sertifitseeritud etalonaineid, järgides asjakohast mõõtemetoodikat. Politseiametnik võib politsei ja piirivalve seaduse § 7²⁷ lg 1 alusel narkootilise, psühhotroopse või muu sarnase toimega aine tarvitamisest põhjustatud joobeseisundi kahtluse korral toimetada isiku joobeseisundi tuvastamiseks tervishoiuteenuse osutaja juurde või riiklikku ekspertiisiasutusse. Lg 3 lubab politseil kontrollida isiku narkootilise, psühhotroopse või muu joovastava aine sisaldumist isiku organismis indikaatorvahendi abil.

Kriminaalhooldusalusele määratakse selge kohustus mitte tarvitada alkoholi ja narkootikume ning kui leiab tuvastamist fakti, et isik on seda kohustust rikkunud, pole enam oluline, kui palju isik lubamatut ainet tarvitanud oli. Kui kriminaalhooldusametnikel oleks õigus kasutada indikaatorvahendit, siis konkreetsel juhul peaks alkoholi joobe tuvastamine läbi viima teine ametnik. Vahendiga tuvastatakse alkoholi tarvitamise fakti ning selle kohta tuleks koostada ametnikul vastav protokoll, mis oleks tõendiks kohtule erakorralise ettekande juurde. Kriminaalhooldusametnikul ei ole vaja kasutada tõenduslikku alkomeetrit joobe tuvastamisel, sest kohustuse rikkumise juures ei ole oluline alkoholi joobe määr. Lisaks vajab tõendusliku alkomeetri kasutamine eraldi väljaõpet ning keerukamaid ja kulukamaid seadmeid, mis oleks ebamõistlik ressursikasutus.

Kui politseiametnik soovib tuvastada indikaatorvahendiga isiku alkoholi joovet, siis võib keelduda kontrollist, vaidlustada näidu ja nõuda kontrollimist tõendusliku alkomeetriga, nõuda vereproovi uuringut, esitada vaide asutuse juhile või halduskohtule. Kriminaalhooldusametniku poolt läbi viidava joobe tulemuse vaidlustamiseks peaks olema võimalus kutsuda isiku nõudmisel kohale politseiametnik joobe tuvastamiseks tõendusliku alkomeetriga. Sellisel juhul on isikul tagatud õigus vaidlustamiseks ning kui joove leiab kinnitust, on kriminaalhooldusametnikul kaks tõendit erakorralise ettekande juurde.

4) KrHS § 26 täiendamine

Justiitsministri 04.03.2003. a käskkirjaga nr 76 on kinnitatud kriminaalhoolduse standard. Vabariigi Valitsuse seaduse § 52 lg 1 ütleb, et minister annab käskkirju teenistusalastes ja muudes üksikküsimustes. § 51 lg 1 järgi on ministri määrus õigusloov akt. Seega ei ole korrektne, et kriminaalhoolduse standard on kinnitatud käskkirjaga, sest tegemist ei ole loomult üksikakti vaid üldaktiga, mis sisaldab käitumiseeskirja kõigiks järgmiste juhtudeks. Järelikult tuleb kriminaalhoolduse standardid kinnitada justiitsministri määrusega, selleks on aga vajalik volitusnorm. Kriminaalhoolduse standardiga pannakse paika kriminaalhoolduse teostamiseks vajalikud töökorralduslikud põhimõtted, mida seaduse tasemel ei ole vajalik reguleerida. Kriminaalhoolduse standard on ühelt poolt kriminaalhoolduse teostamise juhend, kuid teiselt poolt selle teostamise mõõdupuu, mida saab kasutada ka ametniku töö hindamiseks.

3.2. Politsei ja piirivalveseaduse muutmine (§ 2)

KarS § 75 lg 2 p 2 järgi saab kohus määrata isiku käitumiskontrollile allutamisel lisakohustuse hoiduda alkoholi ja narkootikumide tarvitamisest. Kuni 01.01.2010 sai kriminaalhooldusametnik, kui tal oli kahtlus hooldusaluse joobeseisundi suhtes, kutsuda joobe tuvastamiseks kohale politseiametniku. 01.01.2010 jõustus politsei ja piirivalve seadus, mis reguleerib politseinike poolt läbi viidava joobe tuvastamist. Politsei ja piirivalve seadus⁷²² lg 1 annab joobeseisundi mõiste, mille järgi on joobeseisund alkoholi, narkootilise või psühhotroopse aine või muu sarnase toimega aine tarvitamisest põhjustatud tervises seisund, mis avaldub väliselt tajutavas häiritud või muutunud kehalistes või psüühilistes funktsioonides ja reaktsioonides. § 7²³ annab väga täpsed alused isiku joobeseisundi kontrollimiseks ja tuvastamiseks. Selle järgi võib politsei kontrollida isiku organismis alkoholi, narkootilise või psühhotroopse aine või muu sarnase toimega aine esinemist. Joobeseisundi kontrollimise või tuvastamise protseduurile võib allutada:

- 1) sõidukijuhi või muu isiku, kui on alust kahtlustada, et isik on toime pannud süüteo, mille koosseisuliseks tunnuseks on joobeseisund, alkoholipiirmäära ületamine või narkootilise või psühhotroopse aine või muu sarnase toimega aine tarvitamine;
- 2) isiku, kellel esinevad ilmsed joobeseisundi tunnused, kui ta võib olla ohtlik endale või teistele;

- 3) alaealise, kellel esinevad ilmsed alkoholi, narkootilise või psühhotroopse aine või muu sarnase toimega aine tarvitamise tunnused.

Selline olukord aga ilmselgelt takistab kohtuotsuse täitmise üle järelevalve teostamist, sest politseiametnik peab olema ka õigus kriminaalhooldusametniku palvel läbi viia hooldusaluse joobe tuvastamine. Kohus on määranud kriminaalhooldusalusele kohustuse, mille rikkumisel tuleb ametnikul esitada kohtule erakorraline ettekanne, kes otsustab, kas karistus pööratakse täitmisele. Kui riigi struktuurid ei saa aga kontrollida kohtu poolt pandud kohustusi, siis on see ilmselge märk süsteemi ebaefektiivsusest. Politseiametnikel peab olema õigus kontrollida kriminaalhooldusaluse, kellele on määratud lisakohustus mitte tarvitada alkoholi ja narkootikume, joobeseisundi.

3.3. Karistusseadustiku muutmine (§ 3)

Kohus saab KarS § 75 lg 2 p 8 alusel määrata kriminaalhooldusalusele kohustuse osaleda sotsiaalabiprogrammis. Seejuures on seadus eksitava sõnastusega, sest sotsiaalabi näol on tegemist sotsiaalhoolekandelist vahenditega, mis tagavad isikule esmavajadused nagu toit, riietus ja ajutine peavari. Kriminaalhooldussüsteem pakub kriminaalhooldusalustele aga sotsiaalprogramme, mis toetavad hooldusaluse enesega toimetulekut ning aitavad neil hoiduda korduvkuritegude sooritamisest. Sellest tulenevalt tuleb kohustuse sõnastust täpsustada, sest mõiste „sotsiaalabiprogrammid“ on eksitava sisuga.

IV. Eelnõu vastavus põhiseadusele ja Euroopa Liidu õigusaktidele

Seaduseelnõu on kooskõlas põhiseadusega. Euroopa Liidu õigusaktidega seonduvat eelnõus reguleeritud ei ole.

V. Seaduse mõjud

Kõige suurema muutuse toob seadus kaasa kriminaalhooldusametnike õigustesse ja kohustusesse seoses alkoholijoobe tuvastamisest, sest ametnikud saaksid õiguse hakata teostama indikaatorvahendiga vajadusel joobe kontrollimist. Samuti tekib politseiametnikel õigus kontrollida kriminaalhooldusaluse, kellele on kohtu poolt määratud kohustus hoiduda alkoholi ja narkootikumide tarvitamisest, joovet. Ülejäänud seadusega tehtavad muudatused ei mõjuta nii väga ametkondade vahelist suhtlust vaid kriminaalhooldussüsteemi sisest töökorraldust.

VI. Seaduse rakendamise seotud kulud ja nende katteallikad

Seaduse vastuvõtmisega kaasnevad otsesed kulud kriminaalhooldusametnikele alkoholi joobe tuvastamiseks indikaatorvahendite ostmiseks ja vastavate koolituste läbiviimiseks. Samuti tuleb eelarvesse planeerida raha, et politseiametnikel oleks ressursi nende poolt läbi viidavateks joobe tuvastamiseks.

VII. Rakendusaktid

Seaduse rakendamiseks rakendusakte vastu võtta ei ole vaja.

VIII. Seaduse jõustumine

Seaduse jõustumine on planeeritud ...

VII. Eelnõu kooskõlastamine

Seaduse eelnõu on kooskõlastatud ...

/.../

Minister